

KERSTIN LINDBERG & EMMA NYGREN

Examensarbete - 30 hp

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Landskapsarkitektprogrammet - Uppsala

Uppsala 2023

Den industriella RE-creationen: Att läsa, förstå och förstärka vär(l)den genom platsspecifik analys och gestaltning av Malmö industrihamn

The industrial RE-creation: To read, understand and reinforce values through site-specific analysis and design of Malmö industrial harbor

© Kerstin Lindberg & Emma Nygren

Handledare: Malin Eriksson, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Åsa Ahrlund, SLU, institutionen för stad och land

Biträdande examinator: Helena Espmark, SLU, institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad nivå A2E

Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E - landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala

Kurskod: EX0860

Program/utbildning: Landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala

Kursansvarig institution: Institutionen för stad och land

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2023

Omslagsbild: Silostranden. © 2023 Kerstin Lindberg & Emma Nygren

Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.

Originalformat: A3

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Industrimiljö, Rekreation, Ekologi, Natur, Landskapsfenomenologi, Natur-människa-relationen, Antropocen

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landskapsarkitektur

Dualistiska västerländska tankesätt som separerar det mänskliga från det icke-mänskliga kan ses som roten till den pågående miljökrisen. Inom stadsplanering är förtätning och funktionsblandning de dominerande sätten för att hantera stadsutbredningens negativa effekter. Detta kan dock minska urbana grönytor och negativt påverka ekologiska och sociala värden. Industriområden inkluderas dock sällan i dessa stadsbyggnadsideal. De tenderar att ses som avvikande, skräpmark eller tomma ark. I en tid med begränsade markresurser och påtagliga miljöproblem behövs nya lösningar för att tillgodose ekologiska och sociala behov.

Arbetets syfte är att utforska hur landskapsarkitektoniska tillvägagångsätt och teorier kan användas för att undersöka, synliggöra och förstärka befintliga och potentiella ekologiska och rekreativa värden i funktionsseparerad aktiv industrimiljö. Detta för att undersöka industrimiljöns potential att bidra med att tillgodose ekologiska och rekreativa behov, liksom hur dessa miljöer, med dess värden och problem, kan synliggöras och främja en ny typ av urbant varande med potential att utveckla den idag ohållbara människa-natur-relationen.

Undersökningen genomförs som en fallstudie av Malmö industrihamn och baseras på en kombination av olika metoder och material. Ett fenomenologiskt angreppssätt, där vandrande i landskapet är en central del, används för att förstå och utveckla platsen. Detta kompletteras med studier av kartor och planeringsdokument, samt studier och tillämpning av andra teoretiska perspektiv. Dessa metoder används parallellt med varandra och i växelverkan med analys och gestaltning.

Undersökningen visar att kompletterande metoder som möjliggör en djupgående förståelse kunnat synliggöra och stärka befintliga ekologiska och rekreativa värden i Malmö industrihamn. En gestaltning som bygger vidare på den befintliga karaktären kan bevara, synliggöra och ur vissa aspekter stärka dess associerade kvaliteter samtidigt som området tillgängliggörs. Att främja vistelse i området kan potentiellt skapa medvetenhet kring dess problem och kvaliteter, samt genom dess hybrida karaktär främja en mer hållbar människa-natur-relation.

Detta arbete visar därmed att industrimiljöer har potential att fungera som ett komplement för att tillgodose rekreativa och ekologiska behov i den urbana kontexten. Samt att de potentiellt kan skapa medvetenhet om industrimiljöns roll i samhället, vår påverkan på jordens ekosystem och en ny människa-natur-relation. Studien hävdar inte att alla industriområden besitter denna potential men vill synliggöra att en djupgående undersökning och varsam gestaltning kan uppmärksamma och ta tillvara på dess kvaliteter. Undersökningen erbjuder ett nytt sätt att förhålla sig till industrimiljö som kan påverka hur vi planerar och sköter våra städer, vilket är av stor betydelse i en tid av konkurrerande markintressen, urbanisering, minskande grönytor och förlust av biologisk mångfald.

Nyckelord: *Industrimiljö, Rekreation, Ekologi, Natur, Landskapsfenomenologi, Människa-natur-relationen, Antropocen*

Summary

Background

Western ways of thinking separate humans from the non-human, which can be seen as the origin of the environmental crisis. In urban planning, densification and mixed land use are the dominant ways to address negative effects of urban sprawl. However, this can reduce urban green space and negatively impact ecological and social values. However, industrial areas are rarely included in these urban planning ideals. They tend to be seen as deviant, wastelands or blank canvases. Recently, they have been recognized for harboring high ecological values. Despite this, industrial environments are generally not associated with nature experiences.

In a time of limited land resources and environmental issues, new solutions are needed to address ecological and social needs. Promoting human presence in environments that challenge the divide between humans and nature, such as industrial areas with spontaneously established vegetation, can increase awareness of our destructive way of life and reshape the human-nature-relationship. This can also fulfill different needs and activities than the more programmed spaces of the city.

The industrial RE-creation is a landscape architectural concept that explores a new way of engaging with active industrial environments. Through a case study of the Malmö industrial harbor, the general phenomenon of functionally separated industrial areas and their recreational and ecological associations, qualities, and opportunities are examined and challenged.

Aim and Research Questions

The aim of this study is to explore how landscape architectural approaches and theories can be used to examine, highlight, and enhance existing and potential ecological and recreational values in functionally separated active industrial environments, in order to explore new ways of addressing ecological and recreational needs and to recreate the currently unsustainable human-nature-relationship.

How do perceptions of nature and recreation affect how industrial areas are generally perceived?

What current character and qualities exist in relation to ecology and recreation in Malmö industrial harbor?

How can landscape architecture be utilized to examine, highlight, and enhance existing ecological and recreational qualities in Malmö industrial harbor, and what potential does it hold for creating a more sustainable human-nature-relationship?

1/ Location of case study area in Malmö and the industrial harbor

Methods and Materials

To read, understand, become acquainted with, and develop the landscape, a phenomenological perspective, which includes walking in the landscape, is the central approach. This is complemented by studies of maps and documents that investigate the existing conditions and context of the landscape. Previous research and theories are also used to interpret and identify relevant aspects of the landscape and to form design solutions. Analysis and design have proceeded concurrently and in interaction with each other, following the method of Analysis through Synthesis.

2/ Walking to read, understand, become acquainted with, and develop Malmö industrial harbor

Theoretical Perspectives

The theoretical perspectives have crystallized in harmony with analysis and design, serving as tools to explore, understand, and shape the design proposal. Theoretical foundations that underlie the approach of the study concern the importance of landscape literacy in order to understand and develop landscapes sustainably. As well as how a phenomenological perspective can contribute to a dynamic and deepened understanding of landscapes. Theoretical perspectives used to comprehend and develop the case study area highlight ideas, approaches and preferences. This reveals that romantic and modernist notions of nature as separate from humans have led to industrial areas not being associated with nature and recreation. A holistic approach is presented as an alternative. This also reveals that industrial areas and their interstices are ambivalent environments and often seen as deviant and devoid of value. Despite this, they have demonstrated significant ecological and social value, as well as the potential to raise awareness of environmental issues and recreate the human-nature-relationship. In design, culturally sustainable solutions can be created by establishing coexistence between ecology and recreation, for example, by influencing and accommodating preferences.

Context

Studying planning documents related to Malmö industrial harbor provides insight into the current situation, future development, challenges, and opportunities. It shows that Malmö is surrounded by intensive agriculture, displacing many natural habitats and negatively impacting public spaces. Urban growth through densification poses threats to ecological and social values in the city of Malmö. Furthermore, an urban planning ambition aims to explore solutions that promote green spaces within the dense city. Malmö industrial harbor is undergoing development, leading to a temporary structure. The area is also subject to conflicting national interests for both coastal and harbor zones. Mapping the ecology and recreation related to the case area reveals significant aspects to build upon. There's divided opinions within different planning documents on whether the industrial harbor is suitable for recreational use, but this issue is largely unexplored. Ecological values have been recognized, mainly consisting of ruderal habitats, which are considered crucial for the city. However, these are deemed to have low recreational value.

Analysis

The analysis, as part of the iterative process, is influenced by the other methods and seen as integral to the design process. Results are presented as thematic analyses of aspects that collectively shape the landscape's character, highlighting qualities and potential for development. The site is described both immaterially and materially to illustrate the phenomenon formed in interaction with the landscape. The analysis reveals existing recreational and ecological qualities, but through design, there's potential to enhance and make them accessible to a wider audience. However, this must be done with care to avoid losing inherent qualities. For instance, recreational qualities include opportunities for exploration and restorative experiences of being-away, being in a world of certain extent, and experiencing fascination. Ecological qualities exist for example as ruderal biotopes providing habitat for common and rare species. The "nature" is defined by a tension between order and disorder, distinguishing it from both urban and rural contexts. The area's hybrid nature offers potential for redefining the nature-human relationship.

3/ The analysis shows the different parts of the area which together form its entire phenomenon

Design proposal

The design process can be seen as part of the exploration of how the existing character of the area can be utilized, while also making visible and enhancing existing recreational and ecological values. A central aspect of the design process has been to explore the boundary between, on the one hand, making things visible, accessible, and enhancing them, and on the other hand, altering the character in a way that significant qualities are lost. The concept of 'The Industrial RE-creation' takes on a new perspective on the industrial environment, focusing on its recreational and ecological values and potential. This concept explores and challenges current perceptions and approaches regarding what an industrial area is or should be. The design proposal is based on three design principles.

Temporality and Dynamics: The design proposal emphasizes and consider dynamics and changeability. Dynamics between complexity and legibility. Dynamics between permanent and temporary. Dynamics are the variations of different aspects, but also what occurs in the interplay between them. Dynamics are the contrast but also the harmony.

Re-use: Built, human, and ecological structures, functions, and elements are considered prerequisites for the design and are preserved, built upon, or reused in a new form. This is done to build upon the existing character, as well as to enhance existing recreational and ecological values. It promotes sustainability in relation to the environment, resources, and social structures.

Subtle accessibility: The site is made accessible for both humans and other biological organisms. However, there's a paradox in making the area accessible since its recreational and ecological qualities are often linked to its inaccessibility. A balance between making it accessible and maintaining the area's character and its associated qualities is sought after.

In addition to the design principles, more concrete design strategies have been developed in relation to pathways, ecological interventions, and specific destination points. A structural plan and more place specific examples of design solutions are then presented and visualized.

4/ The design proposal consists of hiking trails and destination points

Discussion

The study reveals that complementary methods, enabling in-depth understanding, have been able to uncover and enhance the existing ecological and recreational values in Malmö's industrial harbor. A design that builds upon the existing character can preserve, highlight, and in certain aspects, strengthen its associated qualities while making the area more accessible. Promoting recreation in the area can potentially raise awareness about its challenges and qualities, the role of industrial areas in society, and, due to its hybrid nature, foster a more sustainable human-nature relationship.

This study thus demonstrates that industrial environments have the potential to function as a complement to address recreational and ecological needs in the urban context. The study does not assert that all industrial areas possess this potential, but it aims to emphasize that thorough examination and considerate design can recognize and strengthen their qualities. As a result, the study offers a new way to approach industrial environments that can influence how we plan and manage our cities, which is of great significance in a time of conflicting interests in land use, urbanization, and biodiversity loss.

Introduktion	7	Analys	27
Inledning	7	Storskaliga element, rumslighet och processer	28
Syfte och frågeställningar	8	Gaturummen	31
Avgränsning	8	Antropocen geologi och topografi	32
		Natur som tar och ges plats	33
Metod och material	9	Observationer av vandrande och varande	34
Övergripande arbetsmetod	10	Skräpmark	36
Litteraturstudie	11	Materialitet	37
Vandra, observera, dokumentera, idégenerera	12	Identifierade målpunkter	39
Studier av dokument och kartor	13		
Självreflexivitet och metodkritik	13	Gestaltning	40
		Koncept	41
Teoretiska perspektiv	14	Gestaltungsprinciper	41
Teoretiska och metodologiska utgångspunkter	15	Generella strategier för rekreation och ekologi	42
<i>Att läsa, förstå och förstärka vär(l)den</i>	15	<i>Ledsystemet</i>	42
<i>Landskap som fenomen</i>	16	<i>Ekologiska ingrepp</i>	43
<i>Vandrande</i>	17	<i>Målpunkterna</i>	44
Teoretiska perspektiv för analys och gestaltning	18	Strukturplan	44
<i>Idéhistoriska arv, dess konsekvenser och nya angreppssätt</i>	18	Gestaltungsnedslag	45
<i>Ambivalenta landskaps möjligheter</i>	19	<i>Industrium</i>	45
<i>Ekologisk, estetisk och rekreativ samexistens</i>	20	<i>Bilaparken</i>	46
<i>Preferenser kring och restaurativa kvaliteter hos naturmiljöer</i>	21	<i>Flytbastun</i>	47
		<i>Silostranden</i>	48
		<i>Gömslet</i>	49
Fallstudiens kontext	22	Diskussion	50
Malmö i sitt sammanhang	23		
Malmö industrihamn	23	Referenser	54
Ekologi	25		
Rekreation	26		

Människan har en komplicerad relation till sin omgivning. Västerländska tankesätt separerar människan från det icke-mänskliga. Detta tankesätt har gjort att vi som mänsklighet ansett oss vara en högre stående art med rätt att utnyttja jordens resurser för vår egen vinning (Hedenus et al. 2018). Det här tanke- och förhållningssättet presenteras som möjligt ursprung till de eskalerande miljöproblem som blir allt mer påtagliga på vår planet (ibid.). Idag är mänsklighetens inverkan så pass stor att vi anses påverka hela jordens yta och atmosfär, i den utsträckning att vissa menar att vi nu befinner oss i en ny geologisk epok – den antropocena (Prominski 2019). En snabbt ökande befolkning, konfliktiserande markintressen samt klimatförändringar utgör en stor utmaning i relation till ekosystemens funktion och människans välbefinnande, både lokalt och globalt. Då människans aktivitet nu helt påverkar och förändrar jordens alla ytor och atmosfär blir det allt mer tydligt att det inte är hållbart att separera oss från vår omgivning. Vår relation och förhållningssätt till den omgivning vi är en del av behöver ifrågasättas och utvecklas.

För att motverka allvarliga miljöproblem som artdöd och ohållbar resursförbrukning, liksom hantera en snabbt ökande urbanisering krävs även hållbara metoder inom stadsutveckling (Haaland & van den Bosch 2015). Stadsplanering med fokus på funktionsblandning och förtätning har globalt blivit den dominerande metoden för att motverka negativa effekter av stadsutbredning i relation till ineffektiv markanvändning och miljöproblem (Haaland & van den Bosch 2015; Wolsink 2016; Hedblom et al. 2017). Metoden innebär dock inte enbart positiva effekter utan sker ofta på bekostnad av urbana grönytor, vilket kan utgöra ett hot mot ekologiska samt sociala värden (Haaland & van den Bosch 2015; Hedblom et al. 2017; Wolsink 2016). Många grönytor, men även allmänna ytor generellt, försvinner eller begränsas kraftigt då de bebyggs med exempelvis bostäder och de ytor som finns kvar riskerar att bli tydligt programmerade utifrån homogena strukturer i relation till funktion såväl som estetik, vilket får konsekvenser för social och biologisk mångfald. När grönytor i städer minskar behöver förlusten kompenseras genom att hitta nya lösningar som kan tillgodose ekologiska och sociala behov i staden (Hedblom et al. 2017).

Haaland och van den Bosch (2015) menar att förtätningen och funktionsblandning av städer inte inkluderar industri- och verksamhetsområden i samma utsträckning som andra områden. Dessa tenderar att få breda ut sig i städernas utkanter (ibid.). I det täta stadsidealet ses industriella verksamheter som något avvikande och opassande (Qviström 2015). Narrativet kring urbana industriella områden kretsar ofta kring att dessa platser är skräpmark som behöver en allomfattande omvandling (Curran and Hamilton 2020). I denna syn på urban industrimiljö ignoreras både människor och funktioner som finns i dessa områden, liksom potentialen som finns att ta tillvara på samt utveckla ekosystem och grön infrastruktur som gynnar såväl sociala och ekologiska aspekter. När dessa aspekter behandlas är det ofta i relation till omvandling av postindustriella miljöer, inte aktiva industriområden, vilket förbiser det faktum att vårt levnadssätt trots allt fortfarande är beroende av industriella funktioner och att industrin är en del av vår ekonomi (ibid.). Även de oprogrammerade ytorna (vidare omnämnda mellanrum) som uppstår mellan de ytor som är programmerade för industrifunktion eller transport inom dessa områden ses ofta som tomma och utan sociala och ekologiska värden (Jorgensen & Tylecote 2007; Saltzman 2009; Scheele 2016).

Industriområden har på senare tid uppmärksammats för att hysa höga ekologiska värden, vilket tidigare oftast förbisetts (Hunter 2014). Trots detta förknippas industrimiljöer generellt inte med en plats för naturupplevelser. Detta kan bero på att människor intuitivt inte kan känna av ekologiska värden utan istället tenderar att förhålla sig till socialt konstruerade estetiska preferenser (Gobster et al. 2007) samt utgå från socialt konstruerade föreställningar om natur och rekreation (Saltzman 2009). Estetisk uppfattning och kulturella föreställningar får konsekvenser för hur en plats behandlas (jfr. Gobster et al. 2007; jfr. Saltzman 2009). I en tid där markresurserna är begränsade, och miljöproblemen påtagliga, behöver vi hitta nya lösningar som kan tillgodose ekologiska och sociala behov. Vi kan behöva vidga våra estetiska preferenser för att även ta hänsyn till miljöer som tidigare ansetts värdelösa ur dessa perspektiv.

Cyklister - - - - -

Ruderatvegetation - - - - -

5/ Rekreativ vistelse och ekologi i Malmö industrihamn, aspekter industrimiljö vanligen inte förknippas med.

Enligt Meyer (2008) kan upplevelser av landskap som utmanar normer om skönhet, både skapa förståelse för hur vi lever och förändra våra värderingar i mer hållbar riktning. Att konfronteras med miljöer som tydligt ifrågasätter uppdelningen mellan människa och natur, som industriområden med spontant etablerad vegetation, kan ses som ett sätt att omskapa människa-natur-relationen (Jorgensen & Tylecote 2007), samt skapa en större medvetenhet kring vårt levnadssätt och dess konsekvenser (jfr. Meyer 2008). Att främja vistelse i industrimiljön och dess 'mellanrum' kan även tillgodose andra typer av behov, aktiviteter och företeelser än de som får plats i stadens mer ordnade och programmerade allmänna ytor (Jorgensen & Tylecote 2007; Mathey et al. 2018; Saltzman 2009).

Den industriella RE-kreationen är ett landskapsarkitektoniskt koncept som vi har utvecklat i denna undersökning som utforskar ett nytt sätt att förhålla sig till aktiv industrimiljö. Begreppet RE-kreationen är dubbeltydigt och syftar både till rekreation i betydelsen avkopplande fritidsaktivitet och re-kreation i betydelsen omskapelse. I det här fallet handlar omskapandet både om fysisk och mental förändring. Fysisk i form av landskapsarkitektoniska ingrepp som förstärker rekreativa och ekologiska värden. Mental i form av att utmana och utveckla rådande förhållningssätt och föreställningar kring industrimiljö samt människa-natur-relationen. För att möjliggöra en djupgående och platspecifik undersökning gör vi en fallstudie av Malmö industrihamn som exempel på det generella fenomenet med funktionsseparerade industriområden och förbiseendet av dess rekreativa och ekologiska värden, kvaliteter och möjligheter.

Syfte & frågeställningar

Arbetets syfte är att utforska hur landskapsarkitektoniska tillvägagångsätt och teorier kan användas för att undersöka, synliggöra och förstärka befintliga och potentiella rekreativa och ekologiska värden i funktionsseparerad aktiv industrimiljö. Detta för att undersöka industrimiljöns potential att bidra med att tillgodose rekreativa behov och gynna förutsättningar för biodiversitet i en urban kontext. Liksom hur dessa miljöer, med dess värden och problem, kan synliggöras och främja en ny typ av urbant varande med potential att utveckla den idag ohållbara människa-natur-relationen. Undersökningen genomförs som en fallstudie av Malmö industrihamn genom att svara på följande frågeställningar:

Hur påverkar föreställningar kring natur och rekreation hur industriområden uppfattas generellt?

Vilka befintliga förutsättningar gällande karaktär och kvaliteter i relation till ekologi och rekreation finns hos Malmö industrihamn?

Hur kan landskapsarkitektur användas för att undersöka, synliggöra och förstärka befintliga ekologiska och rekreativa kvaliteter i Malmö industrihamn och vilken potential innebär det för att skapa en mer hållbar människa-natur-relation?

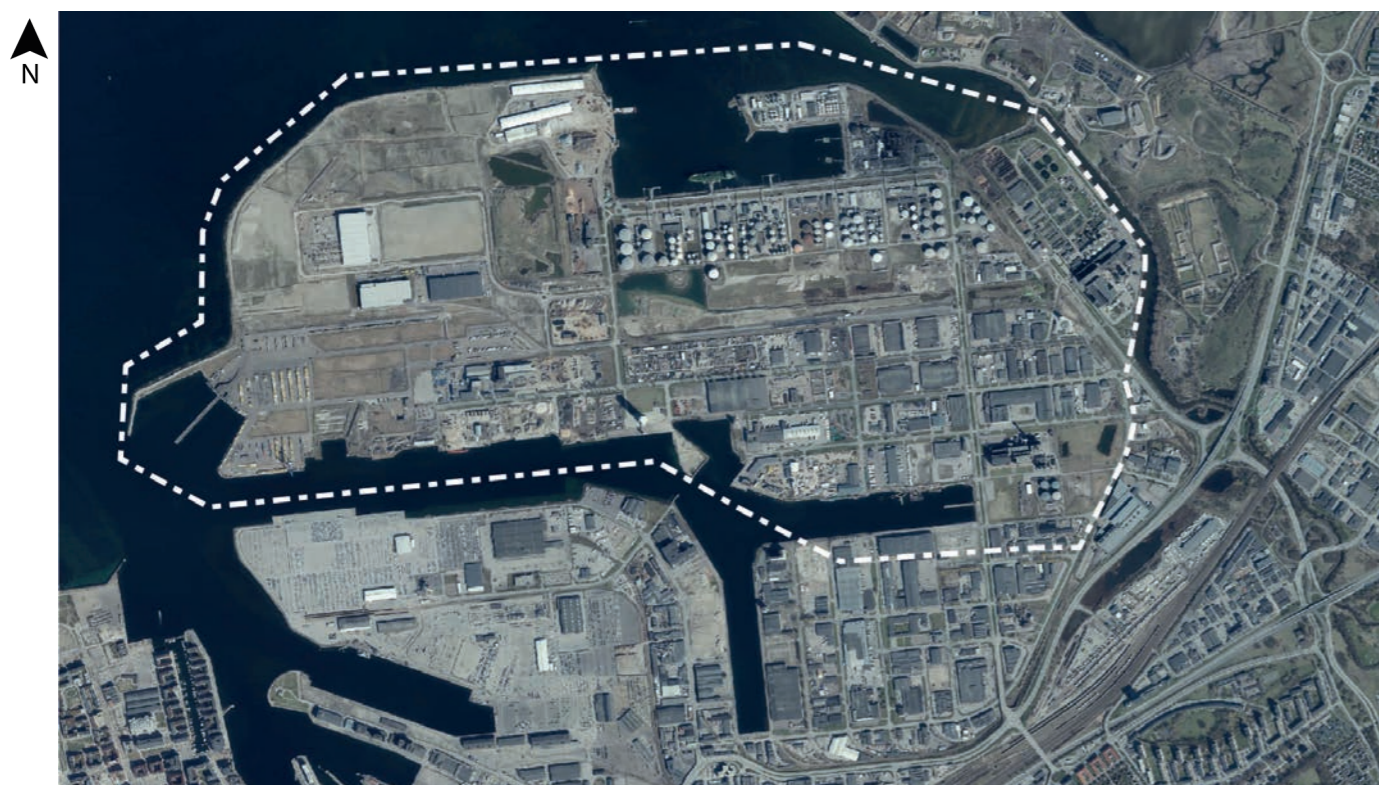
Avgränsning

Ambitionen i detta examensarbete är att använda landskapsarkitektur för att få en fördjupad förståelse för vad industrimiljö är och kan vara i relation till ekologi och rekreation. Examensarbetet riktar sig främst till studenter och yrkesverksamma inom landskapsarkitektur och stadsplanering.

Industrimiljöer finns över hela världen. Deras innehåll, kontext och utformning skiljer sig åt. Även om det kan finnas vissa likheter på generella plan är varje industriområde unikt. Undersökningsområdet kan därav ses som mycket omfattande. För att en fördjupning ska vara möjlig i relation till det här arbetets tidsramar har vi därför valt att avgränsa oss till att göra en fallstudie av ett industriområde, Malmö industrihamn. Undersökningsobjektet för fallstudien innebär både begränsningar och möjligheter. Området är under utveckling och har så varit under lång tid. Industrihamnen och de verksamheter som befinner sig där förflyttas successivt längre norrut i stadens periferi då de delar som är mer centralt belägna transformeras till blandstad. Likaså varierar de verksamheter som finns i området efter behov samt efter dess relation till varandra då Malmö industrihamn sedan 2012 fokuserar på *Industriell symbios**. Utöver detta är delar av de detaljplaner som tagits fram för området inte färdigställda, fortsatt under utredning eller vaga i sin utformning, vilket ytterligare försvårar möjligheten att förutse dess framtida fysiska struktur. Hur länge områdets befintliga utformning kommer att kvarstå, samt vilka delar och aspekter som kommer att bestå mer långsiktigt, är därför ovisst. I denna undersökning vill vi kartlägga och analysera industrihamnens funktion, värden och karaktär i relation till ekologi och rekreation för att utforska hur dessa kan gynnas genom platsspecifik gestaltning av aktiv industrimiljö. Undersökningsobjektets föränderliga karaktär kan ses som motsägelsefull i relation till ambitionen att göra en platsspecifik gestaltning då de framtida planerna är ovissa. Samtidigt är detta en vanligt förekommande förutsättning i relation till dagens snabba stadsomvandlingar, vilket i vår mening ger ytterligare relevans till val av område för fallstudien. I relation till vår undersökning har vi därför valt att utgå från området så som det är idag men med hänsyn till dess föränderliga struktur. Detta innebär att vi kartlägger, analyserar och gestaltar utifrån dess befintliga karaktär och utformning men fokuserar på lösningar som tillåter förändring, dels i form av mer generella principer och dels i form av dynamiska tillägg som möjliggör förändring.

För att ytterligare avgränsa arbetet har vi valt att enbart fokusera på Malmö industrihamns norra del (se fig. 6). Valet av plats baseras på att vi i detta arbete vill undersöka aktiv industrimiljö och denna del planlagts som just industrihamn i Malmö stads översiktsplanering till skillnad från närliggande delar av industrihamnen i syd. Området är fortfarande omfattande i storlek men anses passande i relation till vald metod och gestaltningens abstraktionsnivå. Tematiskt avgränsas undersökningen till att enbart behandla rekreation och ekologi. Därmed utesluts andra för hamnen relevanta aspekter så som exempelvis trafikfrågor, dagvattenhantering och säkerhetsaspekter.

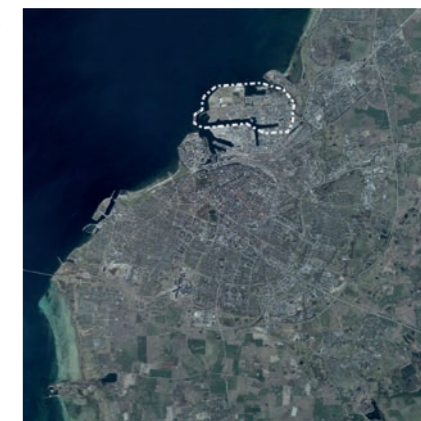
**Industriell symbios är en strategi som syftar till innovativa samarbeten mellan olika industrier och företag i ett område där restprodukter, resurser och infrastruktur medvetet och systematiskt samordnas för att skapa synergieffekter och en mer hållbar verksamhet ekonomiskt och miljömässigt.*

0 600 m

6/ Arbetsområdet beläget i Malmö industrihamns norra del

7/ Lokalisering i Malmö

0 3 km

Metod och material

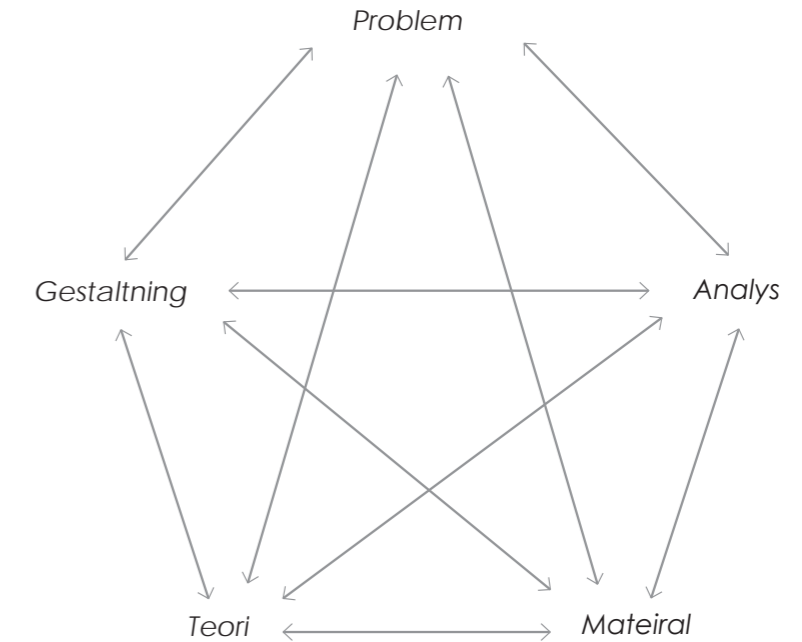
I detta kapitel presenteras arbetets metoder och empiriska material. Inledningsvis beskrivs den övergripande arbetsmetoden vilken utgår från ett iterativt arbetssätt där insamling av empiriskt material, inläsning av teoretiska perspektiv, analys, idégenerering och gestaltning skett kontinuerligt i ständig växelverkan med varandra enligt modellen *Analys genom syntes*. Detta följs av en kort presentation av *litteraturstudien* och centrala teoretiska perspektiv som influerat metodologi, analys och gestaltning. Därefter följer en närmare presentation av metoden *Vandra, observera, dokumentera, idégenerera* vilken använts för generering av empiriskt material vid platsbesök i Malmö Industrihamn samt varit central i analys och idégenerering. Sedan ges en kort presentation av metoden *Studier av dokument och kartor* samt det empiriska material som använts för att komplettera vår egen upplevelse av platsen. Kapitlet avslutas med avsnittet *Självreflexivitet och metodkritik* där vi reflekterar över vår egen påverkan på empiri, analys och gestaltning samt fallstudiens vetenskapliga bidrag. Arbetsmetoden är influerad av de teoretiska utgångspunkter som presenteras mer ingående i kommande kapitel *Teoretiska perspektiv*. Främst då under avsnitten *Att läsa, förstå och förstärka vär(l)den*, *Landskap som fenomen* och *Vandrande*.

Det här examensarbetet utforskar industrimiljö i relation till rekreation och ekologi genom en fallstudie av Malmö industrihamn. För att läsa, förstå, lära känna och utveckla landskapet har vi influerats av ett landskapsfenomenologiskt perspektiv där vi vistas och vandrar i landskapet. Detta kompletteras med studier av kartor och dokument som undersöker landskapets befintliga förutsättningar och kontext. Vi tar även del av tidigare forskning och teorier för att tolka och få syn på relevanta aspekter hos landskapet samt utforma gestalningslösningar.

Att läsa, förstå och lära känna en plats i syfte att utveckla den är en kreativprocess. Den övergripande metoden för det här arbetet kan beskrivas som *Analys genom Syntes*. Krupinska (2014) använder detta begrepp för att beskriva kreativa processer där man arbetar parallellt med att formulera problem och hitta lösningar genom att utforma och utvärdera potentiella lösningar. Parallellt arbete med analys och syntes möjliggör att dessa kan influera varandra. Syntesen kan bidra med insikter om vilka analyser som behöver utföras, medan dessa analyser kan bidra med nya insikter och utgångspunkter som hjälper till att vidareutveckla syntesen. Skissande kan användas för att göra upprepade synteser då en analys av helheten (syntesen) kan visa att den är bristfällig och att nya lösningar behöver testas (Krupinska 2014). En gestaltning kan ses som ett holistiskt svar på flera frågor eftersom designproblem är komplexa och behöver ta hänsyn till många olika dimensioner (Lawson 2006). Enligt Lawson (2006) är designproblem därför sällan självklara eller tydligt definierade i arbetets tidiga skede. De utkristalliseras under arbetets gång, parallellt med utveckling av lösningen och upptäckter av nya betydelsefulla aspekter och ny relevant information (ibid.). Krupinskas (2014) och Lawsons (2006) tankar kan ses som en beskrivning av vår arbetsprocess snarare än en medvetet tillämpad metodik som utgått från deras tankar.

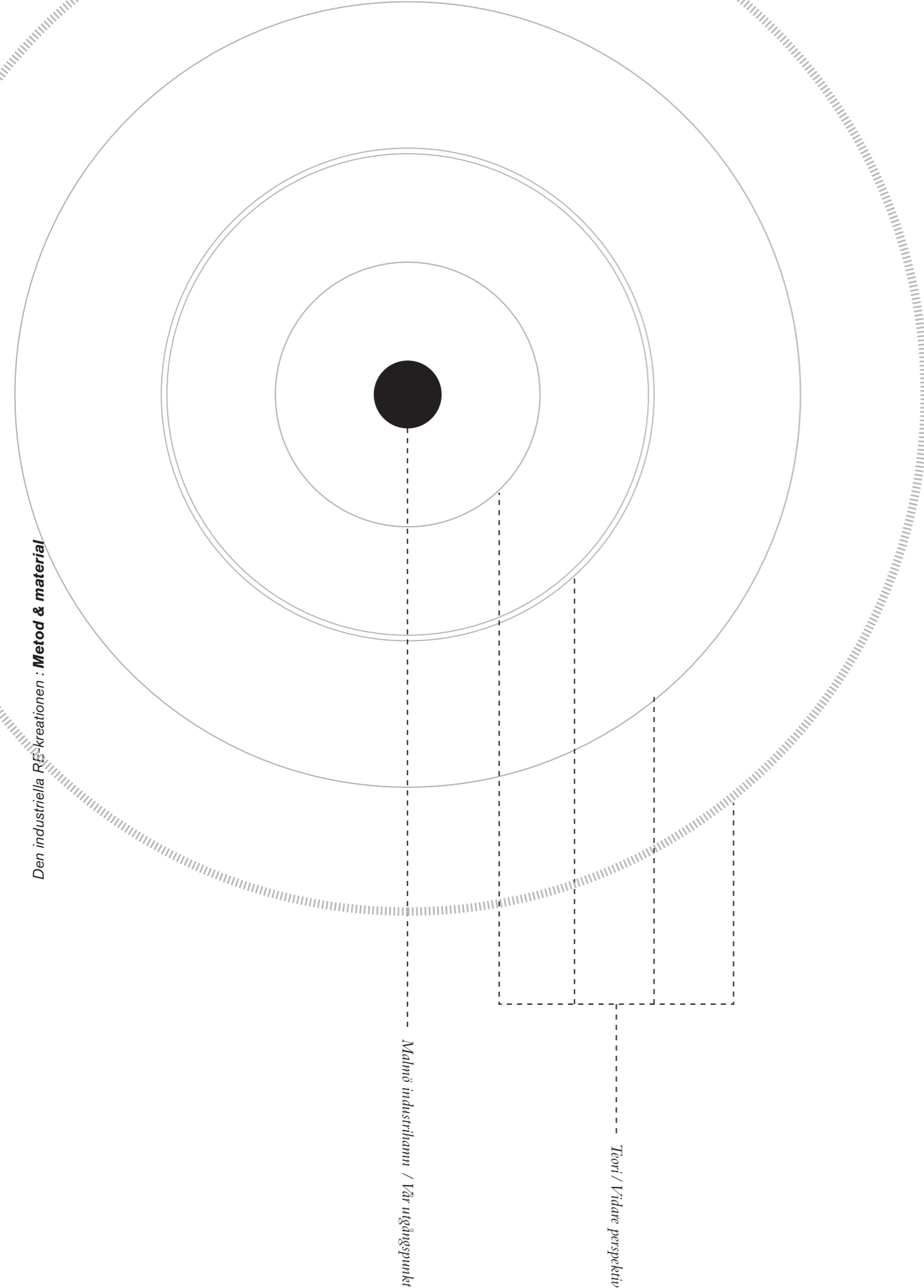
I det här arbetet har inläsning av teori och insamling av empiri genom platsbesök samt kart- och dokumentstudier pågått parallellt med varandra, liksom med analys samt gestaltning. Detta innebär att de i hög grad påverkats av varandra. I likhet med Krupinskas (2014) beskrivning av *Analys genom syntes* har gestaltningsidén utvecklats successivt i en iterativ process där kontinuerlig analys och återkommande syntetisering i form av till exempel skissande, följts av utvärdering av gestaltningsidén. Detta har influerats av nytt insamlat teoretiskt och empiriskt material eller influerat till nytt insamlade av teoretiskt och empiriskt material. Vår förståelse för såväl platsen för fallstudien som problemområdet har allt eftersom fördjupats, vilket inneburit att vår problemformulering, liksom Lawson (2006) och Krupinska (2014) beskriver, successivt utvecklats. Initialt utgick vi från en tanke om att integrera ekologi och rekreation i industrimiljö för att utforska industriområdets potential att bidra med funktioner som ris-

8/ Modell framtagen för att illustrera vår iterativa process som är inspirerad av *Analys genom syntes* där de olika momenten influerar varandra.

kerar att minska eller gå förlorade genom rådande förtätningssideal inom stadsbyggandet. Tidiga idéer och skisser var därför fokuserade på större ingrepp, vilka skulle innebära en mer påtaglig förändring av platsens karaktär. Ju mer vi lärde känna platsen insåg vi dock att den redan innefattar såväl ekologiska som rekreativa värden, vilket väckte frågor kring varför dessa inte inkluderas i den allmänna förståelsen av natur, rekreation och industriområden. Inläsning av teorier som behandlar föreställningar kring och kvaliteter hos landskap som går att relatera till Malmö Industrihamn har fått oss att snarare fråga hur vi kan synliggöra och stärka befintliga rekreativa och ekologiska kvaliteter i industrimiljö utan att förändra dess karaktär. Skissandet blev då ett sätt att undersöka var gränsen går mellan att å ena sidan synliggöra, tillgängliggöra eller förstärka betydelsefulla kvaliteter, och å andra sidan att förändra karaktären så att betydelsefulla kvaliteter försvinner. Metoden *Analys genom Syntes* har på så vis inneburit att arbetets intention gått från att förändra till att synliggöra och förstärka. Undersökningen innefattar därav hur landskapsarkitektur kan användas för att uppmärksamma en industrimiljöns befintliga värden samt hur detta kan bidra med att ifrågasätta och utveckla föreställningar och värderingar kring natur, rekreation och industrimiljöers position i vår kultur.

Gestaltningen presenteras i form av koncept, gestaltningsprinciper, gestaltningsstrategier, en strukturplan och nedslag med exempel på platsspecifika designlösningar. I likhet med Lawson (2006) kan detta ses som ett holistiskt svar på ett komplext designproblem, men svaret ska inte förstås som "den enda lösningen", utan som en möjlig lösning. Gestaltningen ska i första hand ses som en del i undersökandet av hur befintliga rekreativa och ekologiska värden både kan synliggöras och förstärkas med hänsyn till den befintliga karaktären.

9/ Genom litteraturstudien ges ett vidare perspektiv och en mer nyanserad förståelse för problemområdet och undersökningen. Modellen är framtagen av oss för att illustrera detta.

Litteraturstudie

Litteraturstudien har utforskat och bidragit med teoretiska perspektiv som influerat metodologiska tillvägagångssätt och utgångspunkter, liksom analys och gestaltning. Insikter eller frågor som väckts vid exempelvis platsbesök har utforskats vidare med hjälp av inläsning av litteratur. Vidare har inläsning av litteratur påverkat vår förståelse av platsen för fallstudien och insamling av nytt empiriskt material, samt förståelsen av vad som kan tänkas utgöra själva problemområdet och lösningen. De teoretiska perspektiven har därmed hjälpt oss att utforska, förstå och tolka platsen samt att motivera och utforma gestaltningsidén. De perspektiv som kommit att få mest betydelse för arbetets metod, analys och gestaltning presenteras här kort för att sedan utvecklas i kapitlet *Teoretiska perspektiv*.

Kapitlets första del, *Teoretiska och metodologiska utgångspunkter*, berör främst teoretiska utgångspunkter som ligger till grund för vårt förhållningssätt i metoderna men genomsyrar därmed även analys och gestaltning. Här berörs inledningsvis tankar om att landskap kan ses som språk och att förmågan att läsa landskap är en viktig kunskap för att förstå och utveckla dem. Metoderna som presenteras i detta avsnitt kan ses som ett sätt att läsa, förstå och utveckla Malmö industrihamn. Därefter presenteras de landskapsfenomenologiska angreppssätt och förhållningssätt som används som ett sätt att läsa landskapet för att frångå en statisk och distanserad syn. Detta genom att undersöka hur landskap och människa samverkar, med utgångspunkt i den levda erfarenheten. Dessa perspektiv ligger till grund för metoden *Vandra, observera, dokumentera, idégenerera*, samt vår syn på landskap i det här arbetet, vilket främst har influerat analys men även gestaltning.

Kapitlets andra del, *Teoretiska perspektiv för analys och gestaltning*, behandlar föreställningar, funktioner och kvaliteter relaterade till natur-, rekreations- och industrimiljöer samt sätt att förhålla sig till dessa miljöer i planering och gestaltning. Dessa teoretiska perspektiv används främst för att förstå och utveckla området för fallstudien. Först presenteras idéhistoriska arv som påverkar förståelsen av natur, landskap och rekreation samt vilka konsekvenser dessa gett, liksom alternativa sätt att förhålla sig. Därefter behandlas de ambivalenta områden och fenomen som uppstår i relation till den tankemässiga och fysiska ordningens struktur samt vilka möjligheter dessa kan föra med sig. För att motivera och utforma gestaltningen berörs sedan teorier som behandlar vikten av att vistas i landskap för att skapa förståelse för dem och dess ekologiska processer. Samt tankar om hur estetiska och rekreativa aspekter kan förenas med ekologiska för att skapa kulturellt hållbara miljöer. I dessa teorier är förenligheten mellan landskapet och allmänhetens förväntningar på landskapet avgörande. Då undersökningen utforskar rekreation (befintliga och potentiella kvaliteter) behandlas teorier om människors preferenser kring och kvaliteter hos rekreativa naturmiljöer i bred bemärkelse mer ingående. Dessa teorier används för att se och tolka landskapet och våra egna upplevelser av det, liksom för att utforma gestaltningen.

Vandra, observera, dokumentera, idégenerera

Metoden vi valt att kalla *Vandra, observera, dokumentera, idégenerera* bygger vidare på det fenomenologiska angreppssättet, vilket utgår från den mänskliga upplevelsen och förståelsen av plats och dess karaktär (se avsnittet *Landskap som fenomen*) samt teorier om vandrande som metod (se avsnittet *Vandrande*). För att förstå platsen och dess tillblivelse, samt för att utforska problem och hitta lösningar har 11 platsbesök i Malmö industrihamn genomförts mellan februari och juni 2023. Längden på besöken har varierat mellan 4 och 8 timmar. De har utförts vid olika årstider (vinter, vår och sommar), på vardagar, helger samt vid olika typer av väderlek för att få en så nyanserad bild av området som möjligt. Under platsbesöken har vi vandrat genom området, stannat upp, fotograferat och gjort fältanteckningar. Fysiska strukturer och element, samt mänskligt och naturligt kodade fenomen, liksom våra egna upplevelser, känslor och reflektioner av dessa, har observerats, dokumenterats och diskuterats.

Vandrandet har fungerat som en central del av vår kreativa process för att identifiera problem, frågeställningar, idéer och lösningar. Enligt Schultz och Etteger (2016) är vandrande en särskilt bra metod för att svara på komplexa och okända problem som kräver att man interagerar med forskningsobjektet för att förstå problemformuleringen. Genom att vistas på och vandra genom landskapet som utgör studieobjektet och platsen för gestaltning har vi fått en förståelse som inte kunnat genereras genom skrivbordsstudier. Förståelse för allt från industriella, sociala och ekologiska processer till sinnliga upplevelser och små fysiska detaljer hade annars gått förlorade. När vi vandrar i Industrihamnen blir vi även en del av platsen (jfr Jacks 2004; jfr Schultze & Etteger 2016). Vi upplever landskapet kroppsligt och sinnligt, vilket suddar ut gränsen mellan oss själva och landskapet. Vi är då samtidigt med och skapar platsen, både genom fysisk närvaro och interaktion, samt mentalt genom hur vi uppfattar, tolkar, associerar och reflekterar (jfr Schultz 2019; jfr Schultz & Etteger 2016).

Ibland har vandrandet varit planlöst och intuitivt, ibland har vi vandrat med ett tydligt mål att besöka en viss plats eller gå en viss sträcka. På så vis har vi både kunna följa spontana infall och människors spår, vilket ofta gett intressanta insikter och idéer, samtidigt som vi systematiskt kunnat täcka hela området eller gjort återbesök till platser för att komplettera och fördjupa våra observationer och analyser. Vandrandet gör att vi kan uppleva, eller bli en del av, ett stort område. Gradén och Kaijser (2011) lyfter både vandrandet och stillastående som ett sätt att vara i direkt kontakt med omgivningen. Vandrandet gör att rytmen kan regleras, man kan stanna upp och urskilja detaljer (ibid.). För att få möjlighet att uppleva långsamma, tillfälliga eller lågmälda skeenden och aspekter har vi kompletterat vandrandets rörelse med att sakta ned tempot ytterligare genom att stanna upp och vistas på vissa platser. Ett varande där vi inte är i ständig framåtrörelse gör att vi får tid att observera och interagera med en plats under en längre stund, och därmed undersöka detaljer, processer, funktioner och rumslighet på ett annat sätt.

Under vår vistelse i området har en central del av observation och dokumentation skett genom fotografering. Enligt Gradén och Kaijser (2011:181) kan fotografering vara en verksam metod för att lära känna en plats. Om man ska dokumentera en avgränsad plats (som i denna fall-

studie) är det enligt Gradén & Kaijser (2011:182) givande att angripa den från olika perspektiv för att successivt "*ringa in specifika drag och detaljer, hur den befolkas, på vilka tider och av vem*". Vi fotograferar målmedvetet för att undersöka arbetets problemområde, vilket utvecklats kontinuerligt. Men även mer intuitivt och sökande för att inte missa viktiga aspekter. Detta har i sig bidragit med insikter till utveckling av problemområdet och lösningar.

Vi fotograferar de visuella kvaliteterna hos landskapet, såsom topografi, vegetation och byggnadselement, samt samspelet mellan dessa element, liksom ögonblicksbilder av skeenden på platsen för att skapa en visuell dokumentation. Fotograferingen har även använts för att utmana konventionella föreställningar om natur, rekreation och estetik i den urbana miljön. Genom att fotografera vardagliga detaljer eller till synes obetydliga objekt och företeelser, som markmaterial, graffiti och byggnadselement, fångas alternativa perspektiv på stadens utrymmen, vilka annars ofta förbises eller avfärdas. Gradén & Kaijser lyfter att fotografering av en välbekant miljö kan hjälpa till att "*se platsen med nya ögon*" (Gradén & Kaijser 2011:177-178). Detta kan relateras till att uppmärksamma det tillsynes obetydliga eller värdelösa, men också till att utmana den gradvis ökande bekantskap som infann sig under arbetets gång. Efter några besök i området, när en medveten och omedveten förståelse för platsen etablerats, bidrog fotograferandet med att upptäcka och utforska ytterligare aspekter.

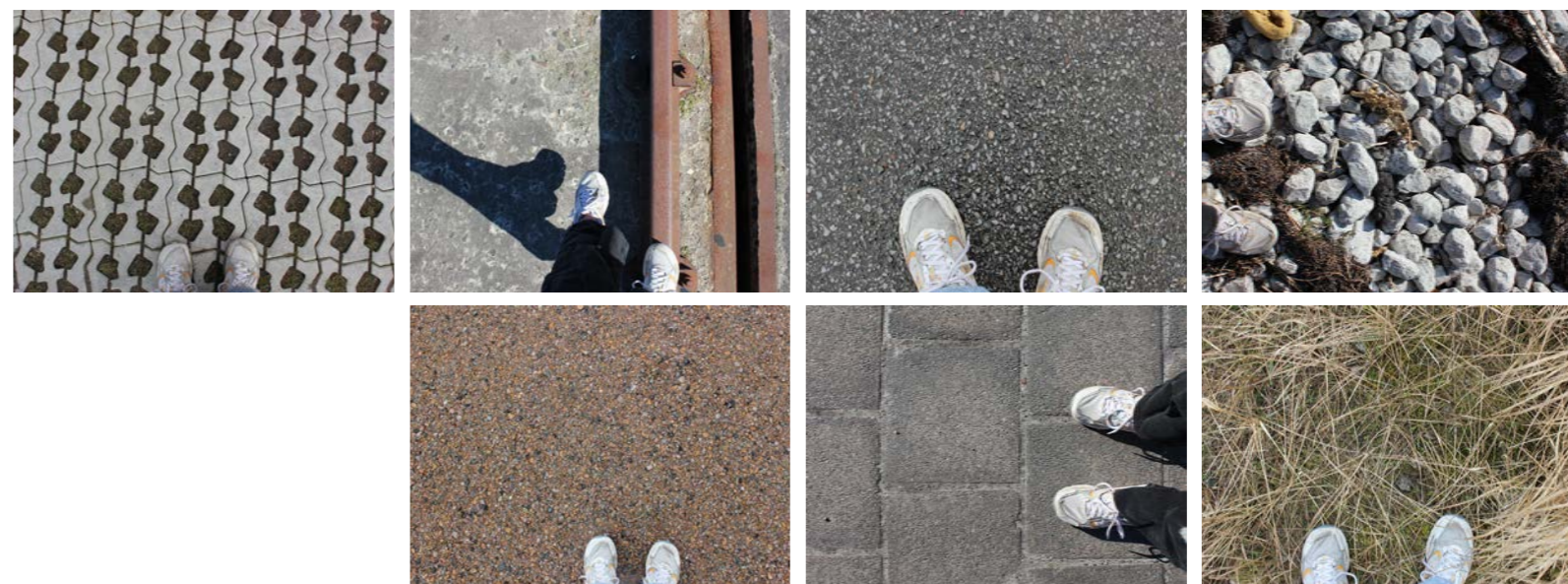
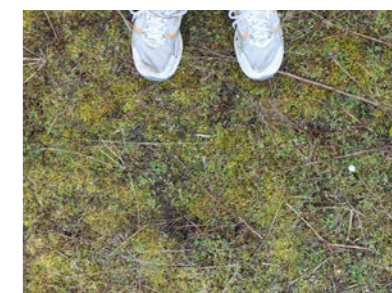
Fotografi har inte enbart hjälpt oss att dokumentera, observera, fokusera blicken och se specifika element, utan också att uppleva landskapet bortom linsen. Fotograferingen har framkallat en särskild sorts närvaro. Genom att vandra och fotografera blir vi mer uppmärksamma på de sinnliga aspekterna av vår omgivning. Upplevelser av ljud, texturer, väder och dofter blir ofrånkomligt närvarande. Detta har utvecklat en djupare känsla av förbindelse till platsen. Fotografierna har sedan fungerat som minne-

santeckningar, vilka påminner om upplevelserna på platsen.

Genom att ta bilder från olika perspektiv och framhäva olika aspekter, företeelser eller element skapar vi en visuell dokumentation som har använts vid senare analys och gestaltning. Vid genomgång av fotografier har mönster och aspekter uppmärksammats som inte lades märke till på plats. Det har gett oss möjlighet att reflektera över vår egen upplevelse av platsen och av landskapets sammansättning. Fotografier kan synliggöra sådant som är svårt att förmedla på andra sätt, samtidigt är inte allt fotograferbart (Gradén & Kaijser 2011). I den här undersökningen har det som inte är möjligt att fotografera varit såväl immateriella aspekter, processer som skulle kräva rörlig bildokumentation, liksom restriktioner i form av att delar av området utgjorts av skyddsobjekt.

Utöver fotografering har fältanteckningar använts som verktyg. Dels som minnesanteckningar för att komma ihåg spontana tankar, reflektioner och känslor som uppstått längst vägen, vilka legat till grund för våra analyser. Men även för att successivt dokumentera och testa idéer. Här har skissande främst använts för att testa olika gestaltungs-lösningar. I likhet med det Krupinska (2014) beskriver har detta bidragit till de upprepade synteser vi kontinuerligt tagit fram och analyserat under processen i syfte att utveckla de analyser vi gjort samt för att i slutänden kunna skapa en så relevant gestaltning som möjligt för Malmö industrihamn.

10/Kollage. Vid vandrandet har våra fötter mött många olika markmaterial. Allt har dokumenterats med hjälp av fotografering.

För att komplettera vår egen upplevelse och få en bredare förståelse för områdets kontext och större strukturer samt ekologi och rekreation i och kring Malmö industrihamn har vi tagit stöd i empiriskt material bestående av kartor, dokument och data framtagna av *Lantmäteriet, Malmö stad, Länsstyrelsen Skåne* och *Artdataportalen*. Planeringsdokument som berör översiktsplanering, fördjupad översiktsplanering och detaljplanering, liksom underlag som naturvärdesbeskrivningar och områdesbeskrivningar utgör de centrala dokumenten. Dessa behandlas främst i kapitlet Fallstudiens kontext för att beskriva aspekter och förhållanden som relaterar till Malmö industrihamn med omgivning och dess befintliga förutsättningar (potential och utmaningar) samt planerade utveckling. Materialet har gett insikter som har varit av stor betydelse för analys och gestaltning. Genom att studera dokument och kartor har vi fått tillgång till information som inte kunnat erhållas eller varit svår att tillgå på andra sätt. Detta gäller till exempel de framtida planerna för området, föreställningar och värderingar i relation till området i planeringsdokumenten, den historiska utvecklingen samt ekologiska sammanhangen och värden. Detta är information som i sin tur har påverkat våra upplevelser, tolkningar och reflektioner gällande området vid platsbesök, liksom formulering av problem och lösningar.

Självreflexivitet och metodkritik

Detta arbete utgår från att människor skapar landskap både mentalt och fysiskt genom att uppfatta dem och förändra dem. Landskap är ur detta perspektiv inte ett objekt som kan analyseras utifrån mätbara parametrar eller objektiva observationer utan skapas i ett samspel mellan den som observerar och det som observeras (Schultz & Etteger 2016). Utifrån denna definitionen av landskap måste studier av landskap även ta den som observerar i beaktning (ibid.). I detta fall är det vi som skriver det här examensarbetet. Det landskap vi upplever och beskriver har skapats genom oss själva i kombination med fysiska, mänskliga och naturliga processer på platsen.

Det fenomenologiska perspektivet har ofta kritiserats för att vara romantiserande och ha ett fokus på upplevelsen av landskap, vilket riskerar att ignorera politiska, ekonomiska eller historiska aspekter (Wylie 2019). Ett fenomenologisk perspektiv kan dock utgå från att metoder och landskap inkluderar dessa hierarkiska aspekter. Något vi gjort genom att ifrågasätta kulturella konstruktioner av begrepp som natur och rekreation. Vi har även valt att kombinera de fenomenologiska angreppssätten med andra metoder för att inkludera aspekter som inte går att ta del av genom vår sinnliga upplevelse av platsen (Se *Landskapet som fenomen* för utvecklad kritik). Man kan dock hävda att även dessa andra metoder och de material de genererar också är påverkade av våra subjektiva uppfattningar. Tolkning av dokument och val av teoretiska perspektiv har influerats av våra erfarenheter, förförståelser, värderingar och intentioner. Det empiriska materialet och de teoretiska perspektiven är inte statisk information som *'samlats in'*, det skapas genom att väljas ut och tolkas (jfr Öhlander 2011). Subjektiva utgångspunkter, teoretiska perspektiv och metodologiska tillvägagångssätt påverkar undersökningens innehåll och resultat (ibid.). Detta är inte nödvändigtvis en kritik, men en viktig aspekt att ha i åtanke.

Värt att nämna i sammanhanget är att vi båda är kvinnor i 30-årsåldern med flera års akademiska studier bakom oss och ett särskilt intresse för normkritik och hållbarhetsfrågor. Vi har tidigare undersökt industrimiljö i akademiska sammanhang, till exempel genom kandidatarbetet *Vegetation som social konstruktion - En kritisk granskning av värderingar och föreställningar om ordning och oordning vid omvandling av industriområdet Librobäck* (Lindberg & Nygren 2022). Utöver det har vi även erfarenhet från arbete i industrimiljö, vilket kan anses generera någon typ av inifrånperspektiv. Alla dessa aspekter skapar tillsammans en viss förförståelse. Samtidigt har vi begränsad kunskap om till exempel ekologiska frågor, vilket gjort att vi förlitat oss på kommunens och länsstyrelsens bedömningar och beskrivningar. Detta innebär även att analys och gestaltungs lösningar ska ses som ett första utkast, vilka behöver revideras i samråd med ekologiskt kunniga personer. För att ta än mer välgrundade gestaltungs beslut hade det även varit av intresse att samtala med andra människor för att få förståelse för hur Malmö industrihamn används, upplevs och värderas. Vår förförståelse av och inställning till industrimiljön kan tänkas skilja sig från gemene mans. Det hade varit intressant att prata med personer som vanligtvis vistas i området för att få inblick i hur de uppfattar Malmö industrihamn och utifrån det skapa en relevant gestaltning. Men det hade även varit av intresse att inkludera personer som inte väljer att vistas i området för att förstå och ta hänsyn till deras preferenser och behov. Vi anser att metoderna som använts är tillräckliga för att svara på arbetets frågeställningar samt undersöka arbetets syfte men de har som sagt sina begränsningar. Trots att metoderna kompletterar varandra kan inte all information tillgås genom att vandra, fotografera och göra skrivbordsstudier.

Då denna undersökning kan beskrivas som en fallstudie är det även värt att nämna potentiell kritik i relation till detta angreppssätt. Vanlig kritik mot fallstudier är att man inte kan dra generaliserande slutsatser utifrån dessa och därmed inte skapa ett vetenskapligt bidrag (Flyvbjerg 2006). Flyvbjerg (2006) menar dock att detta antagande är ett missförstånd. En fallstudie kan bidra till vetenskaplig utveckling även om den inte generaliserar. Men en fallstudie kan även bidra till generaliserande slutsatser beroende på hur den specifika fallstudien är utformad. Man kan till exempel *'motbevisa'* ett generellt antagande genom att ge ett exempel som visar att det inte nödvändigtvis stämmer (ibid.). Industrimiljö är en miljö som är otypisk i relation till att uppmärksammas utifrån ett upplevelsemässigt och dynamiskt perspektiv, liksom ett rekreativt och ekologiskt perspektiv. Det kan därmed ses som ett lämpligt fall för att *'motbevisa'* antagandet att dessa inte behöver undersökas grundligt, och inte innehåller eller kan innehålla ekologiska eller rekreativa kvaliteter. Vi vill visa att man med hjälp av landskapsarkitektur kan titta på denna typ av områden på andra sätt än de konventionella (statiska, distanserade eller negligerande), vilket potentiellt kan bidra till att synliggöra andra funktioner, värden och kvaliteter än de som dessa områden idag nästan uteslutande förknippas med. Vi påstår inte att all industrimiljö är ämnad för ekologi eller rekreation men vill belysa att detta inte ska uteslutas och att de *'fenomenologiska metoderna'* i kombination med skrivbordsstudier och gestaltning kan göra att dessa potentiella värden kan uppmärksammas och tas till vara på.

Teoretiska perspektiv

Detta kapitel presenterar de teoretiska perspektiv som undersökts i litteraturstudien. Dessa har utkristalliserats i samklang med analys och gestaltning och fungerar som verktyg för att utforska, förstå och tolka platsen samt att motivera och utforma gestaltningen. Kapitlets första del, *Teoretiska och metodologiska utgångspunkter*, redogör för de teoretiska utgångspunkter som ligger till grund för undersökningens arbetsätt. I kapitlets andra del, *Teoretiska perspektiv för analys och gestaltning*, lyfts teoretiska perspektiv som används för att förstå och gestalta Malmö industrihamn. Här berörs föreställningar och kvaliteter relaterade till natur-, rekreations- och industrimiljöer samt sätt att förhålla sig till dessa miljöer i planering och gestaltning.

Teoretiska och metodologiska utgångspunkter

Denna del av kapitlet redogör för de teoretiska utgångspunkter som ligger till grund för undersökningens arbetsätt samt genomsyrar analys och gestaltning. Det första avsnittet, *Att läsa, förstå och förstärka vär(l)den* behandlar landskapet som språk och belyser vikten av att kunna läsa landskap för att förstå, omvandla och utveckla dem. Det andra avsnittet, *Landskap som fenomen*, presenterar det landskapsfenomenologiska förhållningssätt som antas för att undgå en statisk och distanserad syn på landskap. Därefter presenteras teoretiska perspektiv på *Vandrande*, vilket bygger vidare på det fenomenologiska angreppssättet och ligger till grund för vår metod relaterad till platsbesök.

Att läsa, förstå och förstärka vär(l)den

Människan strukturerar sin förståelse av världen genom språket (Scheele 2016). Hur vi uppfattar vår omgivning påverkas av hur vi beskriver och kategoriserar den (ibid.). Språket ligger till grund för hur vi tänker, uttrycker oss och agerar men det innebär även möjligheten att utveckla nya idéer och skapa ny mening (Spirn 2019). Spirn (2019) beskriver landskapet som ett språk och menar att förmågan att kunna läsa ett landskap är en viktig kunskap i relation till att förstå världen och till att omvandla samt utveckla den. Landskap skapas över tid genom interaktion mellan ekologiska och sociala processer, alltså är de ömsesidigt formade av platsen och dess invånare (Spirn 2019). Värderingar, föreställningar, idéer och identitet hos ett samhälle och dess individer gör avtryck på ett landskap/ekosystem och lämnar ett arv av berättelser, naturliga såväl som kulturella. Denna syn på landskap går i linje med den Europeiska Landskapskonventionens definition av landskap som *“ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer”* (Europarådet 2000, Artikel 1.a). Denna definition lyfter liksom Spirn (2019) betydelsen av samverkan mellan mänskliga och naturliga processer. Genom att läsa landskapets berättelser, eller landskapets språk, ges en möjlighet att uppfatta det förflutna och förutse det möjliga för att föreställa sig, välja och forma det framtida landskapet (Spirn 2019).

Vidare menar Spirn (2019) att allmänheten såväl som de som arbetar med att planera, utforma och bygga städer tenderar att inte ha utvecklat förmågan att läsa landskap. Planerare och arkitekter fokuserar ofta på statisk fysisk form och förbiser de processer som kommer fortsätta att forma ett projekt över tid (ibid.). Spirn (2019) anser att läskunnighet i relation till landskap bör vara en av hörnstenarna inom samhällsutveckling då det kan

bidra till mer varsam planering och utformning med ingrepp i lämplig skala samt potential att omvandla problem till möjligheter. Att vara läskunnig i relation till landskap innebär att förstå både problem och resurser på en plats samt hur de uppstått, upprätthålls och är relaterade (Spirn 2019). Planering och gestaltning av städer kan antingen upprätthålla problematiska strukturer eller möjliggöra och främja förändring (Spirn 2019).

Den mänskliga artens överlevnad är beroende av hur vi anpassar oss och våra samhällen till att bli mer resilienta och fungera i samklang med vår naturliga och sociala omgivning (Spirn 2014). Den Europeiska Landskapskonventionen (Europarådet 2000:1) beskriver att *“landskapet är en viktig del av människornas livskvalitet överallt: i stadsområden och på landsbygden, i såväl vanvårdade områden som områden med hög kvalitet, såväl vardagliga områden som områden som anses vara särskilt vackra”*. Industrimiljö, vilket vi undersöker genom det här arbetet, kan ses som ‘vardagliga områden’ som inte anses särskilt vackra (jfr. Hunter 2014; Kowarik 2011; Jorgensen & Tylecote 2007; Saltzman 2009), men är alltså enligt landskapskonventionens definition oavsett viktigt för människors livskvalitet. Genom att läsa och förstå Malmö industrihamns problem och resurser i relation till ekologi, estetik och rekreation kan vi föreställa oss och forma dess framtid. Men även ifrågasätta och utmana rådande normer i relation till industrimiljö specifikt, samt sociala och ekologiska värden generellt. För att läsa landskapet utgår vi från ett flertal olika metoder och typer av insamlat material, vilka beskrivits mer ingående i kapitlet *Metod och material*. Teoretiska perspektiv på landskap som fenomen och vandrande utvecklas mer ingående nedan.

Landskap som fenomen

För att undvika en statisk och distanserad syn på landskap och för att få en förståelse för landskapet som är svår att utläsa enbart genom kartor och planeringsdokument har vi tagit hjälp av ett fenomenologiskt angreppssätt. Likt den tidigare nämnda Europeiska Landskapskonventionens (Europarådet 2020, paragraf 1) definition av landskap är samspelet mellan människa och landskap, liksom uppfattningen av landskap, centralt ur ett fenomenologiskt perspektiv.

Enligt Norberg-Schulz (1980) består vårt liv av fenomen sammanvävda av materiella och immateriella aspekter såsom fysiska objekt, pågående processer och vår känslomässiga respons till dessa. Fenomen existerar i relation till varandra på komplexa ibland motsägelsefulla sätt. Vissa fenomen innefattar andra fenomen. Landskap kan ses som ett sådant översiktligt fenomen som består av många olika fenomen som tillsammans utgör det specifika landskapets sammantagna fenomen. Därav blir landskapet en miljö där de andra fenomenen återfinns. Ett sätt att beskriva miljö kan vara att använda ordet plats. En plats utgörs av en helhet bestående av olika element som tillsammans bidrar med att skapa dess karaktär. Begreppet karaktär beskriver såväl platsens övergripande atmosfär som den konkreta formen och substansen hos de rumsdefinierande elementen. För att förstå en plats karaktär behöver därför både dess immateriella och materiella aspekter undersökas (ibid.).

Olika aktiviteter och handlingar kräver platser med olika karaktär. Därav består till exempel en stad av olika typer av platser. Norberg-Schulz (1980) menar att detta tas hänsyn inom landskapsarkitektur och stadsplanering men tenderar att behandlas på ett för abstrakt sätt som utgår ifrån en kvantitativ funktionell förståelse. Men då liknande funktioner kan utföras på olika sätt krävs platser med olika egenskaper som kan tillfredsställa samma funktion. Då en plats är komplex till sin natur riskerar den abstrakta-, kvantitativa- och funktionella förståelsen att utelämnas platsens specifika unika karaktär och potential.

Även Qviström och Saltzman (2006) lyfter samhällsplaneringens bristande förmåga att undersöka komplexitet men då specifikt i relation till tillfälliga och oprogrammerade platser i vardagslandskapet, vilka kan beskrivas ligga i 'träda' i väntan på framtida planerad exploatering. De menar att ett vardagsperspektiv som fokuserar på lokala vardagliga aktiviteter och

föränderliga aspekter behövs för att förstå platsens dynamik i relation till den konstanta interaktion som pågår mellan materiella och immateriella aspekter, liksom mellan ekologiska och sociala värden som spontant tar platsen i anspråk i väntan på samhällsplaneringens ofta långa tidshorisonter. Detta för att utmana den konventionella kartografiska förståelsen av landskap som enbart tenderar att ta hänsyn till 'permanenta' aspekter och då utelämnar den mer djupgående komplexitet en plats innebär (ibid.). Norberg-Schulz (1980) menar att fenomenologi kan användas för att förstå denna komplexa natur då den återgår till den fysiska verkligheten för att frångå abstraktioner och mentala konstruktioner.

Enligt Wylie (2019:127) syftar fenomenologi till att "elucidate and express the meaning and nature of things in the world – of phenomena – through a focus upon human lived experience, perception, sensation and understanding". Fenomenologin uppmärksammar vikten av upplevd erfarenhet, och ämnar att frångå en förståelse av subjektivitet som rationell och distanserad observation. Att studera landskap ur ett fenomenologiskt perspektiv innebär att förkroppsligade erfarenheter och uppfattningar utgör utgångspunkten, samt att samverkan mellan människan och landskapet uppmärksammas (Wylie 2019). Ur ett fenomenologiskt perspektiv kan landskap ses som spänningen mellan jaget och världen. Det innefattar även reflektion över subjektivitetens natur och mänskliga relationer med världen. Detta förhållningssätt utmanar därmed västerländska tankesätt där 'natur' ses som en yttre värld som är skild från människan (ibid.). Något som är högst relevant då detta förhållningssätt kan ses som en starkt bidragande orsak till de miljöproblem som blir allt mer påtagliga (Hedenus et al. 2018).

Landskap skulle kunna ses som grunden på vilken det fenomenologiska tankesättet appliceras för att studera landskapet. Men att begränsa sig till den förståelsen innebär att kulturella och historiska kopplingar mellan båda dessa begrepp förbises. De två begreppen 'landskap' och 'fenomenologi' kan sägas ha samma ursprung. I alla fall ur det avseende att de båda kan kopplas till det förre sekelskiftets romantiska idéer om natur och människa (Wylie). Både romantiken och fenomenologin anses dela en preferens för icke-urbana, avlägsna och obefolkade landskap samt lägga stor vikt vid mötet med detta landskap som ett sätt att lära känna jaget, och integreras med världen till en helhet (ibid.). Men medan romantiken värdesätter individen som ensamt, kreativt geni, så kan fenomenologin snarare ses som

en undersökning av den individuella mänskliga subjektivitetens natur.

Utöver kritiken kring att ett fenomenologiskt förhållningssätt till landskap riskerar att anta ett romantiserat sätt att förstå människan och landskap lyfts även att fokuset på upplevelsen av landskap riskerar att utelämnas politiska, ekonomiska, historiska och kulturella aspekter av landskapet (Wylie 2019). Wylie sammanfattar kritiken och farhågorna rörande landskapsfenomenologi genom att beskriva att den både ansetts bli för intim och för abstrakt. För intim då fokuset ligger i ett upplevt möte mellan individer och landskapet, vilket riskerar att förbise eller neutralisera kritiska kulturella, politiska och ekonomiska frågor. För abstrakt då den ansetts lägga för stort fokus vid filosofiska förhållningssätt kring sådant som subjektivitet och perception, och därmed bli frånkopplad de historiska och materiella aspekterna av landskap (ibid.).

Wylie (2019) hävdar dock att de flesta som antar fenomenologiska förhållningssätt och metoder även erkänner kulturella hierarkier, liksom materiellt och symboliskt förtryck och exkludering som viktiga aspekter av hur landskap representeras och praktiseras. Fenomenologi behöver inte förutsätta eller upphöja en romantiserad tillhörighet till landskap eller harmonisk och stabil identitet och självmedvetenhet. Ett fenomenologiskt perspektiv kan innebära att landskapet används som en arena för att ifrågasätta 'upplevelse', 'subjektivitet' och 'perception' i sig själva (ibid.). Ett förhållningssätt som vi inspireras av i vår undersökning för att skapa en förståelse för de föreställningar och värderingar som råder samt hur de påverkar vårt socialt konstruerade förhållningssätt till industrimiljö i relation till ekologi och rekreation. Landskapsfenomenologi har även undersökts ur flera olika nya perspektiv, däribland Vandrande (Wylie 2019) som vi i det här arbetet tar inspiration av, vilket förklarats mer ingående i metodavsnittet *Vandra, observera, dokumentera, idégenerera* och ur teoretiskt perspektiv nedan under avsnittet *Vandrande*. Detta perspektiv utgår dock inte enbart från just landskapsfenomenologi (Wylie 2019), något inte heller vi valt att göra för att säkerställa en så helhetlig förståelse för området för vår fallstudie samt dess större sammanhang, vilket förtydligades i avsnitten *Litteraturstudie* samt *Studier av kartor och dokument*. Fenomenologiska tillvägagångssätt kan möjliggöra och informera landskapsstudier på ett framgångsrikt sätt, men även komplettera andra tillvägagångssätt.

Vandrande

Vandrande kan ses som ett konkret metodologiskt grepp vi antar för att tillämpa det fenomenologiska förhållningssättet. Detta underbyggs av teoretiska perspektiv på vandrande. Enligt Jacks (2004) gör vandrandet att vi kan bli en del av omgivningen, att vi sammansmälter med den, vilket skapar en ökad medvetenhet av tid och av medvetandet. Schultz och Etteger (2016) beskriver vandring som en transformativ förståelse- och kreativprocess, ett sätt att interagera med undersökningsobjektet som är grundläggande för förståelsen av det och därmed för designen. Genom att kroppsligt uppleva ett landskap genom vandring menar de att separationen mellan landskapet och människan kan upplösas, vandraren blir en del av landskapet. Vandraren utforskar vad som utgör platsen men förändrar även denna 'verklighet' genom att röra sig i den och skapa kopplingar mellan element och aspekter mentalt och kroppsligt samt genom att reflektera över upplevelser och insikter (ibid.). Genom vandrande öppnar landskapet upp sig och förändras steg för steg med vandrandets rytm och upplevelser (Schultz 2019). Vandrandets rytm främjar en förbindelse med landskapet genom en intensiv perception som inkluderar alla sinnen. Detta intensiva engagemang gör att minnen kan framkallas, nya upplevelser genereras och nya idéer skapas. Vandrandets rytm gör att ett 'flow' kan infinna sig som främjar intuitionen liksom den främjar reflektion (ibid.).

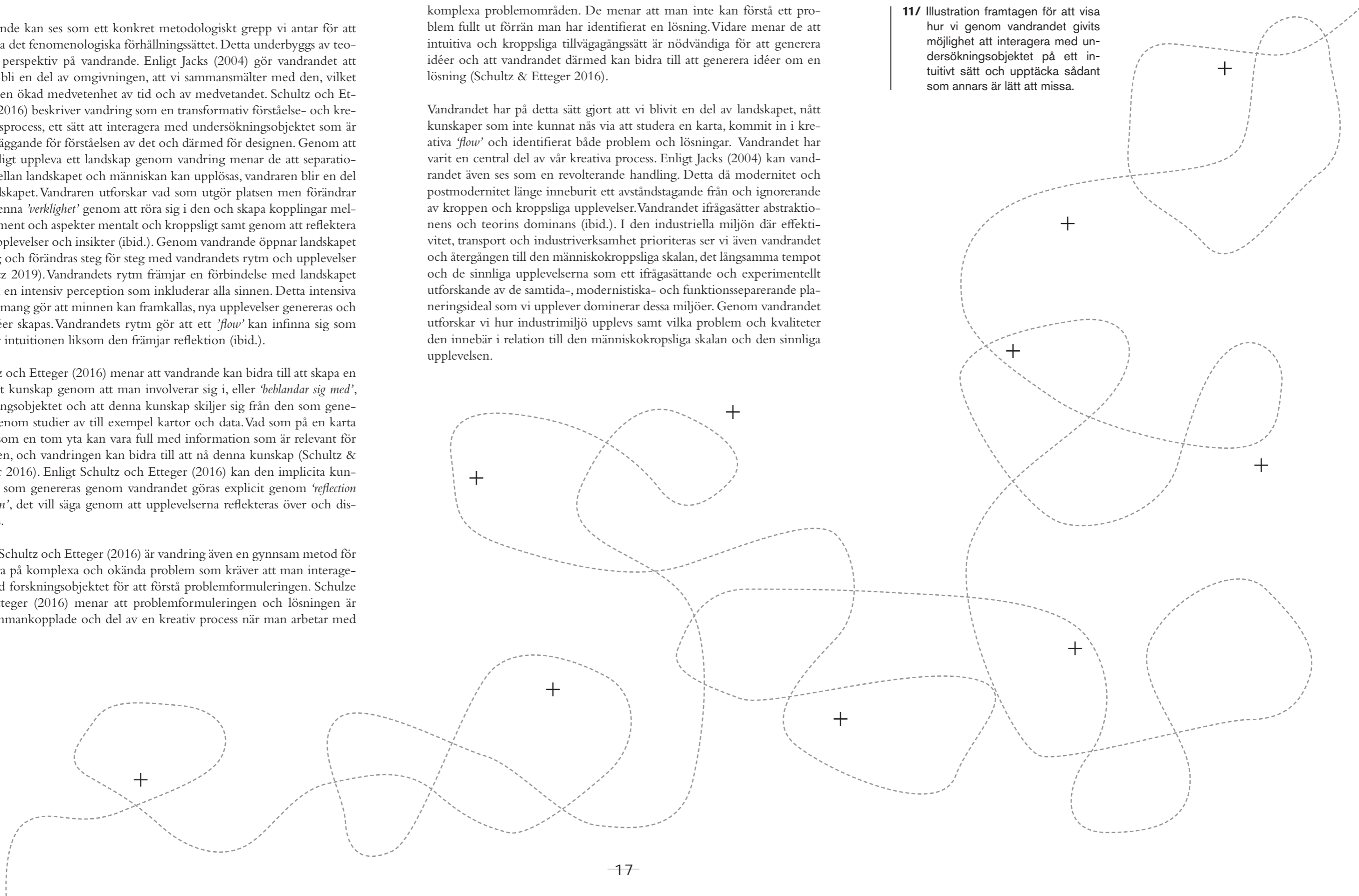
Schultz och Etteger (2016) menar att vandrande kan bidra till att skapa en implicit kunskap genom att man involverar sig i, eller 'beblandar sig med', forskningsobjektet och att denna kunskap skiljer sig från den som genereras genom studier av till exempel kartor och data. Vad som på en karta ser ut som en tom yta kan vara full med information som är relevant för designen, och vandringen kan bidra till att nå denna kunskap (Schultz & Etteger 2016). Enligt Schultz och Etteger (2016) kan den implicita kunskapen som genereras genom vandrandet göras explicit genom 'reflection in action', det vill säga genom att upplevelserna reflekteras över och diskuteras.

Enligt Schultz och Etteger (2016) är vandring även en gynnsam metod för att svara på komplexa och okända problem som kräver att man interagerar med forskningsobjektet för att förstå problemformuleringen. Schulze och Etteger (2016) menar att problemformuleringen och lösningen är tätt sammankopplade och del av en kreativ process när man arbetar med

komplexa problemområden. De menar att man inte kan förstå ett problem fullt ut förrän man har identifierat en lösning. Vidare menar de att intuitiva och kroppsliga tillvägagångssätt är nödvändiga för att generera idéer och att vandrandet därmed kan bidra till att generera idéer om en lösning (Schultz & Etteger 2016).

Vandrandet har på detta sätt gjort att vi blivit en del av landskapet, nått kunskaper som inte kunnat nås via att studera en karta, kommit in i kreativa 'flow' och identifierat både problem och lösningar. Vandrandet har varit en central del av vår kreativa process. Enligt Jacks (2004) kan vandrandet även ses som en revolterande handling. Detta då modernitet och postmodernitet länge inneburit ett avståndstagande från och ignorering av kroppen och kroppsliga upplevelser. Vandrandet ifrågasätter abstraktionens och teorins dominans (ibid.). I den industriella miljön där effektivitet, transport och industriverksamhet prioriteras ser vi även vandrandet och återgången till den människokroppsliga skalan, det långsamma tempot och de sinnliga upplevelserna som ett ifrågasättande och experimentellt utforskande av de samtida-, modernistiska- och funktionsseparerande planeringsideal som vi upplever dominerar dessa miljöer. Genom vandrandet utforskar vi hur industrimiljö upplevs samt vilka problem och kvaliteter den innebär i relation till den människokroppsliga skalan och den sinnliga upplevelsen.

11/ Illustration framtagen för att visa hur vi genom vandrandet givits möjlighet att interagera med undersökningsobjektet på ett intuitivt sätt och upptäcka sådant som annars är lätt att missa.

Teoretiska perspektiv för analys och gestaltning

För att läsa, förstå och förändra landskap på ett sätt som inte reproducerar problematiska strukturer är det viktigt att vara medveten om hur problem och kvaliteter uppstått och relaterar till varandra (Spirn 2019). I det första avsnittet, *Idéhistoriska arv, dess konsekvenser och nya angreppssätt*, lyfts därför idéhistoriska arv som påverkar förståelsen av natur, landskap och rekreation samt vilka konsekvenser dessa gett, liksom alternativa sätt att förhålla sig. Därefter följer avsnittet *Ambivalenta landskaps möjligheter*, vilket behandlar den ambivalens som uppstår i relation till industriområden, dess mellanrum och 'natur' samt vilka möjligheter detta kan föra med sig. I avsnittet som följer, *Ekologisk, estetisk och rekreativ samexistens*, presenteras teorier om betydelsen av att uppleva landskap för att skapa förståelse för dem, samt tankar om hur estetiska och rekreativa aspekter kan förenas med ekologiska. I det avslutande avsnittet, *Preferenser kring och restaurativa kvaliteter hos naturmiljöer*, behandlas människors preferenser kring och restaurativa kvaliteter hos naturmiljöer i bred bemärkelse. Dessa teorier används för att tolka och förstå landskapet och vår egen upplevelse av det, liksom för att utforma gestaltningen.

Idéhistoriska arv, dess konsekvenser och nya angreppssätt

Som tidigare nämnts utgår vi från antagandet att vår sociala konstruktion av begrepp påverkar hur vi tänker, uttrycker oss och agerar (Spirn 2019). Förståelsen av begrepp som natur och landskap har stor betydelse för hur städer planeras, samt hur landskap och natur värderas (Spirn 2019), samt hur, var och när de bör upplevas (Saltzman 2021). För att främja hållbara förhållningssätt till vår omgivning är det därav av intresse att förstå vilka tankar som formar dagens förståelse av begrepp som natur, landskap och rekreation.

I en mer allmän förståelse ses naturen ofta som något opåverkat av människan, något som finns 'där borta' på behörigt avstånd från de människodominerade miljöer som utgör vardagslandskap för de flesta av oss (Saltzman 2009; Wylie 2019). Denna nutida förståelsen av begrepp som 'landskap' och 'natur' kan, som vi tidigare varit inne på, kopplas till romantikens idévärld vid förra sekelskiftet (Wylie 2019). Enligt Wylie (2019:128) har romantiken bidragit med att forma nutida föreställningar och preferenser kring landskap och natur som "vild, tom och fri" samt att det vackra, goda och sanna återfinns i just "vilda" och "naturliga" landskap. Att dessa landskap dessutom erbjuder estetisk och andlig näring på ett sätt som överskrider utilitaristiska och rationella attityder, är ytterligare ett tydligt arv från romantiken (ibid.). Det individuella mötet med landskapet och en efterföljande känsla av anknytning och samhörighet, är ett annat (ibid.).

Förståelsen av begreppet 'rekreation' genom dess anknytning till begreppet 'friluftsliv' kan också härledas till den romantiska idévärlden. Den idémässiga grunden för friluftslivets tidiga utveckling vid slutet av 1800-talet

utgick till stor del från romantikens civilisationskritik (Wolf-Wats et al. 2014). Romantiken beskrivs ofta som en reaktion på ideal som rådde under upplysningen, ideal som i sin tur delvis inspirerat den industriella revolutionens idémässiga bakgrund och därav grunden till det moderna samhället (Hedenborg & Kvarnström 2019; Söderberg 2020). Friluftslivets romantiska rötter har bidragit till att det ibland betraktas som ett uttryck av direkt kritik mot det moderna samhället och den negativa miljöpåverkan det inneburit (Wolf-Wats et al. 2014). Denna koppling är intressant då vi undersöker industrimiljö i relation till rekreation, så som naturupplevelser och friluftsliv, vars romantiska arv springer ur en kritik mot det industriområdet på många sätt symboliserar. Genom att undersöka naturen och människans relation till naturen i industrimiljö som i en allmän föreställningsvärld vanligen inte associeras med naturupplevelser ges möjligheten att ifrågasätta, utmana och i förlängningen potentiellt förändra rådande föreställningar.

Vidare kan även den dualistiska uppdelningen mellan natur och kultur som är starkt förankrat i det västerländska tänkandet anses påverka föreställningen om vad dessa begrepp innebär, i vilken kontext de återfinns samt vilken relation de har till människan. Enligt Qviström (2007) kan detta tanke sätt som genom tydlig kategorisering separerar exempelvis människan från naturen eller urbant från ruralt inom samhällsplanering ideologiskt härledas till modernistiska ideal i början av 1900-talet, även då dess ursprung idéhistoriskt går betydligt längre tillbaka i tiden. Det dualistiska tänkandet separerar begreppen som motsatser men innebär även en hierarkisk skillnad mellan dem (Scheele 2016). I uppdelningen mellan människa och natur anses exempelvis människan som överordnad naturen med rätt att nyttja den för sin egen vinning, vilket kan ses som grunden till vår tids allvarliga miljöproblem (Hedenus et al. 2018).

Med start i den industriella revolutionen har mänsklighetens påverkan på den globala miljön blivit så stor att vi nu utgör den kraft som påverkar jordens naturliga system i störst utsträckning (Steffen et al. 2011). Begreppet Antropocen introducerades i början av 2000-talet för att beskriva denna relation mellan mänskligheten och den globala miljön och syftar på att påverkan av mänsklig aktivitet är så omfattande att vi anses ha lämnat den geologiska eran Holocen och nu befinner oss i Antropocen (ibid.). I denna nya geologiska era anses mänskligheten influera hela jordens yta samt atmosfär (Prominski 2019). Antropocen och relaterade miljöproblem innebär att vi lever och verkar i en komplex tid. En snabbt ökande befolkning, konflikerande markintressen samt klimatförändringar utgör en stor utmaning i relation till ekosystemens funktion och människans välbefinnande, både lokalt och globalt. Prominski (2019) skriver att landskapsarkitektur innebär många olika lager som ständigt behöver omtolkas i relation till den snabbt föränderliga världen (Prominski 2019). Antropocen är en sådan förändring som innebär att vi (som landskapsarkitekter och mänsklighet) behöver utveckla vårt förhållningssätt till vår omgivning. Då människans aktivitet nu helt påverkar och förändrar jordens alla ytor och

atmosfär blir det allt mer tydligt att det inte är hållbart att separera oss från vår omgivning (ibid.). Antropocena landskap (rurala såväl som urbana) skapas över tid genom interaktion mellan naturliga och sociala processer (jfr. Spirn 2019). Den dualistiska uppdelningen mellan natur och kultur kan därmed anses vara oförmögen att beskriva världen, vilken kan förstås bättre i termer av hybrider mellan sådana motsattpar (Jorgensen & Tylecote 2007, Braae 2015). Meyer (2008) menar att hållbar landskapsdesign kan skapas när dominerade kategoriseringar som exempelvis människoskapad och naturlig överskrids eller överlappar (detta behandlas vidare i avsnittet *Ambivalenta landskaps möjligheter*). Ett dikotomiskt tanke sätt, vilket helt separerar människa och natur, kräver annars även en separation mellan mänskliga och naturliga aktiviteter, vilket till exempel kan medföra att icke-orörd natur inte anses värd att skyddas (Plumwood 1993:162 i Jorgensen & Tylecote 2007).

För att skapa ett hållbart samhälle är det därför av stor betydelse att utveckla människa-natur-relationen på ett mer holistiskt sätt som snarare förenar än separerar. Arvet från tidigare idévärldar (ex. romantiken och modernismen) riskerar annars att försumma industrimiljöers befintliga och potentiella ekologiska och rekreativa värden då dessa inte passar in i den socialt konstruerade förståelsen av vad natur och rekreation innebär. Detta blir särskilt relevant i den tid vi lever i där nya lösningar behöver utforskas för att tillgodose såväl ekologiska som sociala behov då andelen grönytor riskerar att minska till följd av ökad befolkningsmängd samt förtätningssideal inom stadsplaneringen (jfr. Hedblom et al. 2017).

Med ett holistiskt förhållningssätt ses människan och städer som en del av den naturliga världen (Spirn 2014). Spirn (2019) menar att 'natur' inte är vare sig en plats eller ett speciellt element utan består av de processer som kopplar samman allt inom den biologiska världen och dess fysiska kontext, inklusive människan. Städer kan i denna förståelse förstås som ett habitat för människan såväl som för andra arter som bosatt sig i staden och behöver därför tillgodose biologiska och sociala behov för de som lever i miljön. Trots detta är städer fulla av platser som är dåligt anpassade till invånarnas behov, mänskliga såväl som icke-mänskliga (Spirn 2014). Risken att industrimiljöer skulle kunna utgöra och/eller uppfattas som en plats som är dåligt anpassad till invånarnas behov kan antas överhängande i relation till tidigare nämnda idéhistoriska arv, vilka skapar motsättningar till ekologi och rekreation. I undersökningens analys och gestaltning av Malmö industrihamn tar vi därför hjälp av den antropocena förståelsen av landskap som hybrida samt det holistiska förhållningssättet där städer utgörs av habitat för att bredda förståelsen för områdets befintliga tillstånd och potential både fysiskt och i relation till socialt konstruerade föreställningar. I det här arbetet används begreppen 'natur' och 'ekologi' med flytande gräns dem emellan. 'Natur' används både för att belysa fenomenet som kulturellt konstruerad företeelse, och som en fysisk biologisk realitet. Medan 'ekologi' huvudsakligen syftar till att beskriva denna fysiska biologiska realitet.

Ambivalenta landskaps möjligheter

Planering och ordning kan ses som den rådande ideala formen för en modern stad (Saltzman 2009; Scheele 2016; Qviström 2007). Ordningen utgår från rådande föreställningar kring vad som anses passa in i staden i relation till rådande ideal (ibid.). Dagens idealstad bygger på idéer om den täta, blandade och hållbara staden (Qviström 2015; Haaland, C. & van den Bosch 2015), i denna anses dock industriområden inte passa in (Qviström 2015). Utifrån detta perspektiv kan industrimiljön ses som en avvikelse, eller som något ambivalent. Den kan anses bryta den dominerande ordningen. Narrativet kring urbana industriella områden kretsar ofta kring att dessa platser är skräpmark som behöver en allomfattande omvandling, vilket förbiser det faktum att vi fortfarande är beroende av industriella funktioner (Curran & Hamilton 2020). I denna syn på urban industrimiljö ignoreras både invånare, arbetare och företag som finns i dessa områden (ibid.), liksom potentialen som finns att utveckla ekosystem och grön infrastruktur som gynnar såväl sociala, ekologiska och ekonomiska aspekter samt de ekologiska och sociala värden som redan existerar på platsen.

Qviström och Saltzman (2006) menar att även landskap i stadens utkant i väntan på framtida exploatering ofta förbises inom landskapsarkitektur och samhällsplanering. Medan dessa landskap/platser ligger i 'träda' i väntan på att framtida planering ska genomföras utvecklas mänskliga såväl som icke-mänskliga värden på platsen som ofta associeras med dess temporära karaktär. För att förstå dessa landskap hävdar de att det krävs ett fokus på landskapets/platsens dynamik samt interaktionen mellan den framtida planen för platsen och de aktiviteter och processer som äger rum i väntan på att planen genomförs. Inom samhällsplaneringens ramar riskerar annars den tillfälliga platsen definieras utifrån sin framtida plan snarare än det den är i väntan på planen, vilket innebär att den befinner sig i ett slags limbo. Men då samhällsplaneringens tidsramar ofta är relativt långa kan dessa platser befinna sig i sitt tillfälliga läge under en längre tidsperiod, ibland månader, år eller till och med årtionden, och blir på så vis mer eller mindre permanenta under denna tidsperiod. Detta gör att det blir problematiskt att se dessa platser enbart som övergående. De behöver även förstås utifrån vad de innebär idag. Då det tar tid att bli bekant med en plats riskerar studier av platser som utgår ifrån en statistiskt konventionell förståelse av plats behandla tillfälliga och övergående aspekter som irrelevanta (ibid.).

I ordnadet av stadens struktur uppstår mellanrum av oordning, ytor som saknar aktuella plandokument eller där planerna inte ännu realiserats (Saltzman 2009). Scheele (2016:13) omnämner dessa ytor som "the void" och beskriver dem som "left over spaces of the urban fabric, places with no articulated function, places waiting to be defined. Or perhaps, defined by being undefined. It is a timespace that emerges when and where the authorised designation of urban space is invalid, where the ordered city – for a while – becomes un-ordered.". Hon menar vidare att dessa mellanrum och urbana 'skräpmarker' ofta ses som en blank canvas utan egentligt innehåll, tillgänglig för planerare och andra yrkesgrupper att fritt realisera sina planer på. Ur planerarnas perspektiv utgör de en vit fläck på en karta. Föreställningen om dessa miljöer som tomma menar hon dock bygger på ignorans och okunskap (ibid.). Ofta ger dessa obestämda/ambivalenta ytor som befinner sig i stadens

12/ På mark som ligger i 'träda' utvecklas värden som associeras med den tillfälliga karaktären. Detta kan exempelvis handla om ruderatvegetation som på bilden.

mellanrum eller utkanter utrymme för aktiviteter, biotoper och individer som inte har en självklar plats i stadens ordnande och kan på så vis ses som en typ av frizon som utmanar samhällets kontroll och ordning i viss utsträckning (Saltzman 2009). Jorgensen & Tylecote (2007) lyfter att mellanrum och gränzoner har viktiga funktioner, är givande att studera för att teroretisera kring relationen mellan människa och natur, samt kan bidra med viktiga insikter för urban landskapsplanering och design.

Jorgensen och Tylecote (2007) argumenterar även för att en postmodern 'vildmark' går att finna i de urbana mellanrummen, eller 'gränsområden', där spontan tillväxt av vegetation indikerar att naturen tagit över. Till exempel på oanvända tomter, övergivna eller ännu ej fullt exploaterade förordnade marker. Dessa miljöer sammanfaller inte med välkända eller högt värderade arketyper av naturmiljöer vilket också kan skapa ambivalenta estetiska upplevelser. I relation till en estetik som värderar omvårdnad och skötsel kan mellanrummens vildmark, som ofta saknar skötsel (eller i alla fall igenkännbar sådan), ses som en nedbrytning av den sociala ordningen. Detta kan skapa en diffus rädsla och osäkerhet som grundar sig i förståelsen av den sociala ordningen (Jorgensen & Tylecote 2007). Likt Saltzman (2009) menar de att dessa miljöer kan fungera som en frizon. Här kan identiteter och sätt att finnas till som inte tillåts av krav knutna till andra urbana miljöer utforskas (Jorgensen & Tylecote 2007). Detta kan innebära en slags 'ställföreträdande' konfrontation av rädsla, fara, sårbarhet och död, vilket kan vara ett sätt att avvärja och hantera dessa känslor/fenomen. Konfrontation kan i sin tur framkalla njutningsfulla eller sublimes upplevelser. Det kan även innebära en transcendental upplevelse av natur, vilket kan skapa nya typer av relationer mellan människa och natur (Jorgensen & Tylecote 2007). De menar även att den urbana natur som går att finna i mellanrummens landskap ofta är uppenbart hybrid och därmed hyser unika möjligheter att skapa nya typer av interaktioner mellan människa och natur (Jorgensen & Tylecote, 2007). Mellanrummens 'vildmark' erbjuder återanknytning mellan natur och kultur i den urbana kontexten. Den ambivalens och tvetydighet dessa landskap besitter ser de som en resurs, en källa till mening som ständigt kan utvecklas och utforskas (ibid.).

Den urbana 'postmoderna vildmarken' i mellanrummens landskap skulle bland annat kunna innefatta ruderatmark. Detta är en vanligt förekommande och biologiskt värdefull biotop i industrimiljöer, vilket även är fallet i Malmö industrihamn (Malmö Stad 2022). Ruderatmarker kan beskrivas som marker, vilka tillfälligt eller kontinuerligt utsätts för kraftig störning, som exempelvis vägrenar, banvallar, ödetomter, industritomter och upplag. Ruderatmarker har inte sällan blottad mark och hög solinstrålning, vilket gynnar värmeälskande arter (Berlin et al. 2020), samt konkurrenssvaga pionjärarter (Malmö stad 2022). Ruderatmarkens oprogrammerade/vilda karaktär skiljer sig från andra grönytor i staden och innebär diversitet för såväl ekologiska som sociala funktioner (Mathey et al. 2018), som den an-

nars ordnade planerade karaktären i städer inte alltid tillåter. Att ta tillvara på ruderatmark kan alltså innebära sociala såväl som miljömässiga fördelar, såsom rekreation och biodiversitet (Mathey et al. 2018). Enligt Mathey et al. (2018) har ruderatmark ett dåligt rykte och ses ofta som problemområden detta trots att de innebär potential att bidra med ekologiska och sociala värden i den täta urbana miljön. Huruvida denna potential värdesätts och nyttjas är beroende av hur den uppfattas och används av stadens invånare (Mathey et al. 2018). Om ruderatmarken kan accepteras som natur i staden av såväl stadsplanering och gestaltning som allmänhet kan de bidra med en ny typ av urban natur som ökar biodiversiteten och skapar naturkontakt på ett resurseffektivt sätt, vilket gynnar både miljö och ekonomi (Mathey et al. 2018). I relation till mångfunktionalitet och behov av en variation av offentliga platser är det därav viktigt att utforska hur planering och gestaltning kan bidra med att gynna ruderatmarkens ekologiska värden och samtidigt ge utrymme för rekreationella funktioner (Mathey et al. 2018).

Istället för att se urbana mellanrum och industriområden som skräpmark utan innehåll och värden bör dess befintliga förutsättningar och kvaliteter tas till vara och återbrukas. Jorgensen och Tylecote (2007) menar att mänskliga strukturer och artefakter, liksom naturens tillväxt och förfall, bör ses som förutsättningar vid planering och gestaltning av dessa typer av miljöer. När det är möjligt kan funktioner och strukturer bevaras och återanvändas för att ligga till grund för framtida utveckling. Material på platsen kan ses som en tillgång och återbrukas medan habitat och topografi kan utgöra ramen för den nya utvecklingen (Jorgensen & Tylecote 2007). Spirn (2014) menar vidare att en gestaltning av urban miljöer måste ta hänsyn både till dess fysiska utformning liksom det sätt gestaltningen kommer byggas och skötas på. Staden och alla dess delområden bör designas så att mindre resurser importeras och förbrukas, att mindre avfall produceras och att avfall som faktiskt genereras används som resurser (Spirn 2014).

Ekologisk, estetisk och rekreativ samexistens

För att skapa en ny relation mellan människa och natur som bidrar till en hållbar samhällsutveckling är det upplevelsemässiga mötet med landskap viktigt. Kanske är detta möte av särskilt stor betydelse i tydligt hybridiska landskap, vilka kan återfinnas i exempelvis industriområden, då dessa kan anses besitta en stor potential att nyskapa människa-natur-relationen (Jorgensen & Tylecote 2007). Lee och Diedrich (2019) menar att känsloladdade möten med landskap är nödvändiga för att skapa en länk mellan individens intressen, fantasier och engagemang och de större övergripande strukturerna i landskapet, vilket i sin tur kan generera förståelse för samhälleliga hållbarhetsmål. Liknande tankar återfinns även hos Meyer (2008), som menar att fakta och rationellt tänkande inte räcker för att skapa en förändring i hållbar riktning, utan att estetiska upplevelser av landskap skulle kunna bidra till att ge allmänheten ökad medvetenhet och motivation till att hantera de komplexa sociala, ekologiska och ekonomiska problem vi ser i den antropocena världen. Enligt Meyer (2008) kan upplevelser av designade landskap fungera som ett sätt att förändra värderingar. Förändring måste enligt Meyer (2008) därmed inte ske genom utbildning och skuldbeläggning, utan kan skapas genom omedveten och gradvis övertygelse. Estetiska upplevelser kan till exempel skapa ny förståelse för kopplingar mellan konsumtion, avfall, vanor och ekosystem. Hon lyfter särskilt fram att en utmanande form av skönhet kan leda till empati, respekt och handling hos de som besöker landskapen (Meyer 2008).

Även Gobster et al. (2007) menar att estetiska aspekter är viktiga för att förstå och påverka landskapsförändringar, liksom för att förstå hur ekologi och estetik kan påverka landskap genom att vara kompatibla eller oförenliga. De presenterar tankar som på många sätt liknar Diedrich och Lees

(2019) samt Meyers (2008) genom att lyfta upplevelsen av landskap som ett sätt att sammanbinda den människokroppsliga skalan med miljömässiga fenomen i både mindre och större skalor. Uppfattningen av landskap blir därmed en central process som binder samman människan med ekologiska fenomen (Gobster et al. 2007). Att främja vistelse i industriområden, som Malmö industrihamn, kan därav ses som ett sätt att skapa medvetenhet kring den problematik som verksamheten innebär, liksom att skapa medvetenhet om kvaliteter som ekologiska fenomen innebär.

Gobster et.al (2007) menar att människor inte kan 'känna av' ekologiska värden intuitivt, men att det finns en tendens att höga ekologiska värden ofta anses vara estetiskt värdefulla. I vissa fall kan alltså estetiska preferenser och ekologisk kvalitet sammanfalla, men det är långt ifrån en garanti. Den estetiska uppfattningen av landskap kan även få stora konsekvenser för hur de behandlas. Landskap som anses vackra och passande i en viss kontext har högre chans att skyddas oavsett huruvida de innehåller höga ekologiska värden eller ej (Gobster et al. 2007, Meyer 2008). Estetiska preferenser gör även att människor förändrar landskap utan att ta hänsyn till ekologiska funktioner/värden (Gobster et.al. 2007). Då landskap som anses vara oattraktiva har mindre sannolikhet att bli långvariga menar Gobster et al. (2007) att design, planering och skötsel som strävar efter att skapa ekologiska värden också bör syfta till att skapa estetiska upplevelser som uppfyller allmänhetens preferenser kring den specifika landskapskontexten. Detta menar de skapar landskap med både estetiska och ekologiska kvaliteter som också är kulturellt hållbara.

Förväntningarna på den specifika landskapskontexten skiljer sig mellan urbana områden, industriområden, naturmiljöer och rekreationsområden, vilket berörts i tidigare avsnitt, och skulle eventuellt innebära att dessa är svåra att förena utifrån dominerande preferenser. Människors preferenser skiljer sig även starkt åt beroende på kulturell bakgrund, utbildning, ålder, kön, naturrelation, upplevd tillgänglighet, funktion och så vidare, samtidigt som vi lever i ett kulturellt heterogent samhälle, vilket gör planeringen av grönområden till en komplex fråga (Elbakidze et al. 2022). Det kan därmed vara av stor vikt att skapa olika typer av miljöer att vistas i för att

13/ En tillfälligt övergiven yta har blivit habitat för växter och djur. Mötet med det hybridiska landskapet i industrimiljö har potential att nyskapa människa-natur-relationen.

möta olika människors preferenser och behov.

Att miljöer går emot den allmänna ordningen, de dominerande normerna och förväntningarna på en urban miljö kan även i sig ses som en kvalitet. Dessa kan ge utrymme för mänskliga och ekologiska företeelser som inte får plats på andra allmänna platser i staden (Jorgensen & Tylecote 2007), skapa medvetenhet och handlingskraft gällande komplexa hållbarhetsfrågor (Meyer 2008), samt bidra till att skapa en ny typ av människa-natur-relation (Jorgensen & Tylecote 2007). Att enbart gå dominerande normer/preferenser tillmötes anser vi kan reproducera destruktiva förhållningssätt och ideal som kan ha negativa konsekvenser för ekologiska och sociala kvaliteter. I analys och gestaltning av Malmö industrihamn vill vi därför utmana normer kring såväl 'urbana miljöer' som 'industrimiljöer' och 'rekreationsmiljöer' genom att synliggöra och stärka befintliga och potentiella kvaliteter. Därmed vill vi utmana och skapa nya förväntningar på den landskapskontext industriområdet innebär. I utmanandet ingår dock ett undersökande, och tillmötesgående av preferenser gällande 'naturmiljöer' i vid bemärkelse och vilka kvaliteter hos dessa landskap som kan anses vara restaurativa. Genom att ta hänsyn till dessa vill vi synliggöra och främja samexistens mellan ekologi och rekreation i industrimiljö. För att göra detta utgår vi från Kaplan, Kaplan och Ryans (1998) teorier, vilka presenteras i nästkommande avsnitt *Preferenser kring och restaurativa kvaliteter hos naturmiljöer*.

Ett angreppssätt för att förena ekologi och estetik som inte utgår från att anpassa platsen till allmänhetens preferenser kan vara att informera allmänheten om varför det ser ut som det gör på en plats (Gobster et al. 2007, Hedblom och Söderström 2008). Gobster et al. (2007) menar att detta kan öka kunskap och främja upplevelser som i sin tur främjar estetisk uppskattning och ekologiskt värdefulla miljöer som är kulturellt hållbara. Ett sätt kan vara att uppmärksamma att platsen är omhändertagen, genom att informera om skötsel som görs men som kanske inte är märkbar eller kan tolkas som bristande skötsel. Det kan även göras genom att informera om ekologiskt värdefulla funktioner i landskapet, vilket kan få människor att uppskatta dessa egenskaper och få en positiv eller accepterande inställning till dem (Gobster et al. 2007). Detta förhållningssätt kan anses komplettera det Meyer (2008) framhåller gällande estetiska upplevelser av landskap som medel för förändring. Dessa två aspekter, det vill säga estetisk upplevelse och utbildning, kan enligt Gobster et al. (2007) gå hand i hand.

Andra sätt att skapa samexistens mellan rekreativa upplevelser och ekologiska värden kan vara *Zonering*. Bauer (2005) talar om zonering av urbana skogar i form av att dela in området i olika funktioner. Vissa områden kan tillägnas människans behov och mer intensiv rekreativ aktivitet. Andra områden kan dedicerats åt ekologiska företeelser som missgynnas av mänsklig störning, men kan fortfarande besökas eller upplevas av människan på håll. Genom att uppleva och förstå naturliga processer på håll kan en större acceptans av värdefulla habitat skapas (Bauer 2005). Detta angreppssätt menar vi även kan appliceras på andra miljöer än urbana skogar.

Preferenser kring och restaurativa kvaliteter hos naturmiljöer

Då vi avser att synliggöra och stärka rekreativa aspekter i Malmö industrihamn är det av intresse att undersöka vad som kan tänkas utgöra rekreativa miljöer. Genom att utgå från Kaplan, Kaplan och Ryans (1998) teorier om människors preferenser kring och restaurativa kvaliteter hos naturmiljöer kan vi undersöka om dessa är förenliga med vår upplevelse av Industrihamnen och i så fall vilka aspekter som bidrar till detta och vilka som eventuellt kan utvecklas. Dessa teorier kan hjälpa oss att förstå, tolka och identifiera vad det är vi upplever och vilka kvaliteter i landskapet som skapar den rekreativa upplevelsen. Genom att utgå från dessa teorier kan vi även göra antaganden om Malmö industrihamns rekreativa kvaliteter som eventuellt kan tänkas gångbara hos en något större grupp än vi själva.

Kaplan, Kaplan och Ryan (1998) menar att en stor variation av naturmiljöer är av betydelse för människans välmående. Naturmiljöer definieras som utomhusmiljöer vilka har en betydande andel vegetation. De ser de inte som en kontrast till det människoskapade och något som finns 'där borta' utan belyser istället att vardagliga miljöer, stora som små, nära som långt borta, skötselintensiva som negligerade kan förstås som naturmiljöer (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998). Vi antar en utvidgad förståelse av Kaplan, Kaplan och Ryans (1998) syn på naturmiljöer då vi i likhet med Spirn (2019) ser 'natur' som de processer som kopplar samman allt inom den biologiska världen och dess fysiska kontext. Vi tillämpar Kaplan, Kaplan och Ryans (1998) teorier för att analysera och utforma en miljö som bitvis har liten andel vegetation och hybrid karaktär.

Kaplan, Kaplan och Ryan (1998) redogör för kvaliteter som får människor att trivas på en plats. De menar att människor dels har en preferens för att förstå miljön de vistas i, och dels för att upptäcka den. Trots att de beskriver förståelse och upptäckande som kontrasterande menar de att en kombination av dessa aspekter är att föredra. Förståelsen kan relateras till *enhetlighet* i form av tydligt ordnade miljöer, samt upplevelsen av *läsbarhet* i form av distinkta komponenter vilka underlättar orienterbarhet (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998). Detta innebär att information erhålls som gör det lättare att förstå landskapet, vilket skapar en upplevelse av trygghet. Vad som kan anses vara distinkt och särskiljande menar de dock inte är en självklar fråga. Unika aspekter kan vara svåra att se utan tidigare erfarenhet av en plats. Genom ökad bekantskap med platsen kan dock mönster urskiljas som tidigare framstått som oordning, och en till synes oattraktiv plats kan fyllas av minnesvärda distinkta inslag (ibid.).

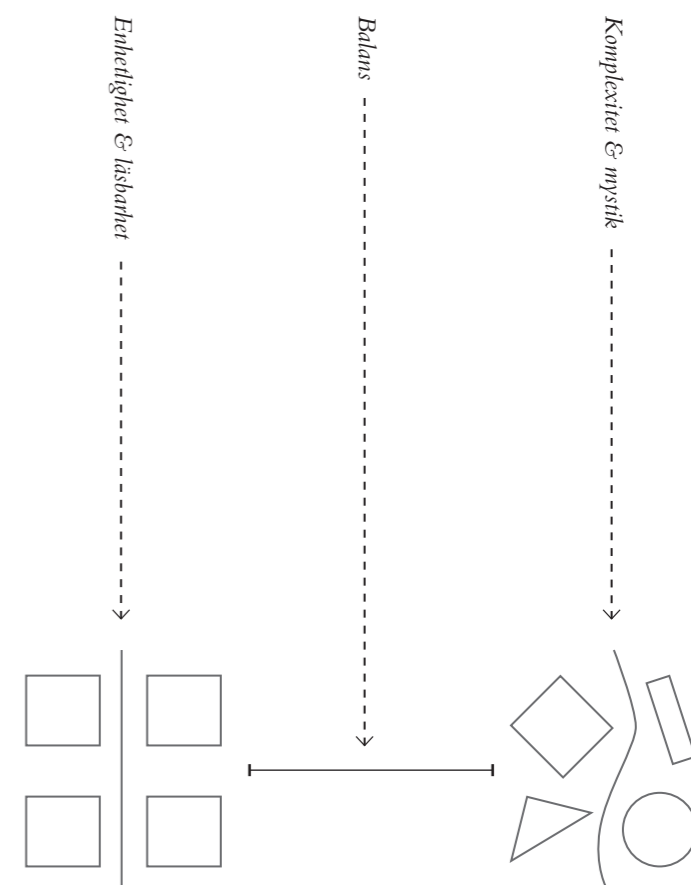
I kontrast till enhetligheten och läsbarheten ser de *komplexitet* och *mystik*, vilka ligger till grund för upptäckandet. Komplexiteten kan relateras till en stor rikedom och variation av element, medan mystiken kan relateras till indikationer att där finns mer att upptäcka, vilket förstärker människors vilja att utforska platsen (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998). Antydningarna kan till exempel skapas genom en kurvig stig eller vegetation som delvis döljer sikten, vilket lockar besökaren att utforska vad som finns där bakom. Trots att studier har visat att människor tenderar att ha en stark

preferens för miljöer som bidrar till mystiken saknas ofta möjligheten till upptäckande i många miljöer (ibid.).

I tillägg till de mänskliga preferenserna kring naturmiljöer lyfter Kaplan, Kaplan och Ryan (1998) fyra egenskaper som tenderar att karaktärisera restaurativa miljöer. Den första kallar de *Komma bort*. Här syftar de på att platsen erbjuder en känsla av att komma iväg från källan till den mentala utmattningen. Detta kan handla om en fysisk förflyttning liksom en mental i form av att tankar tillåts vandra till mentala platser som förflyttar en från vardagens åtaganden. Den andra egenskapen benämner de som *Omfattning*. Detta innebär att platsen skapar upplevelsen av ett omfattande utrymme utan tydliga gränser, av att vara i en helt annan värld. Även detta kan skapas både fysiskt och mentalt. Mentalt exempelvis genom kunskap och fantasi, eller upplevelsen att platsen har sina egna regler och egenskaper. Den tredje egenskapen de lyfter är *Fascination*. Detta syftar på att platsen tillhandahåller möjligheten att uppleva fascination. Fascination kan framkallas av intressanta platser eller företeelser, men även av processer som att 'fundera' och 'göra', vilka utmanar osäkerheter och svårigheter. Den fjärde och sista egenskapen benämner de som *Kompatibilitet*. Detta innebär att miljöns förhållanden är förenliga med besökarnas intressen/önskemål. Detta gäller både vad miljön kräver av besökarna och vad den erbjuder besökarna i form av information och möjligheter (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998).

Arbetets syfte med att synliggöra och stärka rekreativa kvaliteter i Malmö industrihamn är inte enbart relaterade till att främja människans välmående och restaurativa upplevelser. De utmanande och ibland obehagliga eller förvirrande upplevelserna ses också som en betydelsefull del av vistelse i området. Rekreationen kan dock sägas innefatta restaurativa aspekter, vilket därmed kan förväntas av en landskapskontext som tillskrivs rollen som rekreativ område. Vi vill undersöka om Malmö industrihamn, ett område som inte förknippas med en restaurativ miljö, har eller kan utveckla restaurativa/rekreativa kvaliteter.

14/ Modell framtagen av oss för att illustrera hur de mänskliga preferenserna kring naturmiljöer beskrivs som kontrasterande. En kombination av förståelse och upptäckande anses vara att föredra.

Fallstudiens kontext

I detta kapitel presenteras kontexten för fallstudien, Malmö industrihamn. Vi läser och försöker förstå platsen för fallstudien genom studier av planeringsdokument, kartor och data i syfte att senare utveckla den (jfr Spirn 2019). Kontexten används för att få en förståelse för rådande situation samt framtida utveckling och de utmaningar samt möjligheter de innebär, vilket är aspekter som är av betydelse för såväl analys som gestaltning. Med kontexten vill vi både bredda och fördjupa vårt perspektiv. Vi ser denna del av undersökningen som ett viktigt komplement och underlag till det landskapsfenomenologiskt inspirerade förhållningssätt våra platsbesök utgår från. Kontexten ger oss kunskap kring delar vi själva inte kan utläsa enbart genom vistelse på platsen. Men den ger även viss inblick i föreställningar och normer som råder inom samhällsplaneringens olika instanser. Inledningsvis zoomar vi ut och ger ett mer övergripande perspektiv genom avsnittet *Malmö i sitt sammanhang*. Därefter zoomar vi in och ger ett mer ingående perspektiv genom avsnittet *Malmö industrihamn*. Slutligen behandlas undersökningens fokusområden mer specifikt men koncist genom avsnitten *Ekologi* och *Rekreation*, dessa avsnitt är framförallt menade som en kartläggning av den befintliga situationen för att ge inblick i förutsättningar som är relevanta för förståelsen av platsen och val i gestaltningen.

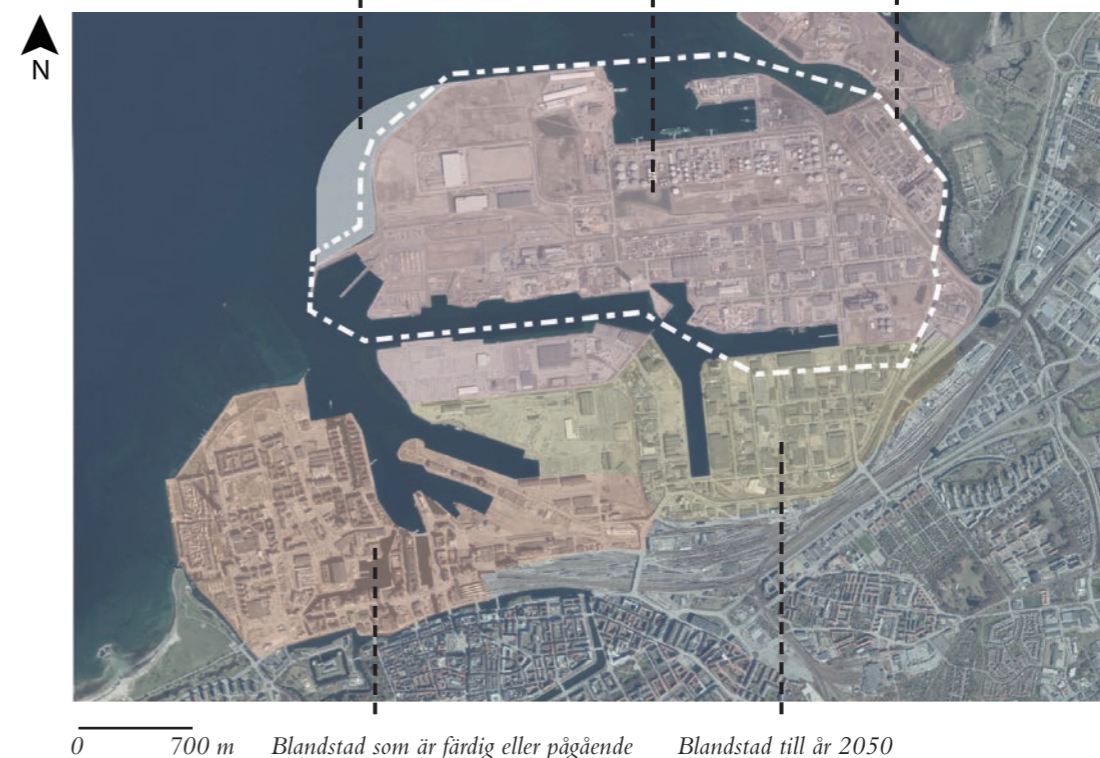
Malmö i sitt sammanhang

Malmö ligger i sydvästra Skåne som utgörs av ett låglänt slättlandskap som karaktäriseras av öppna vidder, närhet till kust, storskaligt jordbruk, frekvent transport- och energiinfrastruktur och ett urbaniserat kulturlandskap med hög befolkningstäthet främst koncentrerat till större städer och stationssambällen (Länsstyrelsen Skåne 2007). I området återfinns landets mest värdefulla jordbruksmark (Länsstyrelsen Skåne 2007). Det flacka landskapet och den bördiga jorden har i kombination med industrialiseringen möjliggjort en stark intensifiering av jordbruket (Malmö stad 2022). Det intensiva jordbruket och urban utbredning (med ökad andel hårdgjorda ytor) har gjort att biologisk mångfald minskat samt att naturtyper och arter försvunnit eller riskerar att försvinna (Malmö stad 2018). Att det intensiva jordbruket upptar en stor del av landytan innebär även att tillgången på allemansrättslig mark är låg, inom en radie på 5 km runt Malmö är andelen endast ca 3% (Länsstyrelsen Skåne 2007) i jämförelse med riksnittet på ca 90 % (Berlin et al. 2020). Då det råder brist på tätortsnära naturområden kan slitage och målkonflikter öka, vilket kan innebära negativa konsekvenser för ekologiska och rekreativa värden (ibid.).

Gröna miljöer i och nära städer och tätorter kan utgöra viktiga livsmiljöer för de arter som trängts undan i jordbrukslandskapet (Berlin et al. 2020). I Malmö utgörs dessa av exempelvis alléer, parker, dammar och trädgårdar men även av mer spontant etablerad urban natur som ruderatmark vilken är en av stadens biologiskt rikaste naturtyper (Malmö stad 2022). Ruderatmark återfinns bland annat i just hamnområdet i Malmö (Malmö stad 2022), vilket utgör en aspekt som blir särskilt intressant i relation till vårt arbete. Utöver att ha stor betydelse för biologiska värden är urban natur även väsentlig för såväl folkhälsa och rekreation som anpassning till framtida klimatförändringar (Malmö stad 2018). Då Malmö som är Sveriges tredje största stad ska kunna tillväxa utan att exploatera den värdefulla jordbruksmarken sker det genom förtätning (Malmö stad 2018). Samtidigt riskerar förtätningen att utgöra ett hot mot den urbana naturen då flera mål och intressen konkurrerar om utrymmet inom staden (Berlin et al. 2020). Den höga befolkningsökningstakten i relation till förtätningen innebär ett ökat tryck på stadens naturområden och kustmiljöer (Malmö stad 2021a). Detta gör att det är relevant att utforska alternativa lösningar för att tillgodose såväl rekreativa som ekologiska funktioner.

Visionen enligt Malmös översiktsplanering är att Malmö i framtiden ska bli tätare men även grönare (Malmö stad 2018), något som kan verka motsägelsefullt då förtätning kan innebära att grönytor tas i anspråk för andra funktioner. För att kunna uppnå detta lyfter de samutnyttjande av mark och resurser, mångfunktionalitet, reduktion av hårdgjorda ytor, nya gröna urbana koncept samt inslag av gröna tak och väggar i såväl nyproduktion som befintlig bebyggelse (Malmö stad 2018). De menar att öppenhet för förändring, flexibilitet, anpassningsförmåga och mod krävs för att uppnå ett hållbart samhälle och öppnar upp för experimentell planering för att hitta nya lösningar (Malmö stad 2018). Vidare tar de upp att det ska finnas "god tillgång till platser för olika typer av fritidsaktiviteter" (Malmö stad 2018:28), att "stadens rum och platser ska stödja spontanidrott, rörelse och fritidsaktiviteter" (Malmö stad 2018:29), att "mötesplatser av varierande slag ska finnas i alla stadens delar" (Malmö stad 2018:47) samt att "stadsplaneringen ska bidra till att överbrygga fysiska och mentala barriärer för att individers sociala sfärer och influensområden ska vidgas" (Malmö stad 2018:48). Det framgår inte helt huruvida dessa tankar och "alla stadens delar" även inkluderar områden med aktiv industrimiljö, likt den vi undersöker i det här arbetet. Men sammantaget med de aspekter de lyfter för att säkerställa att staden blir grönare och hållbart samhälle skapas anser vi att det är av intresse att undersöka dessa idéer och visioner också i relation till Malmö industrihamn för att utforska industrimiljöns potential att bidra till den framtida utvecklingen i relation till utmaningen att tillgodose ekologiska och rekreativa funktioner i urban kontext.

Eventuell framtida utfyllnad Aktivt industriområde Arbetsområde fallstude

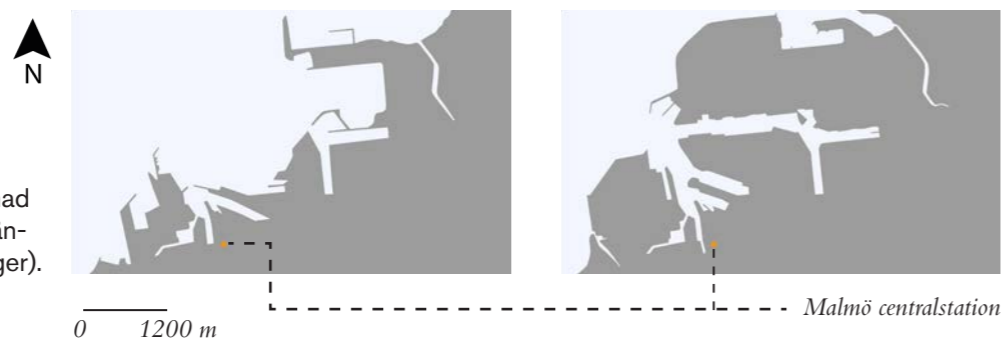
16/ Karta som visar framtida markanvändning i Malmö hamn.

Malmö industrihamn

Malmö hamn är beläget i stadens nordvästra periferi vid Öresundskusten (se fig. 6). Området är mänskligt skapat och har successivt vuxit fram genom fyllnadsmassa i havet (se fig. 15). För att staden ska kunna växa expanderar fortsatt hamnområdets landyta, medan verksamheter i de delar av hamnen belägna närmare Malmös centrala delar förflyttas längre norrut och ersätts med blandstad (Malmö stad 2020). Hela hamnområdet omfattar idag ca 1300 ha (se fig. 16). De delar av hamnen som är närmast Malmös centrala delar (ca 300 ha) har omvandlats eller genomgår omvandling till blandstad och ytterligare ca 300 ha planeras att omvandlas till blandstad till och med år 2050 (Malmö stad 2020). Det innebär att enbart hamnens norra delar (ca 700 ha) som innefattar Norra hamnen, Oljehamnen samt delar av Östra- och Mellersta hamnen förblir separerat som industri- och verksamhetsområde. Då vi i det här arbetet undersöker aktiv funktionsseparerad industrimiljö är området för fallstudien placerat i de norra delarna (vidare benämnt Malmö industrihamn för att särskilja från övriga delar av hamnen). Idag är Malmö industrihamn Sveriges fjärde största hamn i relation till mängd gods som hanteras (Malmö stad 2020). Inom området arbetar ca 7000 personer, vilket motsvarar ca 4 % av Malmös förvärvsarbetsdagbefolkning (Malmö stad 2020). Sammantaget innebär detta att hamnen är viktig lokalt såväl som nationellt och internationellt, vilket även återspeglas i att hamnen omfattas av riksintresse för hamn samt är utpekad som 'Core Port' inom EUs transportnät (Malmö stad 2020), två aspekter som indikerar att verksamheten säkras långsiktigt och därför kan väntas finnas kvar som industrihamn även i framtiden trots rådande trend att omvandla industrimiljöer till blandstad. Att Malmö industrihamn förväntas förbli aktiv industrimiljö anser vi är av vikt i relation till det här arbetets relevans, vilket delvis motiverat valet av plats för fallstudie.

Hamnverksamhetens historiskt sett betydande roll för Malmös identitet och utveckling är något även planeringen värdesätter och förhåller sig till i relation till hamnens framtida utveckling (Malmö stad 2020). Enligt Masterplan för Malmö hamn (Malmö stad 2020:4) ska arbetet med hamnens utveckling "bygga vidare på stadens

15/ Hamnens utbyggnad mellan år 1960 (vänster) och idag (höger).

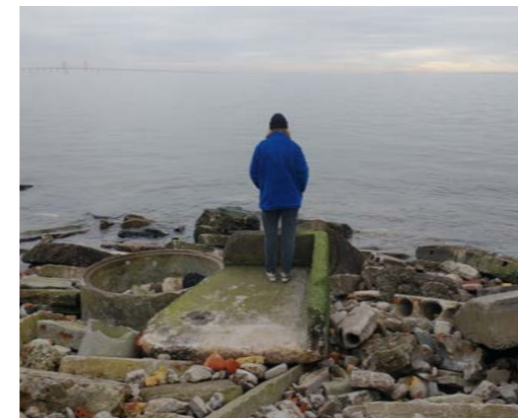

arv och möjliggöra utveckling av verksamheter och arbetstillfällen utifrån den tid vi lever i nu, med alla möjligheter och utmaningar det för med sig”. Strukturen i hamnen ska utvecklas i samklang med ny stadsbebyggelse i en långsiktigt hållbar riktning för att nå klimatmål samt ekonomisk tillväxt (Malmö stad 2020). Detta innebär bland annat att det i området sedan 2012 tillämpas *‘industriell symbios’*, en strategi som syftar till innovativa samarbeten mellan olika industrier och företag i området där restprodukter, resurser och infrastruktur medvetet och systematiskt samordnas för att skapa synergieffekter och en mer hållbar verksamhet ekonomiskt och miljömässigt (Malmö stad 2020). Hur hamnens framtida utbredning och struktur kommer att se ut är dock inte helt fastställt. Delvis då arbetet med *‘industriell symbios’* innebär flexibilitet i relation till vilka verksamheter som finns på platsen då dessa ska fungera i relation till övriga verksamheter i sitt större sammanhang. Men även relaterat till att expansionen i havet inte är helt okontroversiell då den riskerar att hota mycket känsliga biologiska system i Öresund. Den senaste ansökan om ytterligare utfyllnad har därför fått avslag i Mark- och miljödomstolen då den anses strida mot EU:s vattendirektiv samt mot miljöbalken (Sveriges Domstolar 2022). Malmö stad har överklagat domen men i skrivande stund är industrihamnens framtida utveckling inte helt självklar. Den pågående omvandlingen, expansionen och utvecklingens oklara framtid innebär att området i nuläget innefattar en relativt hög andel ytor med tillfällig markanvändning i väntan på framtida exploatering. En prognos i Master plan för Malmö hamn (Malmö stad 2020) uppger att den mark som finns att tillgå idag först kommer att ha upplåtits till år 2032–2035. I relation till denna prognos kan vi anta att områdets tillfälliga struktur kommer att kvarstå under en relativt lång tid framöver. Även denna aspekt är något vi värdesätter i det här arbetet då det ger oss möjlighet att undersöka landskapsarkitektur i relation till dynamik och tillfällighet, vilket i en urban kontext ofta är en konsekvens av förhållandevis långa tidshorisonter inom stadsplanering.

Hamnområdets norra delar är planerat som industri- och verksamhetsområde. Översiktsplan för Malmö (Malmö stad 2018) och Masterplan för Malmö hamn (Malmö stad 2020) omnämner hamnen som det området i Malmö som ska inrymma verksamheter som är yrkrävande, störande eller i behov av särskilt säkerhetsavstånd. I Masterplanen anses lokaliseringen av området som positiv då det ger ett tillräckligt avstånd till bostäder och rekreativa ytor (Malmö stad 2020). Samtidigt menar Planprogram för Norra hamnen (Malmö stad 2006:35) att området har ett unikt läge i Malmö och att dess *“kvalitet bör tas till vara i form av utsiktsplatser och ett sammanhängande gångsystem som ger möjlighet till vistelse och rekreation i området”*. Detta är ett förhållningssätt som inte heller representanter från kommunen som arbetat med framtagandet av masterplanen anser som främmande (informella zoommöten, 1 och 7 mars). I den områdesbeskrivning som utgör underlag till Malmö stads Naturvårdsplan identifieras flera av industrihamnens ruderatmarker som ekologiskt värdefulla, men de bedöms ha låga rekreativa värden (Malmö stad 2022). Sammantaget kan det därmed ses som att det råder delade meningar i frågan huruvida området anses lämpligt för rekreation. Denna motstridighet gör att vi upplever valet av område för fallstudien extra intressant och förhoppningen är att vår undersökning kan bidra med ytterligare perspektiv i frågan kring om och hur rekreation kan existera i denna typ av kontext.

Området där Malmö industrihamn är beläget omfattas inte enbart utav riksintresse för hamn utan även av riksintresse för kustzon (Malmö stad 2020). Riksintresset för kustzon innebär att exploatering inte påtagligt ska skada områdets kultur- och naturvärden (Malmö stad 2006). Nyttjande av mark och vatten ska *“ske på ett sätt som möjliggör att naturtyper, biotoper och naturligt förekommande arter kan bevaras i livskraftiga balanserade populationer samtidigt som möjligheten till rekreation och friluftsliv skapas i ett varierat landskap”* (Malmö stad 2020:37). Industriella anläggningar anses utgöra ett hot mot dessa värden och riskerar att utestänga allmänheten från att nyttja området för exempelvis strövande och bad (ibid.). Då dessa två riksintressen alltså inte helt är kompatibla med varandra har riksintresset för hamn fått väga tyngre i planeringen av Malmö industrihamn. I detaljplanerna för etapp 1 och 2 av Norra hamnen motiveras detta genom att *“området redan tagits i anspråk på ett sätt som gör att det saknar betydelse för strandskyddens syften.”* (Malmö stad 2015:19, Malmö stad 2021b:15). Trots detta går det att utläsa en viss ambition att ta tillvara på de unika naturvärden som återfinns i hamnen. Detaljplan för etapp 2 av Norra hamnen lyfter fram att området bedöms innefatta höga naturvärden som är av kommunalt intresse då *“det utmärker sig jämfört med övriga landskapet genom en oftast större mångfald av arter och biotoper.”* (Malmö stad 2021b:14). För att kompensera för mark som tas i anspråk för industri- och hamnändamål samt för att skydda hotade arter har ett 37 500 kvm stort område planlagts som biotopområde (Malmö stad 2015) och ett 153

000 kvm stort område avsatts främst för att skydda områdets population av den akut hotade grönfläckiga pad-dan men även för att fungera som häckningsplats för ett antal fågelarter (Malmö stad 2015). Utöver dessa två områden föreslås åtgärder som att minimera andelen hårdgjord yta, bevara och etablera ruderatmark (främst inom kvartermark), etablera biotopakt som efterliknar livsmiljöer för arter i området, utforma byggnader/anordningar och gatumiljöer på ett sätt som inte innebär fara för skyddade arter samt att upprätta skötselplaner för området (Malmö stad 2015). Exakt hur dessa åtgärder ska följas upp eller utformas specificeras inte ingående utan kan mer ses som förslag eller inspiration för kommande utveckling. Huruvida kompensationsåtgärderna kommer realiseras och om de är tillräckliga för att ersätta de biologiska värden som utvecklats medan området successivt vuxit fram de senaste 25 åren kan därav ifrågasättas. Men att de ekologiska perspektivet får så pass stort utrymme i detaljplanerna upplever vi som positivt, speciellt då industrimiljöns höga unika biologiska värden tidigare tenderat att förbises (Hunter 2014). Oavsett upplever vi att det innebär en god utgångspunkt för vår undersökning, vilket ytterligare stärker motivationen att tillgängliggöra området för allmänheten. Detta då det kan bidra med kunskap om de ekologiska värden som finns i industrihamnen och på så vis utmana och utveckla den existerande människa-natur-relationen.

17/ Industrihamnens nuvarande yttre kustlinje.

18/ En av flera tillfälliga ytor i väntan på något annat.

19/Två av många fåglar som lever i hamnen.

Ekologi

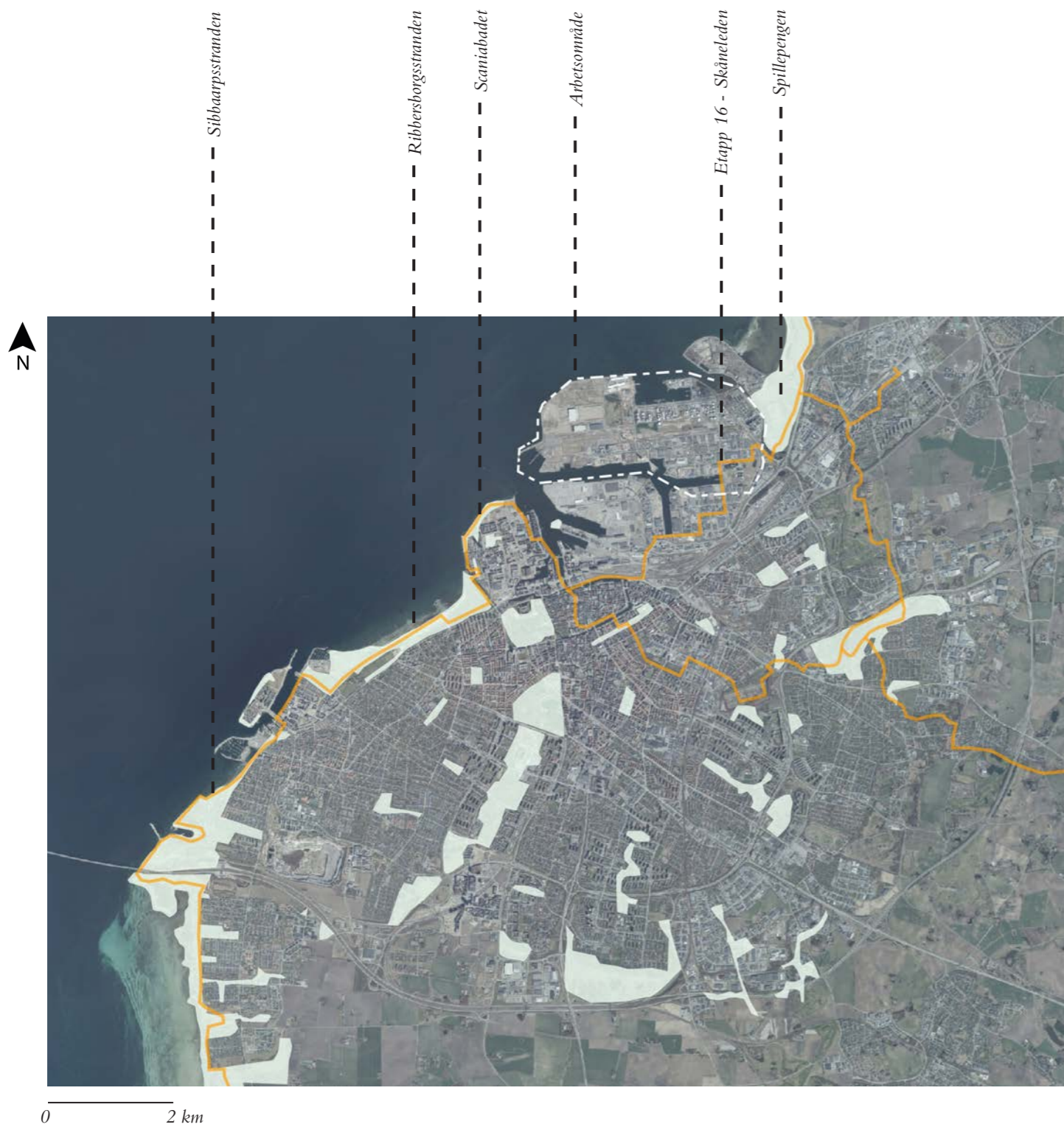
Exploatering i relation till industrialiserat jordbruk och urban tillväxt innebär ett hot mot den biologiska mångfalden i Malmö med omgivning (Malmö stad 2022; Berlin & Niss 2019). Många av de naturtyper som finns i landskapet och de arter knutna till dessa riskerar att försvinna eller har redan i vissa fall försvunnit (Malmö stad 2018). Bland dessa återfinns sand- och gräsmarker samt ädellövträd i öppna landskap, vilka är bland de artrikaste naturtyperna i Skåne som har många hotade arter knutna till sig (Berlin & Niss 2019). Ökat skydd av och tillgång på 'rätt sorts' urban natur kan ge plats för hotade arter (Berlin & Niss 2019). Bland annat då den kan fungera som stödhabitat för arter som trängts undan från jordbrukslandskapet och därav bidra med stärkta landskapsekologiska samband och upprätthållandet av livskraftiga populationer (ibid.). Urbana industriområdens miljömässiga förhållanden liknar ofta de i mer 'naturliga' habitat och kan hysa ovanliga arter som normalt återfinns i miljöer som gynnas av störning (Kowarik 2011). Vanliga och ovanliga sand- och gräsmarksarter vilka gynnas av störning, markblottor och solexponering kan till exempel återfinnas i dessa områdens ruderatmarker (Berlin et.al 2020; Malmö Stad 2022). Dessa områden kan även hysa arter knutna till ädellövträd i öppna landskap. Då även dessa minskar i omgivande landskap, och har arter knutna till sig som är beroende av solexponerade miljöer (jfr. Berlin & Niss 2019). I Malmö industrihamn är det framförallt områdets ruderatmarker som uppmärksammas för sina höga ekologiska värden (Malmö stad 2022). Utöver dessa återfinns även småvatten, träd och buskage som innebär ekologiska värden. Flertalet rödlistade fåglar, kärlväxter och insekter har observerats i området, men området hyser som tidigare nämnts även den akut hotade gröNFLäckiga paddan (ibid.).

Som hot mot dessa naturvärden lyfts bland annat igenväxning och exploatering, men även spridning av växter med invasiva egenskaper (Malmö stad 2022). Just industri- och hamnområden är ofta epicentrum för spridning av introducerade invasiva arter, vilka kan tränga undan inhemska arter som har många arter knutna till sig (Kowarik 2011). Det är av stor vikt att stoppa spridningen av en invasiv art i ett tidigt skede (Berlin et al. 2020), vilket gör att det är av särskilt stort intresse att sätta in övervakning och passande skötselinsatser i industrihamnen. Mot insektsfaunan utgör även artificiell belysning ett betydande hot, därmed bör belysning som inte är absolut nödvändig minimeras (Eide, Ahren & Bjelke et al. 2020). Då värdefulla fågelhabitat främst återfinns främst i områdets nordvästra del, i Paddreservatet och vid Oljesjön (Malmö stad 2015, Malmö stad 2022) kan dessa områden vara särskilt känsliga för störningar orsakade av mänsklig närvaro (Artdatabanken 2022).

För att den biologiska mångfalden ska kunna bevaras och utvecklas krävs kunskap samt biotop- och platsspecifika skötselåtgärder (Malmö stad 2022, Berlin & Niss 2019). För att gynna de ekologiska värdena i denna kontext lyfts naturvårdsanpassad skötsel med störning och omrörning av marken genom harvning eller slåtter för att bevara ruderatfloran (Malmö stad 2022). För att skapa en hög artmångfald kan detta ske vart femte år, men intervallet bör anpassas efter markens näringsinnehåll och relaterade arter (Schadek et al. 2009). Även gallring i buskbeståndet är viktigt för att motverka igenväxning (Malmö Stad 2022). En av områdets ruderatmarker (Paddreservatet) hålls öppen genom att getter betar området, en skötselregim som bör vidmakthållas för att gynna platsens ekologiska värden (Malmö Stad 2022). Då det råder brist på efterträdare till gamla ädellövträd i det öppna jordbrukslandskapet lyfts även veteranisering av yngre ädellövträd för att överbrygga kontinuitetsglappet (Berlin & Niss 2019). Vidare uppmärksammas att vissa miljöer som upplevs gröna (ex. gräsmattor) snarare kan likställas med gröna öknar då de hyser ytterst få arter (Malmö stad 2022). I industrihamnen återfinns dessa framförallt i industrihamnens vägrenar. Även dessa kan genom naturvårdsanpassad skötsel etableras eller utvecklas till habitat och spridningsvägar som efterliknar sand-, gräs- och ruderatmarker (Berlin & Niss 2019; Berlin et al. 2020).

20/ Karta över större områden med ruderatmark i industrihamnen. De mörkare gröna är planlagda som 'Natur' medan de ljus gröna riskerar att försvinna i framtiden.

Rekreation

Som tidigare nämnt är det brist på rekreationsytor i Malmö med omgivning. I undersökningen *Förändring av vegetationsgrad och grönytor inom tätorter 2000-2005* framtagen av Statistiska centralbyrån (2010) konstateras att Malmö är den tätort i Sverige som har lägst andel grönyta per invånare. När staden förtätas riskerar andelen ytterligare minska. I *Handlingsplan för grön infrastruktur - Insatsområden för grön infrastruktur 2019-2030* framtagen på uppdrag av Länsstyrelsen Skåne (Berlin & Niss 2019) konstateras att tillgången på allemansrättslig mark behöver förbättras framförallt i bristområden likt Malmö. För att förstå vilken kontext hamnen befinner sig i har vi tittat på Malmös befintliga rekreation. Inne i staden består dessa främst av anlagda parker. Strax utanför staden finns ett fåtal skogsområden, däribland bokskogen i Torup. Längs med kusten finns stränder, bryggor och kajer. Här finns även ett antal kallbadhus samt möjligheten till bastubad. I direkt anslutning till industrihamnen i nordvästlig riktning ligger fritidsområdet Spillepengen och genom industrihamnens östra del passerar vandringsleden Skåneledens 16 etapp. Detta visar på en potential att koppla på framtida rekreation i industrihamnen på befintliga rekreationsstrukturer.

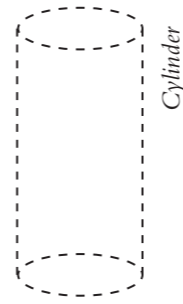
21/ Karta som visar Malmös större parker och fritidsområden (ljus grågröna områden), Skåneleden (orange linje) samt välbesökta rekreationsplatser vid kusten. Skogen Torup ligger ca 1 mil utanför stadsgränsen i sydöstlig riktning.

Analys

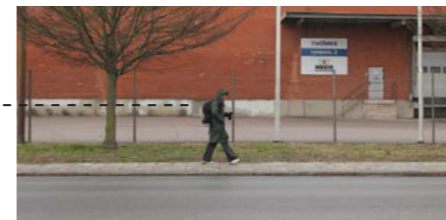
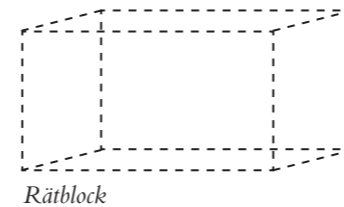
I detta kapitel redovisas arbetets analys. Landskapet behandlas som ett fenomen där vi lyfter hur människor och landskap samverkar, hur olika materiella element och immateriella aspekter tillsammans och i mötet med oss skapar landskapet och dess karaktär (jfr. ex. Norberg-Schulz 1980; Schultz & Etteger 2016; Wylie 2019). Analysen baseras huvudsakligen på vårt vandrande, observerande och dokumenterande i Malmö industrihamn men är genom den iterativa processen influerad av insikter presenterade i kapitlen *Teoretiska perspektiv* och *Fallstudiens kontext*. Dessa har hjälpt oss att uppmärksamma och tolka betydelsefulla aspekter. De kan som helhet ses som ständigt närvarande i vår förståelse och behandlas därav inte alltid explicit i redovisningen av analysen. Intryck och dokumentation har bearbetats kontinuerligt och lett till att vi successivt fått en fördjupad förståelse för och relation till platsen och till själva undersökningen. De reflektioner, associationer, minnen och idéer som uppstått och redovisas är ett resultat av såväl oss själva och våra tidigare erfarenheter som av den fysiska upplevelsen av platsen samt insikter från arbetets litteratur-, dokument- och kartstudier. Därav skapas platsen som den beskrivs i analysen både immateriellt och materiellt i den process som mötet mellan oss och landskapet innebär. En genomgång av tematiska analyser av olika aspekter som tillsammans bildar landskapets karaktär presenteras i kapitlets olika avsnitt. Analysen ses som en del av gestaltningens process och kapitlet ger inblick och bakgrund till arbetets gestaltningidé och härleder våra tankar om utvecklingspotential i relation till analysens olika teman.

Storskaliga element, rumslighet och processer

En relativt stor bidragande faktor till platsens karaktär utgörs av dess storskaliga byggda element samt hur dessa hänger samman. I Malmö industrihamn består dessa stora karaktärsskapande drag av långa raka vidsträckta gator, stora rätblockiga byggnader i monoton kvartersstruktur och sporadiskt uppstickande vertikala element som silos, skorstenar eller stolpar av olika slag (se figur 23). För att hårdra utgörs de återkommande formerna i området därför av relativt enkla rätblock, cylindrar, vertikala linjer och horisontella plan. Byggnaderna är stora, ibland till och med massiva, men med relativt låg detaljrikedom, vilket gör att de i sig, med vissa undantag, uppfattas mer som en stabil ridå än objekt som pockar på uppmärksamheten. Vissa byggnader sticker ut då de är högre och/eller mer karaktäristiska (dessa får vi tyvärr inte beskriva eller avbilda mer ingående då de utgör skyddsobjekt, vi rekommenderar dock att de upplevs på plats då de i sig innebär upplevelsevärden). De flesta tak upplevs som platta eller svagt toppiga. Byggnaderna står överlag relativt glest då de omges av tillhörande obebyggda ytor relaterade till dess olika verksamheter med exempelvis upplag, lastning eller säkerhetsavstånd till allmänna ytor. Huvudstråken utgörs av vidsträckta breda gaturum som rör sig i väst-östlig riktning med undantag Flintränegatan i områdets östra del som sträcker sig från syd till norr. Huvudstråken bryts ibland med tvärgator i varierad bredd. De öppna områdena kring byggnaderna samt vattnet som omger platsen förstärker ytterligare gaturummens rymd. De öppna ytorna och byggnadernas relativt låga höjd gör att de vertikala element som återfinns bryter av och bidrar med upplevelsevärden, variation, ökad komplexitet och orienterbarhet. Vi upplever att de är just vissa av de uppstickande vertikala elementen (som silos) samt formmässigt och/eller funktionsmässigt utstickande byggnader (som de olika skyddsobjekten eller Finnlines färjeterminal) och vattenelement (som strandremsor eller kajer) vi ofta identifierar som landmärken på platsen. Dessa landmärken är något vi uppskattar när vi vandrar runt då de hjälper oss att förstå platsen och hur den hänger samman, men de bidrar även med karaktär till området och områdets olika delar.

Linje

Vandrare

Större stråk / Huvudled

Mindre stråk / Tvärgata

Vertikalt uppstickande element

Byggnad

0 400 m

22/ Analyskarta som visar elementens disposition i området

23/ Kollage med fotografier och symboler som illustrerar områdets storskaliga strukturerande element

Stora arealer av ruderalmark som brett ut sig över ytor i 'träda'.

En av områdets vidsträckta gator.

0 400 m

En mindre rumslighet vid en strand i området.

Den öppna rumsligheten vid kajen förstärks ytterligare genom närheten till hamnbassängen där havet rinner in.

Kompositionen av de storskaliga element och dess inbördes relationer skapar förutsättningar för den rumsliga upplevelsen. Den rumsliga upplevelsen skiljer sig därmed något i områdets olika delar. Områdets västra del består av en högre andel öppna ytor. Detta främst då exploateringen av industrimiljö inte kommit lika långt i denna del. I dagsläget består därför den västra delen av området till stor del av vidsträckta ytor med ruderal-karaktär som ligger i 'träda' i väntan på framtida planer. Utöver dessa ytor återfinns även de två större ytor som planerats som 'natur' i detaljplaneringen, det så kallade Paddreservatet samt fågelbiotopområdet som omnämns i *Fallstudiens kontext*. Detta visar att den öppna karaktären i denna del delvis kommer kvarstå även i framtiden trots att stora delar planeras att exploateras. Då den västra delen ligger i anslutning till den yttre kustlinjen förstärks ytterligare dess rymd. Områdets mellersta och östra delar har en något tätare struktur, med undantag vissa större öppna ytor. Dessa består framför allt av den centralt belägna grönkilen (se fig. 20), ett antal ytor med ruderalmarker, en kaj samt parkeringsytor. Den centrala grönkilen kommer i framtiden dock till stor del exploateras för att ge rum till en ny huvudled i området, likaså är vissa av de ruderalmarker som återfinns i områdets mellersta och östra del egentligen planlagda för verksamhets-syften, vilket innebär att även dessa har en osäker framtid. Faktorer som indikerar att strukturen i dessa delar kan tänkas bli tätare men även 'gråare' framöver. Detta får oss att reflektera över rumsligheten så som den är idag i relation till vad vi föreställer oss att den kan komma att utvecklas till enligt plandokumentet. Det slår oss hur mycket inslagen av 'natur' tillför upplevelsen. I den annars rätt strikta hårda karaktären på platsen bryter naturen av och bidrar med en högre grad variation och komplexitet. Vi funderar på hur vi kan möta detta i gestaltningen. Dels i relation till hur dessa ytor kan gestaltas och förvaltas i väntan på framtida förändringar. Dels hur vi kan ta tillvara på industrihamnens struktur för att utöka andelen natur.

Industrihamnens rumsliga upplevelse innebär generellt att dess storskaliga struktur utgörs av stora luftiga rum, detta trots att den allmänna vistelseytan är förhållandevis låg (se figur 24). Trots att rummen ofta är små rent fysiskt ger visuellt tillgängliga ytor kring verksamheter samt långa siktlinjer i relation till vidsträckta gator och omgivande hav en känsla av rymd. Detta är något vi oftast upplever som en kvalitet men blir eftersom i vissa fall något enformigt. Vi inser att vi saknar något som stör sikten och kommer på oss själva med att aktivt söka efter detaljer och element som kan bidra med intryck. En känsla som vi först inte helt förstår då den visuella rymden innebär att det finns massor att ta in. Vi ser mycket och det pågår mycket runtomkring, det är många aktiviteter och processer vi behöver förhålla oss till och parera, såsom trafik, demolering av byggmaterial och avfallshantering. När vi reflekterar över detta blir det tydligt att det beror på att det mesta runt omkring oss återfinns i en stor skala, ofta på avstånd med stor översikt. Det vi saknar är variation och detaljrikedom i den mänskliga skalan, något vi kan interagera med och förhålla oss till. Att områdets befintliga utformning är anpassad till fordon (lastbilar och bilar) som är både större och snabbare än den mänskliga kroppen blir

24/ Karta som visar fysiskt tillgängliga ytor i området, samt fotografier som visar exempel på olika typer av rumslighet samt dess disposition.

i dessa fall påtagligt. Alla intryck i den stora skalan men avsaknaden av dynamik i den mänskliga skalan blir tidvis nästan överväldigande. Detta gör att vi intuitivt söker oss till mindre rumsligheter i området för att få variation. Dessa återfinns främst i mellanrum som uppstått i stadsbyggnadens strukturer, såsom små strandremsor mellan havet och gatumiljöer eller fastighetsgränser, kajer i anslutning till hamnbassängen som är tillgängliga för privatpersoner samt ytor med ruderatmark och buskage. Dessa ger en känsla av avbrott och bidrar med att ge en varierad upplevelse i området. Vi inser att i sammanhanget uppskattar vi verkligen att komma till dessa platser, men inser samtidigt att de inte alltid är helt självklara att hitta. Detta kan ses både som en styrka och en svaghet, det gör ofta att platsen känns mer exklusiv men det innebär även att den kanske inte får upplevas av de flesta. Vi tänker att vi genom gestaltningen vill tillgängliggöra dessa platser fast på ett subtilt sätt som fortsätter att ge känslan av att få utforska och hitta dolda skatter.

Upplevelsen påverkas sinnligt även av de funktioner och processer som pågår runt om i området, dessa kan variera beroende på tidpunkt och gör därför att ett specifikt rum kan upplevas olika beroende på tillfälle. Detta kan relateras till olika tidsmässiga rytmer relaterade till årstid, veckodag eller tid på dygnet. Dessa kan bestå i ljud från byggnation och demolering, dofter från tillverkning och återvinning, trafikens frekvens, vilka alla relaterar till tid på dygnet och veckodag. Vid kvällar och helger är det väldigt lugnt i området medan det under dagtid är betydligt mer liv och rörelse. Dessa olika tillstånd innebär olika typer av upplevelser, vilka är intressanta på varsitt sätt. Under dagen är det en mer stimulerande miljö att befinna sig i, det är mycket som pågår och mycket att titta på. På kvällar och helger är det en lugn och rofylld miljö att befinna sig i, en plats som faktiskt upplevs som avslappnande.

Platsens rumsligheter, sammanhang och disposition är även under konstant förändring i olika tidsmässiga skalor. En faktor som påverkar denna dynamik är planering och exploatering av områdets mark. Vissa områden är redan exploaterade och planeras inte att omvandlas inom en snar framtid, andra har planer på att omvandlas inom en 10 årsperiod, och för några platser är tidshorisonten osäker. Vilka typer av ingrepp som är lämpliga för olika delar av området bör därför relateras till deras relativa beständighet/tillfällighet. Mer påkostade och permanenta lösningar kan vara lämpliga på platser som förväntas finnas kvar under en längre tidsperiod, medan

enkla och portabla lösningar och ingrepp kan vara lämpliga på platser som kan förväntas förändras inom en snar framtid.

Karaktären som storskaligheten, de byggda elementen och dess relationer till varandra samt de pågående industriella processerna skapar särskiljer sig starkt från den karaktär vi vanligtvis upplever i andra typer av stadsrum. I den platta topografin på platsen (och i Malmö överlag) får det oss att associera till ett klipplandskap. *“Det är lite som att vandra i ett klipplandskap, toppar i olika höjder omgivna av luft. Byggnaderna blir en enhet, ett massiv. Gatorna breda dalar emellan och de sporadiskt uppstickande elementen som massivets alla högsta toppar.”* [Fältanteckning 27 februari]. Processerna på platsen är så storskaliga att de inte känns mänskliga, att de är bortom den enskilda människans kontroll. De utförs av lastbilar och maskiner och sker i transnationella nätverk vi inte kan överblicka. Det är hisnande. Påminner på sätt och vis om naturgeografiska processer och kan i vår antropocena era tolkas som att vi *‘gått varvet runt’*. Det människoskapade ger oss en liknande känsla som storskaliga naturmiljöer. Vi har skapat en ny *‘natur’* som inte längre upplevs mänsklig. Vi har skapat så vidunderligt stora processer, aktiviteter och formationer att det känns som de är bortom oss själva. Det pulserade gatulivet med människor finns inte, de flesta människor man ser sitter i fordon eller syns på håll bakom stängsel och fasader. Dessa aspekter i kombination med områdets andra särskiljande karaktärskapande element bidrar för oss som normalt inte vistas i dessa miljöer till en känsla av att komma bort från vardagen i staden. Områdets placering vid havet i Malmös periferi innebär dessutom att andra delar av Malmö sikts på håll, speciellt högre karakteristiska byggnader. Det bidrar med ytterligare perspektiv och förstärker den tidigare nämnda känslan av att komma iväg, en aspekt som både vi och Kaplan, Kaplan och Ryan (1998) förknippar med rekreation. Områdets karaktär och rumslighet bidrar även med upplevelsen att området har en viss omfattning och utgör *‘en egen värld’*, liksom upplevelsen av karaktären och områdets processer starkt bidrar till en upplevd fascination, ytterligare kvaliteter som kan beskrivas som restaurativa enligt Kaplan, Kaplan och Ryan (1998).

25/ Den tunga trafiken med majoritet lastbilar ingår som en del av upplevelsen av industrihamnen.

26/ Storskaligheten får oss att associera till ett klipplandskap.

Gaturummen

Då gaturummen dominerar områdets struktur och utgör en stor del av den fysiskt tillgängliga ytan, samt att vi upplever att dess befintliga utformning innebär såväl problem som möjligheter, har vi valt att utveckla analysen av dem. Som vi beskrivit tidigare finns det några olika typer av gator i området. Något förenklat finns dels de större längre gatorna med långa siktlinjer och dels kortare tvärgator. Området är främst planerat för industriverksamhet med tyngre trafik, trots det finns det möjlighet att röra sig till fots i gaturummen längs trottoarer. Under vissa sträckor finns det även gång- och cykelstråk.

De längre gatornas gaturum är rymliga i och med dess breda vägrenar som sträcker sig längs ena eller båda sidorna av gatan. Trots detta ligger trottoaren i regel dikt an mot körfälten, som under dagtid är tungt trafikerade. När vi vandrar längs dessa trottoarer upplever vi den förbipasserande trafiken som något farligt, störande och överväldigande, vilket genererar ett stresspåslag, men vi upplever det samtidigt som något mäktigt. Att se så många lastbilar vid ett och samma tillfälle är trots allt inte något som hör till vardagen om en inte brukar vistas i industrimiljö på daglig basis. En bit från körfälten, i vägrenarna syns inte sällan spontant upptrampade stigar. Dessa kan tolkas som genvägar, men även som en strävan att komma undan den tunga trafiken. När vi vandrar på dessa grönytor med något längre avstånd från gatan skapas en betryggande distans som gör att det går att slappna av och då snarare relatera till trafiken med tunga fordon som en intressant upplevelse snarare än ett hot. Lastbilarna är väldiga, har olika utseende och laster. Att lastbilarna har andra registreringskyltar än svenska väcker nyfikenhet "var kommer de ifrån, vart ska de?", de får tankarna att sväva iväg och knyter an platsen till andra platser, till andra länder, andra kulturer och liv. Det globala och det lokala sammankopplas på ett tydligt sätt i denna miljö.

Likaså knyter den taktila känslan av att gå i den vegetationsbeklädda vägrenen an till andra platser och tidigare upplevelser. När vi går på gräsmattan i vägrenarna, eller på dess upptrampade stigar, ger det en intressant upplevelse då underlaget förmedlar en känsla som vi vanligtvis förknippar med andra typer av miljöer. Vi upplever en intressant krock mellan känslan och platsen. Det påminner om tidigare erfarenheter av markmaterialet, vilket väcker minnen och känslor relaterade till de minnena. Precis som Schultz (2019) beskriver upplever vi att en förbindelse skapas till landskapet genom den sinnliga upplevelsen, minnena som framkallas vid gå upplevelsen och genererar idéer. Den taktila känslan av att gå på den

upptrampade stigen associerar vi med tidigare rekreativa upplevelser. Vi funderar över huruvida detta är något som vi kan använda vidare för att förstärka områdets rekreativa aspekter.

Upplevelsen av gaturummen påverkas även av de långa siktlinjerna och rumsligheten som skapas av träd, plank, stängsel och byggnader. Dessa element följer också ofta gatans dragning, vilket förstärker riktningen. Trädraderna skapar även en jämn och monoton rytm i vandrandet. Ibland känns det som att vi går och går men inte kommer någonstans. De få platser där gångstråket inte är helt spikrakt utan tillfälligt väjer av för exempelvis ett träd bidrar med variation. Siktlinjen och riktningen bryts för en stund. I vägrenen på de långa raksträckorna testar vi att gå i ett mer meandrande rörelsemönster och upplever att det faktiskt gör skillnad. Den monotona upplevelsen upphör genom den stimulans den högre variationsgraden av synintryck innebär. Vi tänker att gaturummens bredd och väl tilltagna vägrenar är en kvalitet. De utgör utvecklingspotential. Dessa ytor som i dagsläget upplevs som problematiska och trista transportsträckor skulle kunna bli betydligt mer intressanta i den mänskliga upplevelseskalan genom mer medvetna gestaltungsgrepp. Meandrande gångstråk eller vegetation och topografi kan bidra med komplexitet och variation för att skapa en mer trivsamt och spännande upplevelse av att röra sig till fots i området (jfr. Kaplan, Kaplan & Ryan 1998).

Genomsiktliga stängsel dominerar som avgränsning mellan industritomter och gatumiljö. På vissa platser, företrädesvis i områdets centrala delar, utgörs avgränsningen dock av plank. Dessa begränsar sikten och skapar en mindre rumslighet eller förstärker en mer långsmal rumslighet. De är visuella barriärer mellan det som finns innanför och utanför, men de är sällan helt ogenomträngliga. Mellan plankorna finns springor, ibland finns hål skapade av delvis eller helt bortfallna plankor. Går vi nära ser vi in. Det finns en spänning i det. Att gå fram och kika in, att ta del av det som pågår bakom den visuella barriären väcker nyfikenhet. Vad finns där bakom, vad är det som döljs och varför? Den lilla öppningen släpper in, kopplar samman utanför och innanför. Vi blir, om än inte avsiktligt, inkluderade i det som finns bakom planket för en stund. Vi får besöka en 'värld' som inte är menad för oss, det känns fint och spännande. Även detta är ett grepp vi inspireras av i relation till gestaltningen och vi funderar på hur denna känsla kan användas för att skapa möten mellan konfliktande funktioner.

Gaturummens utformning och upplevelsen av dem går att relatera till Kaplan, Kaplan och Ryans (1998) tankar om människors preferenser för å ena sidan *enhetlighet* och *läsbarhet*, å andra sidan *komplexitet* och *mystik*. Gaturummen har en enhetligt och tydlig läsbarhet och därmed brist på komplexitet och mystik i den människokroppsliga skalan, vilket kan förklara den tristess och upplevelse av monotoni vi upplever när vi vandrar på de långsträckta raka gatorna. Området är överblickbart, inget indikerar att det finns mer att upptäcka inom kort avstånd och inom nära framtid med det långsamma tempot vandrandet erbjuder. De halvgenomsiktliga visuella barriärerna som avskärmande plank, samt den ofta påtagliga trafiken är några av de få aspekter som faktiskt bidrar med komplexitet och mystik i den direkta gatumiljön.

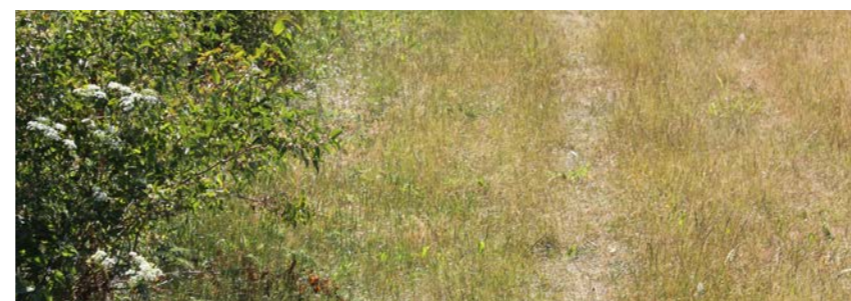
27/ Gaturummen är oftast breda och består av en relativt stor andel av grönyta, trots detta är stråk för fotgängare placerade i direkt anslutning till gatan.

30/ Trottoaren ligger dikt an mot gatan vilket gör att den tunga trafiken upplevs väldigt påtaglig.

29/ När stråket tillfälligt viker av skapas en mer dynamisk upplevelse.

28/ I de flesta vägrenar återfinns upptrampade stigar som visar på en strävan att få viss distans till trafiken.

Antropocen geologi och topografi

Industrihamnens landyta är helt artificiellt skapad av människan genom fyllnadsmassa med bland annat rivningsmaterial. Landområdet har under decennier successivt vuxit fram genom utfyllnad i havet. Platsen utmanar våra föreställningar om jordskorpans varande och tillblivelse. Området är skapat av människan. När mark inte fanns att tillgå konstruerades den. Detta innebär bland annat att gränsen mellan markanvändning och topografiska samt geologiska förhållanden och processer blir diffus. Detta får oss att fundera över vad som kan beskrivas som geologi och topografi i en antropocen tid när människan ses som den drivande omformande kraften. I den antropocena eran anses hela jordens yta vara påverkad av mänsklig aktivitet (Prominski 2019). Uppdelningen mellan natur och människan eller naturlandskap och kulturlandskap blir inte längre försvarbar då alla landskap istället kan ses som hybrida (Jorgensen & Tylecote 2007; Saltzman 2009; Meyer 2008). Vi upplever att människans påverkan och samverkan med 'naturen' är särskilt tydlig i industrihamnen.

Landområdet karakteriseras av snabba förändringar och marken utgörs av en kombination av olika typer av mänskligt skapat material och jordarter ditförda av människan. Runt om i området finns såväl tillfälliga upplag av material som mer långsiktiga och (vad vi tolkar som) avsiktliga högar. Vissa har funnits på platsen så länge att de nu utgör habitat för växter och djur. Materialet i högar består av jord, sand och grus men även av andra material än de berg- och jordarter vi kanske vanligtvis förknippar med topografiska formationer som skapar landytans fysiska former. Högar och upplag av sopor, metallskrot, returpapper, containrar, rivningsmaterial och så vidare bidrar starkt till platsens relief. Det vi i andra typer av landskap läser som topografi blir därför i denna miljö inte helt lätt att förhålla sig

till. Utifrån vår upplevelse innebär dessa högar att området har en platt men småkullig topografi med tydligt definierade högar i olika storlekar. Men då dessa högar många gånger är en del av verksamheternas aktiviteter innebär det att den upplevda topografin i området varierar, vilket ytterligare bidrar till områdets föränderliga karaktär. De processer som inom geologin i regel är så oändligt långsamma att de knappt går att uppfatta i en mänsklig tidsmässig och rumslig skala blir i den antropocena geologin på denna typ av plats högst närvarande även ur ett mänskligt upplevelse perspektiv.

Längs kustremsan i området finns små stränder. Det blandade markmaterialet skiljer sig från naturliga stränder, här varvas uttjant byggmaterial från rivna byggnader med 'vanlig' sten. Känslan rent taktilt är densamma som på andra stränder, men tittar man sig runt omkring ges ett till lager till upplevelsen. Vi associerar till antropocen, till den mänskligt skapade geologin. "Det känns som att gå på en stenstrand. Ljudet av vågor som rullar in på stranden och känslan under fötterna väcker minnen från tidigare erfarenheter av stränder. Men visuella detaljer såsom tegel- och betongrester gör det tydligt att den här stranden är något annat. Strandens, liksom platsen den befinner sig på är skapad av människan, som likt en stack med myror fyllt havet med lastbil efter lastbil av fyllnadsmassa för att erövra ytterligare land." [Fältanteckning 23 mars]. Det som genom den sinnliga upplevelsen och minnet förknippas med något som vi instinktivt kodar som 'natur' får oss att ifrågasätta rotade föreställningar om var natur kan/bör upplevas. Upplevelsen av stranden i industriområdet skiljer sig från upplevelsen av många andra stränder men samtidigt ger den upplevelsen av en strand. En annan typ av strand.

Att vistas i denna typ av områden som påminner om människans stora och snabba påverkan på jordklotet kan vara viktigt för att skapa medvetenhet kring och kunna relatera till den inverkan mänskligheten har på jorden (jfr Meyer 2008; jfr Lee & Diedrich 2019). De antropocena geologiska processerna och de antropocena geologiska materialen, som till exempel återfinns på områdets stränder, är tydligt hybrida och får oss att ifrågasätta uppdelningen mellan människan och naturen, liksom deras inbördes beroende och påverkan på varandra. Denna typ av hybrida landskap utmanar etablerade föreställningar om människa-natur-relationen, vilket innebär en potential för denna typ av område att skapa medvetenhet samt bidra med att utveckla socialt konstruerade förhållanden som särskiljer oss från vår omgivning (Jorgensen & Tylecote 2007; jfr. Meyer 2008). I industrihamnen är vi på sätt och vis naturen och naturen oss. Antropocena landskap som kan ses som en konsekvens av den dikotomiska separationen mellan människa och natur blir på så vis ett sätt att sluta cirkeln, att återigen bli en del av vår omgivning. Vi reflekterar över om denna koppling kan synliggöras än mer genom gestaltningsval som förstärker områdets hybrida karaktär. Vi vill bygga vidare på den här mixen av människoskapat och naturligt. Funderar över materialval, kombinationer och kontext som kan stärka den befintliga karaktären och de kvaliteter denna har att skapa medvetenhet och engagemang. Den hybrida karaktären är även något som bidrar till fascination, samt komplexitet och mystik i området, ytterligare aspekter som vi ser som kvaliteter och som kan bidra till känslan av upptäckande, något som är en bristvara i många miljöer (Kaplan, Kaplan & Ryan 1998).

31/ Kollage som visar exempel på områdets antropocena geologi och topografi.

Natur som tar och ges plats

Vegetationen i området definieras av en spänning mellan strukturerat och fritt - ordnat och oordnat. Ruderatflora, självsådda träd (såväl triviala- och ädellövarter) och buskar som hittat plats i alla sprickor, skarvar och mellanrum där de tillåts ta plats. Planteringar i svackdiken som väller ut över intilliggande hårdgjord yta. Ruderatfält som brett ut sig över stora arealer av fyllnadsmassa i väntan på framtida exploatering. Planterade ädellövträd i välordnade rader längst gatorna, formklippta buskar och planteringskärl vid entréer. Genom vegetationen möts olika typer av uttryck som skapar dynamik och spänning, vilket bidrar till områdets karaktär. I både stort och smått befinner sig karaktären i ett gränsland mellan det ordnade och oordnade som tillsammans bildar ett gemensamt intryck som blir något annat än det vi normalt upplever i andra typer av urbana landskap. När vi rör oss genom området ger de olika intrycken variation och en känsla av oförutsägbarhet. Speciellt de delar som består av mer oordnad karaktär skiljer sig från stadens annars ofta välordnade vegetation. Den påminner mer om den typ av vegetation vi mött i de miljöer som kallas 'naturliga', såsom skog eller ängsmiljöer. Detta gör att området inte helt upplevs som stad, även fast det geografiskt är en del av staden och att dess byggnads- och gatustrukturer i stort liknar urbant kodade miljöer. Vegetationen är inte heller lik den som återfinns i en mer rural kontext. Den är något eget. Vi tänker att denna typ av vegetation därför bidrar med att utmana dikotomier som *kultur/natur* men även *stad/land*. Det blir en typ av urban vildmark (jfr Jorgensen & Tylecote 2007). Det är ett ofrivilligt habitat. Det spirar på den här antropocena platsen, vi kan inte hindra det, det är inte byggt eller avsett som habitat men det har blivit det ändå. Trots att det vid första anblick ser stökigt och skräpigt ut, något vi inte förknippar med ekologiska eller sociala värden så finns dom där. De här ambivalenta ytorna ger plats åt individer och biotoper som inte får plats i stadens ordnade rum, det blir en frizon (Saltzman 2009). Den oordnade karaktären och dess upplevda brist på omhändertagande kan framkalla känslor av både frihet och fara, och utgör potential att utforska nya sätt att vara, och en ny relation mellan natur och människa (Joergensen & Tylecote 2007). Vi ser potential att bygga vidare på spänningen mellan det ordnade och det ordnade i gestaltningen för att bevara platsens karaktär och relaterade kvaliteter, men för att gynna både rekreativa och ekologiska aspekter kan de ordnade elementen utgöras av annat än ordnad vegetation. Hårdgjorda ytor som inte används, eller klippta gräsmattor utgör potential för förbättringar. Ädellövträd kan veteraniseras. En eventuell oförståelse och avvisande inställning till de ordnade och kulturellt avvikande ekologiska elementen och processerna skulle kunna bemötas genom informationsin-

satser (Gobster et al. 2007), men för att bevara värdet i det oprogrammerade, oordnade och mystiska skulle detta behöva göras med försiktighet.

Av de djurarter som bosatt sig i området är det främst de olika fåglarna som blir framträdande ur ett mänskligt upplevelseperspektiv. Fågellivet i industrihamnen är ständigt närvarande och utgör en stor del av upplevelsen. Diverse fåglar flyger runt, slår sig ner på alla möjliga platser, interagerar med industriverksamheten och bidrar till områdets ljudbild. Fågellivet upplevs som betydligt mer närvarande i hamnen än i övriga staden. Beroende på årstid skiljer det sig vilka och hur många arter som är närvarande vilket, skapar en dynamik och erbjuder en variation i upplevelse beroende på när på året platsen besöks. Vid senvåren och tidig sommar då många arter får sina ungar, trippar fluffiga små individer runt i flock och bjuder oss på hjärtvärmade naturupplevelser. I denna miljö som i en allmän förståelse inte associeras med 'djurliv/natur' uppstår intressanta möten. "En strandskata försöker ta sig in i Boschs lokaler, går bestämt fram till entrédörren och krockar in i glasrutan. Det är stängt eftersom att det är helg. Den vänder om och går därifrån" [Fältanteckning 29 april]. Naturens närvaro i industriområdet erbjuder en helt ny typ av naturupplevelser. Naturen som integrerar med kulturen är både humoristisk och ögonöppnande och får oss att fascineras, och återigen ifrågasätta uppdelningen mellan mänskligt skapade och naturliga miljöer. Ett annat exempel på detta inslag är de getter vi stöter på en dag. Bakom Paddreservatets höga stängsel skymtar vi dem på håll. Det dröjer inte många sekunder förrän de kommer rusande mot oss. Interagerar med oss. Omgivna av upplag och industriverksamheter känns situationen absurd, men underbar. Vi associerar till andra sammanhang där vi umgåtts med getter, och det skapas en härlig och lite förvirrande oreda mellan urbana och rurala associationer. Mötet mellan människan andra biologiska varelser är dock inte alltid helt oproblematiskt. Industrihamnen utgör hem för många olika fågelarter. Alla fåglar, men i synnerhet markhäckande fåglar, bör till exempel helt undvikas att störas under häckningsperioden (Artdatabanken 2022).

Vid besök i Industriområdet efter solens nedgång observeras ett stort antal ständigt lysande artificiella ljuskällor. Dessa bidrar med möjligheten att se, och därigenom uppleva en större känsla av kontroll och trygghet. Men ljusföroreningar är även ett av de stora hoten mot den biologiska mångfalden bland insekter. Här finns potential att anpassa belysningen, till exempel genom att använda rörelsedetektorer, för att främja insektsfaunan utan att förlora trygghetsaspekten för de människor som befinner sig i området.

33/ Trädrad och klippt gräsmatta ger ett ordnat uttryck.

34/ Svackdike där vegetationen väljer ut över intilliggande gång- och cykelstråk som ett exempel på där det ordnade och oordnade uttrycket av vegetationen i området möts.

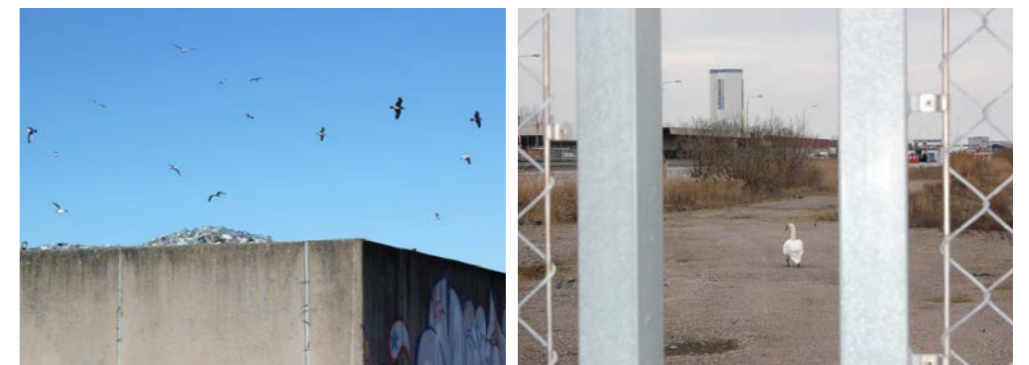

35/ Getter som betar i Paddreservatet för att motverka igenväxning.

32/ I alla sprickor, håligheter och mellanrum tar vegetationen plats.

36/ Industrihamnen är inte avsett som habitat men har blivit det ändå.

Observationer av vandrande och varande

Områdets storskaliga effektiva struktur gör att vi vid första besöket [onsdag 8 februari, dagtid] känner oss rätt små och malplacerade. Många gånger infinner sig känslan "får vi ens vara här?". Till en början håller vi oss till de trottoarer och gc-stråk som finns men det dröjer inte länge innan vi ser spår efter andra människors vandrande och varande. Spår som tillåter oss att utforska vidare och undersöka även det som inte känns helt självklart inledningsvis. Vi tänker "får dom så få vi" och låter oss endast begränsas av förbudsskyltar och sunt förnuft kring vad som upplevs säkert och tillåtet. Vi följer upptrampade stigar (så kallade desire paths) och känner att vi går i tidigare vandrares fotspår, det skapar en känsla av samhörighet och trygghet på en plats där det annars inte känns helt självklart att man som privatperson får vistas. De upptrampade stigarna visar en vilja att utforska området. De är nämligen oftast inte genvägar utan snarare omvägar som tar personen bort från de större effektiva gatorna, vilket tyder på en strävan efter ett annat typ av vandrande på platsen än det som områdets planerade effektiva strukturer erbjuder. Stigen erbjuder en variation till gatumiljöerna, de är till för att skapa upplevelse inte för att skapa en kortare väg. Eller också för att komma bort från en upplevelse, bort från struktur och trafikfokuserade miljöer. Dessa upptrampade stigar visar att det i området även förekommer en annan typ av rörelse än den effektivt strukturerade, ett spår av människan och det mänskliga strövandet. Som vi nämnt i tidigare avsnitt av analysen blir dessa upptrampade stigar och möjligheten att följa i tidigare vandrares spår en viktig del av vår rekreativa upplevelse i industrihamnen. En aspekt som under arbetsprocessen upplevts mer och mer relevant att ta fasta på och arbeta vidare med i gestaltningen. De är dels de kontrasterande associationer de väcker mellan industrimiljön och kroppsliga minnen av tidigare rekreativa erfarenheter. Men även det sätt de subtilt, nästan som med en viskning, guidar oss i vårt upptäckande. Ibland blir stigarna och spåren väl svåra att upptäcka, viskningen ohörbar. Vi ser potential att förstärka dessa genom vår gestaltning för att bidra med rekreativ tillgänglighet.

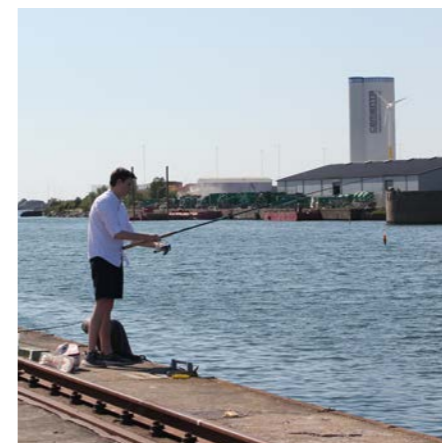
Allt eftersom blir det även tydligt att dessa stigar leder oss till intressanta platser, ofta till 'mellanrum' vid vattnet. De guidar oss till en annan typ av varande och hjälper oss att hitta ibland rätt väl dolda platser som ger vila i den annars storskaliga intensiva miljön. Vi tänker på riksintresset för kustzon som fått stå tillbaka för riksintresset för industrihamn i stadsplanerandets strukturerande och funderar på om de inte går att kombineras i större utsträckning. Det här blir ett annat sätt för människan att uppleva kusten, oavsett vad området är märkt som i stadsplaneringens dokument finns det uppenbart både möjlighet och vilja att uppleva kusten även i denna kontext. De gånger vi återvänder vid kvällar och helger blir detta än mer tydligt då vi observerar ett flertal personer som fiskar runt om i området. De är ensamma fiskare som njuter av stillheten, tar en stund för sig själva. Och det är dem som samlas i grupper och umgås medan flötena på deras fiskesjön guppar på havsytan. I hinkar eller uppradade på kajkanten ligger dagens fångster. En man vi pratar med hävdar att han förra året fångat

37/ Upptrampad stig som hjälper oss att utforska den mer informella rörelsen i området.

Sveriges största röding i industrihamnen och visar stolt upp ett fotografi på mobilen. En annan man berättar med ett leende att gårdagens middag bestod av färsk plattfisk han fiskat upp bara några timmar tidigare.

Även då de flesta vi observerat ägnar sig åt fiske har även andra aktiviteter observerats. En hel del uppfattar vi som arbetare som rör sig till och från sina arbetsplatser, eller som tagit en fika- eller rökpaus. Andra uppfattar vi mer som besökare av området. Vi ser cyklister med resebagage röra sig i riktning till och från färjeterminalen. Lastbilschaufförer som slagit läger för natten på någon av de mer avsides gatorna. Ungdomar som kör runt på mopeder i något som närmast liknar informella streetrace. Ett par som stannat till på en parkeringsplats för ett intimt möte. I tillägg finns det en mänsklig närvaro som vi inte observerar på plats men som vi får indikationer om genom det stora antalet arter som är inrapporterade på Artportalen (Artdatabanken 2023). Att området till exempel frekvent används för fågelskådning är inte en långsökt slutsats. Vissa av dessa aktiviteter indikerar att platsen inte bara en frizon för ekologiska fenomen utan även för människor och aktiviteter som inte får plats i andra av stadens rum (jrf Saltzman 2009).

38/ Kollage. Fiske är vanligt förekommande runt om i området, framförallt vid en kaj vid inre hamnbassängen.

39/ Cyklister har även observerats vid flertalet tillfällen. Bland annat på väg till och från Finnlines färjeterminal.

40/ Det råder brist på tillgängliga och fungerande toaletter, denna har dumpats på en gräsmatta.

Förutom de stigar vi följer eller de faktiska personer vi stöter på finns andra typer av spår som indikerar den mänskliga närvaron. Ett av dem som vi upplever mindre trevligt är toalettpapper. Ett annat är sopor. Dessa visar inte enbart på den mänskliga närvaron utan även på bristen att tillgodose mänskliga behov. De enda toaletter vi hittat som går att använda för allmänheten finns på Finnlines färjeterminal samt på områdets enda restaurang, dessa är dock egentligen avsedda enbart för betalande kunder och resenärer. Vi reflekterar många gånger över att det verkligen borde finnas fri tillgång till toaletter, att det i sig är otroligt viktigt för att området ska vara tillgängligt. Ironiskt nog när vi kanske lite mer desperat än annars blir medvetna om bristen på toaletter stöter vi på en toalettstol i porslin som någon dumpat på en gräsmatta, det känns lite som ett hån. Likaså finns det knappt några soptunnor i området. Eller rättare sagt inga soptunnor som är tillgängliga för allmänheten. Bakom stängsel på två olika ställen finns nämligen upplag av soptunnor. Mängder av tomma soptunnor fint upp-radade på behörigt avstånd medan mängder av sopor ligger kringstridda på andra sidan stängslen. Inte heller finns det tillgång till dricksvatten och möjligheten att kunna sitta ner är mycket begränsad. Trots att vi ser många spår av människor som vistas i området finns det alltså få eller inga formella rekreationselement i området, som exempelvis sittplatser, soptunnor, toaletter eller dricksvattenfontäner. Samtliga aspekter vi tänker att vi kan åtgärda genom vårt gestaltungs-förslag.

Den mänskliga närvaron syns även genom lösningar runt om i området med mer 'gör-det-själv'-karaktär. Det kan vara rastplatser vid arbetsplatser, småskaliga utsmyckningar vid entréer, sopkorgar eller en liten brygga. Olika objekt som skapats för att tillfredsställa såväl funktionella som estetiska behov. Dessa vittnar om människan på individnivå, om spontanitet, ägandeskap, delaktighet och handlingskraft. Vi upplever dessa inslag som adderats av individer, inte instanser, som ödmjukande. Det finns hjärta i dem, en omtanke om platsen, de blir en symbol för att den 'enskilda' människan får finnas, får ta plats och vara med och skapa sin omgivning. När inte allt är programmerat och uttänkt i minsta detalj finns det utrymme kvar att vara och göra (jfr. Saltzman 2009). Vi kodar ofta inslagen som provisoriska, även då de många gånger ser ut att ha funnits på platsen länge. Det får oss att fundera över om det är för att de bryter mot den annars vanligtvis ordnade karaktären i staden. De bryter planerandets ordning. De uppfattas inte som lika tillrättalagda, vilket ger oss en känsla av frihet. Om inte omgivningen är tillrättalagd behöver kanske inte heller vi vara det. Det ger oss möjlighet att slappna av, ger en känsla av paus, av att komma i väg och få distans samt perspektiv på tillvaron. Det påminner oss om andra typer av naturupplevelser, exempelvis som att vistas i skog som inte heller den uppfattas som tillrättalagd genom sin något stökiga karaktär. Ett annat inslag som förstärker detta är mer konstnärliga inslag i form av graffiti, taggar och stickers, vilka till synes får finnas kvar och åldras med platsen. Enligt Saltzman (2009:14) utmanar denna typ av inslag "estetiska som moraliska gränsdragningar och ideal, och ständigt påminner om att landskapet kan tolkas och användas på många olika sätt". Aspekter som är vanligt förekommande i stadens mellanrum och något som är starkt bidragande till karaktären och upplevelsen av industrihamnen. Därav något vi vill ta fasta på vidare i gestaltningen.

41/ Det finns många soptunnor i området men få är tillgängliga för allmänheten.

42/ Flertalet av de rastplatser vi observerar har "gör-det-själv"-karaktär.

43/ Graffiti och andra konstnärliga inslag bidrar starkt till områdets karaktär.

Skräpmark

Längs med stängsel, utmed gator, inne i buskar, uppe i träd, nere i vattnet, sammanblandat med strändernas stenar, grus och rivningsmassor. Överallt ser vi det vi kategoriserar som skräp. Uttjänta vardagsartiklar och restavfall som plastpåsar, kaviartuber, läskflaskor, ölburkar, skor eller demolerade oidentifierbara objekt. Det oavsiktliga lösdrivande skräpet finns spritt i hela området, men flera av områdets verksamheter arbetar även med återvinning/sophantering, vilket gör att det innanför stängslen även finns avsiktliga högar och containrar med skräp. Denna påtagliga närvaro av skräp är något av det första som slår oss vid besök i Industrihamnen och det bidrar starkt till vår upplevelse av området och dess karaktär. Det finns dock en viss skillnad i hur vi uppfattar den avsiktliga närvaron av sopor och den oavsiktliga. Verksamheternas återvinning och dess aktiviteter och processer uppfattar vi som fascinerande och ögonöppnande, men får oss även att ifrågasätta hur välfungerande stadens sophantering egentligen är. Vi vet inte hur det lösdrivande skräpet hamnat där, om de har spritt sig från avsiktliga sophögar genom vind och fåglar, ramlat av sopbilar, eller slängts i området av människor. Sannolikt är det en kombination. Antalet offentliga sopkorgar i området är få medan genomströmningen av människor är relativt stor. Den påtagliga närvaron av skräp skiljer sig i båda fallen från dess plats i stadens mer centrala delar, vilket för oss gör att synen känns främmande och något chockerande. Inne i staden förvaras avfall i specifika rum för källsortering som töms av sopbilar med hållbarhetsbudskap som transporterar bort dem till en plats utanför vår mentala och fysiska närhet. Alla de uppmaningar om och samhällsliga strävanden efter korrekt källsortering, avfallshantering och i förlängningen miljömässig hållbarhet verkar i Industrihamnen inte vara fullt så strikt.

Det lösdrivande skräpet ger oss en känsla av att området, till skillnad från övriga staden, är ignorerat och bortglömt. En konsekvens av skräpet är att det påverkar vår uppfattning av platsen i stort. Vi gör associationer mellan skräp och 'skräpmark'. Det faktiska skräpet antyder att också marken

är skräp. Landskap som anses vackra har större chans att tas hänsyn till (Gobster et al. 2007), och skräp kan anses vara något som skapar en negativ estetisk upplevelse. Detta är en uppfattning som kan få långtgående konsekvenser, till exempel att området anses vara utan värde och ignoreras ytterligare/fortsatt. Soporna utgör en kontrast till det vi associerar med ekologiska värden och kan få naturen att anses värdelös och utan ekologiska värden

Skräpet bidrar även till områdets 'vilda' och 'fria' karaktär, till upplevelsen av att den sociala ordningen inte gäller här. Detta kan paradoxalt nog ses som en av kvaliteterna med denna typ av områden då det ger plats åt människor och aktiviteter som inte får plats i stadens ordnade rum, och därmed bland annat kan skapa en känsla av frihet och handlingsutrymme (Jfr Jorgensen & Tylecote 2007). Denna karaktär skapas dock även av andra aspekter och element, som den spontant etablerade vegetationen och de oprogrammerade ytorna, vilket gör att insatser i form av städning kan vara ett passande grepp för att gynna både rekreativa och ekologiska aspekter utan att förändra områdets positiva kvaliteter dramatiskt. Att dessutom informera allmänheten om skötselinsatserna kan skapa en ökad medvetenhet om att platsen är omhändertagen och generera större estetisk uppskattning (Gobster et al. 2007). Ett sätt att informera kan vara via skyltar, men det kan även göras på mer indirekta sätt, till exempel genom att återbruka skräpet på plats och därigenom mer subtilt skapa medvetenhet hos besökarna. Medvetenhet om miljöproblem och förändring av normer behöver inte ske genom utbildning eller skuldbeläggning, det kan även ske genom estetiska upplevelser av landskap (Meyer 2008). Att uppleva processerna relaterad till återvinning och sophantering på platsen skulle också kunna bidra med utmanande estetiska upplevelser som genererar förståelse för kopplingar mellan konsumtion, avfall, vanor och ekosystem (ibid.).

45/ Skräp finns i princip överallt, bland annat som här där det fastnat i stängsel och träd.

44/Stora mängder skräp har samlats på strandkanter i området vilket innebär direkt risk för kontaminering av havet.

Materielitet

En plats består av olika element som tillsammans utgör dess helhet och bidrar till dess karaktär (Norberg-Schulz 1980). Malmö industrihamns karaktär och upplevelsen av den påverkas starkt av de materiella element som finns på platsen. Materialval är något vi ofta återkommit till som en viktig aspekt för att i gestaltningen kunna bygga vidare på områdets befintliga karaktär. För att förstå vilken palett som vi har att arbeta med i gestaltningen har vi kartlagt de materiella element och aspekter som är vanligt förekommande samt de som är särskilt karaktäristiska. Vissa har berörts i tidigare avsnitt av analysen medan andra inte uppmärksammats i relation till tidigare teman. Det här avsnittet är en sammanställning av samtliga. En aspekt som vi också vill uppmärksamma i relation till material är det faktum att vi ofta observerat att det runt om i området finns mycket material som går att återanvända, antingen precis som de är eller i ny form och funktion. Det har fått oss att tänka på återbruk som ett gestaltungs-grepp. Detta ser vi dels som ett sätt att arbeta vidare med den oprogrammerade karaktären som finns och dels som ett sätt att arbeta hållbart främst i relation till resursförbrukning.

48/ Metaller av olika slag. Trappor och gallerdurkar. Stängsel. Korrigerad plåt, ofta med patina.

47/ Block i betong eller sten.

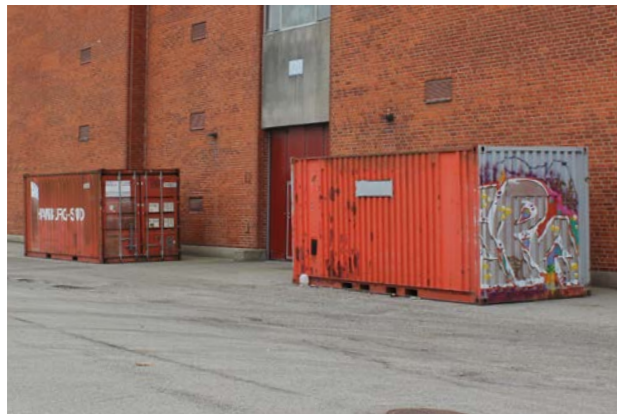

46/ Asfalt i olika tidslager. Lappat och lagat, uppblat eller utskuret.

49/ Konglomerat i olika material som exempelvis sten, betong, tegel eller papper.

51/ Containerar |

52/ Återkommande former som cylindrar eller rätblock.

53/ Rivningsmaterial |

| 55/ Högar i olika material.

54/ Träplank, ofta med luckor där plankor fallit av.

| 50/ Skräp

Identifierade målpunkter

Genom att vistas i området och följa de spår som finns efter vandrande och varande har ett flertal intressanta platser identifierats. I relation till en mer rekreativ användning av industrihamnen ser vi dessa som befintliga och/eller potentiella målpunkter. På de flesta av dessa platser har spår efter mänsklig vistelse observerats (markerade med gult i kartan). Utöver dessa platser har ytterligare ett antal platser uppmärksammats, vilka vi upplever ha potential för rekreativ användning om de tillgängliggörs för allmänheten (markerade med orange i kartan).

Ruderatmark med våtmarksinslag.

Strand vid oljehamnen

Buskig ruderatmark med damm och betongbrygga

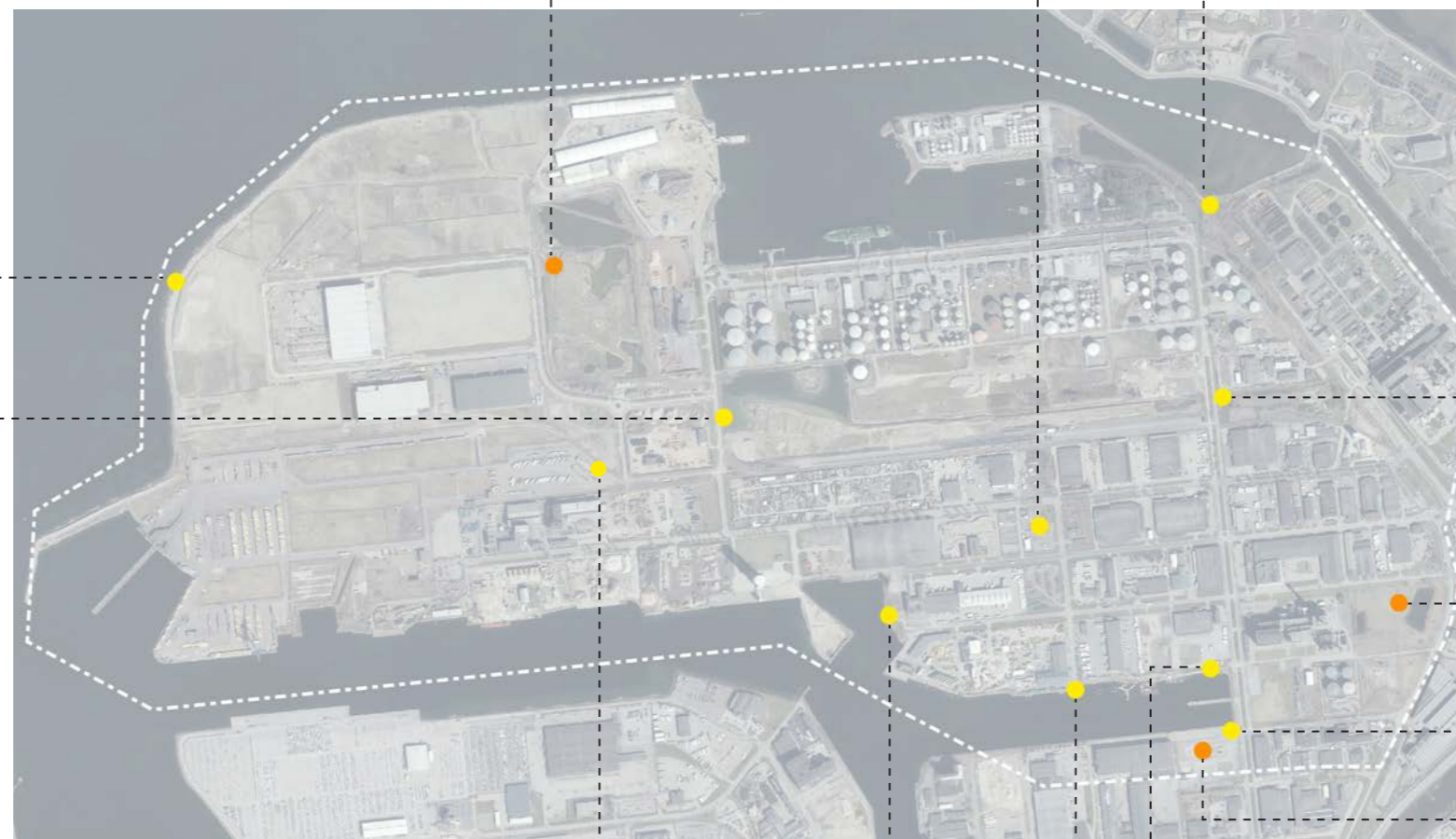
Paddreservatet med rikt fågelliv och getter som betar under sommaren.

Yttre kustlinjen med vågskydd gjort av rivningsmassor.

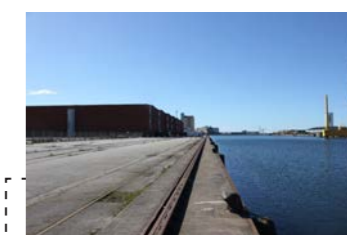
Mindre brygga vid Oljesjön.

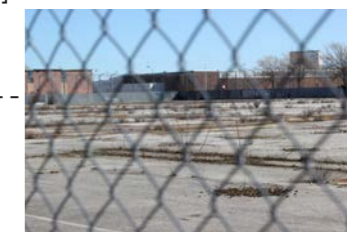
0 400 m

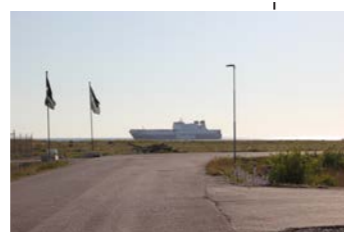
Större ruderatmark med två dammar

Större kaj vid hamnbassängen där fritidsfiske är vanligt förekommande.

Tillfälligt övergiven yta där naturen börjat ta plats i sprickor och håligheter som uppstått.

Finlines färjeterminal som en port mot världen.

Strand i mindre vik vid ett flertal spektakulära silos.

Avsats med stålfundament för exempelvis framtida brygga.

Strand och grönyta med mindre rumsbildningar vid Hamnbassängen.

Gestaltning

I detta kapitel presenteras arbetets gestaltningsidé som är ett fortsatt undersökande av den gestaltningsprocess arbetet som helhet inneburit. Gestaltningen har en relativt hög abstraktionsnivå och intentionen har varit att skapa ramar för vidare gestaltning och förvaltning snarare än ett statiskt gestaltningförslag, bland annat då platsen är föränderlig och getaltningslösningarna utgår från befintliga förutsättningar och material. Gestaltningsidén innefattar koncept, övergripande principer och strategier samt en strukturplan och gestaltningsnedslag som ger exempel på hur principer och strategier kan tillämpas. Den iterativa processen *Analys genom syntes*, där lösningen utvecklats parallellt och i samklang med problemformuleringen, ligger till grund för gestaltningsidén. Gestaltningen kan ses som en del i undersökandet av hur områdets befintliga karaktär kan tas tillvara samtidigt som befintliga rekreativa och ekologiska värden synliggörs och förstärks. En central del i gestaltandet har därmed varit att utforska var gränsen går mellan att å ena sidan synliggöra, tillgängliggöra och förstärka, och å andra sidan förändra karaktären så att betydelsefulla kvaliteter förloras. Fysisk utformning av gestaltningslösningar, främjande av vistelse i området och upplevelser av dess problem och kvaliteter avser att ifrågasätta föreställningar kring natur, rekreation och industrimiljö samt i förlängningen omskapa en ohållbar människa-natur-relation. Inledningsvis presenteras undersökningens och gestaltningens koncept - *Den industriella RE-kreationen* - vilket konkretiserar den bärande idén som förslaget vilar mot. Därefter följer en genomgång av *generella gestaltningsprinciper*. Sedan presenteras *generella strategier i relation till ekologiska- och rekreativa ingrepp*, den sist nämnda är uppdelad i två olika aspekter *ledsystemet* och *målpunkterna*. Dessa följs av en strukturplan som visar hur de olika övergripande elementen förhåller sig till områdets struktur samt till varandra. Slutligen presenteras mer specifika *gestaltningsnedslag* som visar exempel på hur principerna kan ta fysisk form på utvalda målpunkter.

Koncept: *Den industriella RE-kreationen*

Den industriella RE-kreationen är ett koncept som antar en ny blick på industrimiljö. En blick som ser förbi rådande föreställningar kring vad ett industriområde är eller borde vara. Konceptet uppmärksammar industrimiljöns ambivalenta position i vår kultur med inställningen att det kan innebära utforskad potential. Gestaltningens processen är ett flerlagrat kartläggande av Malmö industrihamn i relation till materiella och immateriella förutsättningar men även till värderingar och förhållningssätt kring natursyn, rekreation och ekologi. Gestaltningens idéen utforskar vad ett industriområde är bortom det förgivettagna men även vad det skulle kunna vara genom att synliggöra och förstärka ekologiska och rekreativa funktioner i förhållande till platsens befintliga ofta föränderliga förutsättningar och unika platsspecifika karaktär. Det är ett nyanserat möte mellan platsen så som den är idag och visionen om att industriområden är och skulle kunna vara även någonting annat, något mer. Gestaltningens idéen syftar inte till att upphöja eller romantisera industrimiljö utan används snarare för att krasst utforska industriområdets generella potential att bidra till utveckling av vad rekreation och ekologi är och kan vara i vår tid för att bidra till hållbarhet ur flera olika perspektiv. Gestaltandet i sig självt är en del i utforskandet av fenomenet industrimiljö i relation till människa-natur-relationen generellt och till Malmö industrihamn specifikt. Den är ett balanserat möte mellan att bibehålla den befintliga karaktären och funktionen samt ekologiska och rekreativa värden i en tid där industrimiljöer fortfarande är en realitet i vår urbana kontext. I gestaltningens processen har vi valt att aktivt bli en del av platsen, att uppmärksamma den på ett nytt sätt och på så vis även lyfta den ur nya perspektiv för att potentiellt tillgängliggöra den för en större målgrupp. Meningen med gestaltningens idéen är att nyansera förståelsen av industrimiljö och skapa en relation till en del av vår kultur som annars inte är helt lätt att förhålla sig till. Genom att undersöka, synliggöra och stärka rekreation och ekologi i denna miljö vill vi ifrågasätta normer samt öppna upp för alternativa lösningar och förhållningssätt till natur och vad det innebär att vara människa i den verklighet vi befinner oss i idag.

Gestaltningens principer

Tillfällighet och dynamik

Gestaltningens idéen tar fasta på och hänsyn till dynamik och föränderlighet. Dynamik mellan komplexitet och läsbarhet. Dynamik mellan det beständiga och det föränderliga. Dynamiken är variationen mellan olika typer av aspekter, men också det som inträffar i mötet dem emellan. Dynamiken är kontrasten men också samspelet.

Återbruk

Såväl byggda, mänskliga och ekologiska strukturer, funktioner och element ses som förutsättningar för gestaltningen och bevaras, byggs vidare på eller återbrukas i ny form. Detta för att bygga vidare på befintlig karaktär, samt för att stärka befintliga rekreativa, estetiska och ekologiska värden, men även för att arbeta hållbart i relation till miljö, resurser och sociala strukturer.

Subtil tillgänglighet

Platsen tillgängliggörs för både människor och andra biologiska organismer. Det finns dock en paradox i att tillgängliggöra området då dess rekreativa och ekologiska kvaliteter ofta är relaterade till dess otillgängliga, oprogrammerade karaktär. En balans mellan att tillgängliggöra och att behålla områdets karaktär och dess associerade kvaliteter eftersträvas. Liksom en samexistens mellan rekreativa och ekologiska funktioner.

Ledsystemet

Genom att vandra i området fann vi att dess olika rumsligheter, ekologiska och industriella processer och element har befintliga och potentiella kvaliteter. Både restaurativa sådana och medvetandegörande i relation till vårt samtida levnadssätt och vår relation till jordens ekosystem. Att främja vandrandet för att uppleva stora delar av området och dess olika aspekter är därför en central del i gestaltningen. Ledsystemet är en av gestaltungsförslagens bärande aspekter, vilket bidrar med att tillföra ett mer rekreativt rörelselager i industrihamnen. Vandringen längst lederna ska ge en varierad upplevelse och representativ överblick av området och de olika delar det består av samt hjälpa besökarna att hitta de olika målpunkterna. Möjligheten till eget upptäckande har dock identifierats som en av de stora kvaliteterna i området. Avsikten är därmed att tillgängliggöra och skapa orienterbarhet på ett subtilt sätt som fortsatt tillåter upplevelsen av att utforska. Exempelvis nås vissa av målpunkterna genom avstickare från leden, vilket bidrar med att upplevelsen av att utforska förstärks. Vid dragningen av lederna har befintliga stråk, formella och informella, uppmärksammats och tagits tillvara för att bygga vidare på områdets struktur, karaktär och rörelsemönster.

Vid platsbesök och analys identifierade vi en avsaknad av komplexitet i den mindre skalan i gatumiljön, vilket stundvis skapade en känsla av monoton. Därav har befintliga stråk som är inkluderade i ledsystemet anpassats för att bättre passa den mänskliga skalan och främja en rekreativ upplevelse. Detta sker framförallt genom att meandra leden vid långa raksträckor samt tillföra vegetation och topografi, vilket ger mer varierade siktlinjer i avstånd och riktning samt skapar mindre rumsligheter och mer komplexitet i den direkta omgivningen. Leden breddas även på vissa utvalda platser, exempelvis där det finns intressanta industriella eller ekologiska fenomen att uppleva, för att indikera att man kan stanna upp. De breda vägrenarna innebär en särskilt stor potential i relation till att stärka den rekreativa upplevelsen då dessa kan erbjuda en möjlighet att komma bort från den stundvis intensiva och tunga trafiken samt har utrymme för gestaltande av en mer komplex upplevelse. Det är även just här som vissa av de spontant upptrampade stigarna återfinns.

Lederna markeras framförallt genom markmaterial som förstärker den befintliga karaktären. Där leden dras på icke-hårdgjord, oftast på vegetativt underlag, bibehålls känslan av upptrampad stig men förstärkt och förtydligad med inslag av rivningsmaterial som markunderlag för att knyta an till områdets antropocena geologi. I hårdgjorda ytor där leden förläggs på existerande asfalterade gc-stråk tillförs ett stråk av asfalt i annan nyans och/eller ålder som är ostrikt i sin karaktär för att påminna om de spontant upptrampade stigarnas estetik samt de många lappningar och lagningar i asfalten runt om i området.

58/ Den upptrampade stigen som leder till målpunkten förstärks för att skapa subtil tillgänglighet.

57/ Menaderande led i gatumiljö med karaktär av upptrampad stig som förstärks med inslag av rivningsmaterial för att lyfta karaktären av områdets antropocena geologi. Buskar och högar med sand och grus adderas för att ytterligare bidra till komplexitet i den människokroppsliga skalan och samtidigt gynna den biologiska mångfalden.

59/ Rekreativt lager adderas i befintliga asfalterade gång- och cykelstråk för att markera leden.

60/ Biotoptak med ruderatkaraktär, vegetationens oordnade uttryck kontrasterar byggnadens strikta ordnade form.

61/ Utskuren yta i parkeringsmiljö som ger plats åt spontant etablerad vegetation.

Ekologiska ingrepp

Industrihamnen har framförallt många värdefulla ruderatmarker men består även av gräsmattor som nästan helt saknar ekologiska värden samt stora arealer hårdgjord yta. För att gynna områdets ekologiska förutsättningar och upplevelsen av natur används alla ytor där det finns möjlighet. Utformningen inspireras av naturens gränslösa ockuperande av alla tänkbara och otänkbara växtplatser som exempelvis i sprickor och håligheter i hårdgjorda ytor eller på upplag av grus, sand eller skräp. Utrymme för microhabitat skapas genom att minimera andelen hårdgjord yta. Andelen spontant etablerad vegetation, oftast med ruderatkaraktär för att stärka befintlig ekologi, utökas genom små ingrepp för att skapa ekologiskt matrix av högre kvalitet. Mellanrum, kantzoner och tak tas tillvara för att ge plats åt naturen på naturens villkor, vilket ibland innebär något okonventionella lösningar.

Spänningen mellan den ordnade och den oordnade vegetationen som är en central del av områdets karaktär byggs vidare på genom gestaltungs-lösningarna. Då den ordnade vegetationen tenderar att ha lägre ekologiska värden återskapas spänningen till viss del i relation till andra ordnande element. Ostrukturerad vegetation adderas i de strukturerade gatumiljöerna genom att konvertera klippta gräsmattor till ruderat- eller ängsmark. Delar av hårdgjorda ytor som kantzoner, restytter på parkeringar eller obebyggda asfalterade tomter bilas upp eller förses med strikta utskärningar där spontant etablerade habitat ges plats. Vidare adderas biotoptak med ostrukturerad ruderatmarksvegetation som kontrasterar mot byggnadernas strikta former. Om säkerheten tillåter kan ädellövträd som står i strikta alléer eller dungar veteraniseras, vilket kan förstärka kontrasten mellan det ordnade och det oordnade ytterligare.

Samexistensen mellan rekreation och ekologi skapas genom att arbeta med lösningar som gynnar båda dessa aspekter. Detta kan handla om mångfunktionella byggda eller vegetativa element som ger utrymme för ekologin i samexistens med rekreation eller industrifunktion. Det kan även handla om informationsinsatser som stärker kunskapen om ekologin, vilket främjar estetiska och rekreativa kvaliteter. Dessa koncentreras dock till ett fåtal platser för att bibehålla den oprogrammerade karaktären och möjligheten till eget upptäckande. Men även för att lämna utrymme till upplevelsen av landskapet i sig att fungera som ett sätt att utmana och potentiellt förändra preferenser och värderingar. Som nämnts tidigare zonerar även delar av området för att skydda ekologiskt känsliga områden, för att skapa samexistens mellan mänsklig aktivitet (rekreativ som industriell) och ekologiska värden, till exempel i relation till vissa fågelarter. I dessa fall dras leden i utkanten av skyddszonen och ett gömsle adderas för att denna natur fortsatt ska kunna upplevas utan att störas av mänsklig aktivitet. För att ytterligare värna ekologiska processer installeras rörelsedetektorer för artificiell belysning, vilket reducerar ljusföroreningar utan att upplevd trygghet för besökare och arbetare förloras.

Den stora förekomsten av kringdrivande skräp är en annan central aspekt av områdets karaktär. Denna kan dock antas missgynna både ekologiska och rekreativa aspekter. För att främja båda dessa aspekter städas skräpet bort, samtidigt som medvetenhet kring skötselinsatserna och den bakomliggande konsumtionen skapas via informationstext, eller indirekt genom återbruk av skräp i byggda element som soptunnor. Skötseln i området anpassas även för att gynna hotade arter. Många av dessa är gräsmarks- och sandmarksarter som hotas av igenväxning och gynnas av störning. Detta kan ske i form av harvning omkring vart femte år, kontinuerlig röjning/gallring av buskage samt fortsatt bete av getter. Då industri- och hamnområden tenderar att vara 'hotspots' för spridning av invasiva arter, vilket är ytterligare ett hot mot den biologiska mångfalden, bör dess spridning övervakas och bekämpas samt informeras om till allmänheten.

62/ Tidigare gräsmatta omvandlas till äng eller ruderatmark. Den ordnade trädraden möter på så vis en mer oordnad undervegetation.

Målpunkterna

I Malmö industrihamns struktur finns mellanrum både i relation till rum och tid. Dels är det de mer bestående mellanrummen som uppstått i den fysiska strukturen, de ytor som mer eller mindre permanent saknar tydlig programmering. Dels är det de mellanrum som uppstår i relation till tid i väntan på framtida exploatering, de som ligger i träda eller de som tillfälligt övergivits. I gestaltningen ses dessa mellanrum som möjlighet att ge utrymme för både ekologiska och rekreativa värden, helst i samexistens för att skapa mångfunktionella lösningar. Då vissa mellanrum är mer bestående och andra mer tillfälliga skapas såväl stabilitet som dynamik. Vissa platser blir därav mer som en stomme i upplevelsen, platser som kan upplevas vid upprepade tillfällen under en längre tid och bidra med en djupare relation till platsen. Medan de andra med mer tillfällig karaktär kan variera och på så vis bidra med variation och spänning till upplevelsen

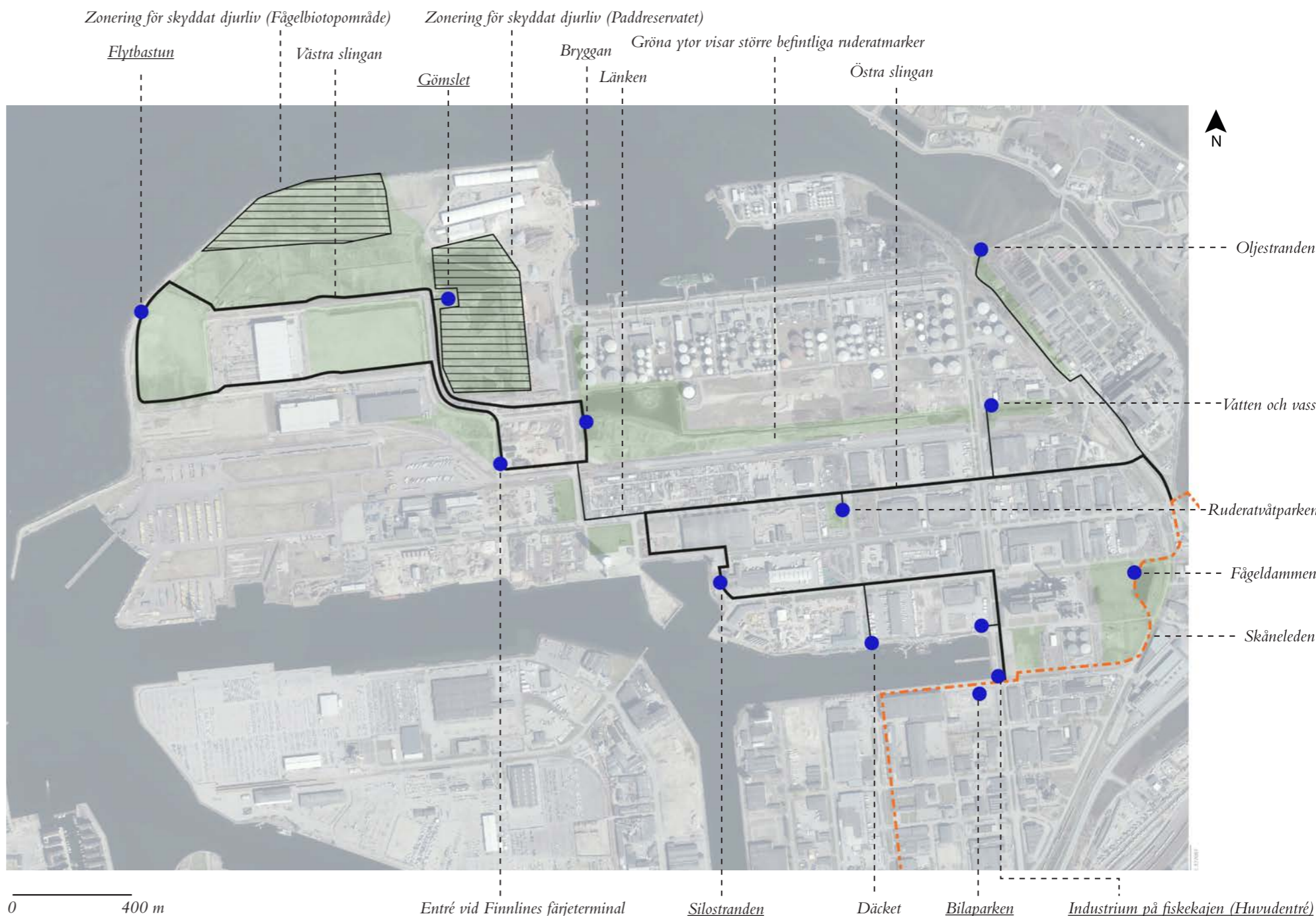
och utforskandet. I analysen av industrihamnen har flera olika målpunkter identifierats. Vissa är redan till viss del etablerade bland de som i dagsläget besöker området, medan andra är sådana som vi ser potential att kunna utvecklas till målpunkter. I relation till områdets framtida utveckling enligt detaljplaneringen är vissa av målpunkterna mer beständiga medan andra kommer att försvinna inom en snar framtid. Gestaltungslösningarna anpassas därav efter den förväntade beständigheten på den specifika platsen. Enklare eller portabla lösningar gestaltas för tillfälliga ytor medan mer resurskrävande eller permanenta lösningar gestaltas på platser som förväntas finnas kvar en längre tid.

Gestaltungslösningarna på målpunkterna utformas för att tillgängliggöra området för en bredare målgrupp samt stärka dess rekreativa kvaliteter.

Den oprogrammerade känslan i industrihamnen är en central del av dess karaktär och kvalitet, samtidigt har vi upplevt en viss brist på kompatibilitet i relation till vad vi förväntar oss av ett område avsett för rekreation. Rekreativa element och funktioner som underlättar och upphöjer vistelsen adderas därför, men med hänsyn till platsens karaktär och funktion. Dessa utformas genom att inspireras av eller återbruka befintliga strukturer, element eller material på platsen. De informellt etablerade 'gör-det-själv'-lösningarna som återfinns i området bevaras och inspirerar till manéret i gestaltningen. Gestaltungslösningarna smälter därmed in på platsen och bevarar eller förstärker dess karaktär och de kvaliteter den medför, exempelvis i form känslan av upptäckande och handlingsutrymme.

Strukturplan

Planen redovisar ledsystemets övergripande utformning samt placering av målpunkter och entréer. Ledsystemet utformas så att identifierade målpunkter nås samt att en variation av upplevelser i relation till rumslighet och ekologiska, rekreativa och industriella funktioner och processer skapas. I strukturplanen är större ruderatmarker markerade i grönt, utöver dessa återfinns även ruderatvegetation på exempelvis tak, vägrenar och upplag vilket har stor betydelse för upplevelse och ekologi. Dragningen anpassas även för att skydda vissa särskilt känsliga naturområden från mänsklig närvaro genom att dessa inte beträds utan enbart får upplevas på håll. Leden består huvudsakligen av två slingor, en i väst och en i öst, dessa binds samman med en länk. Ledsystemet innefattar även avstickare till ytterligare målpunkter, vilket bidrar till att upplevelsen inte blir lika tydligt styrd. Ledsystemets entréer placeras på de platser som har högst inströmning av människor. Huvudentrén förläggs på kajen i områdets södra del där även ett besökscenter upprättas (se målpunkt Industrium). Här ansluter ledsystemet till Skåneleden, som även den har givits en ny dragning för att korsa en av områdets större ruderatmarker innan den ansluter till Spillepengens rekreationsområde öst om området. En sekundär entré placeras vid Finnlines färjeterminal där både yrkes- och privatresenärer anländer med färjor från Europa. Vid båda entréerna finns information att tillgå om området samt faciliteter som toalett och dricksvattenfontän. De fem målpunkter som är understruken kommer presenteras mer ingående som exempel på hur gestaltungsprinciperna kan implementeras.

63/ Strukturplan

64/ Industrium är ett besökscentrum och områdets huvudentré. Byggnaden är inspirerad av containrar och rätblockiga byggnader.

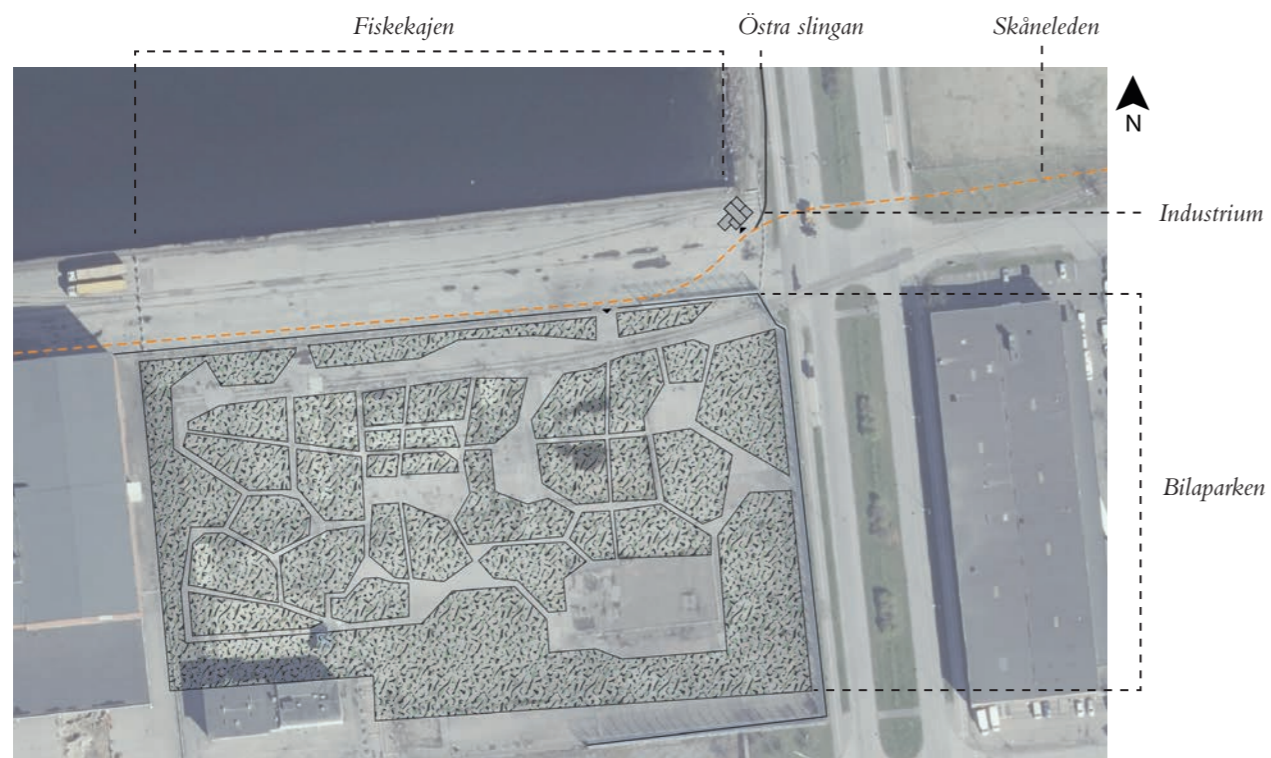

65/ Fiskekajen är redan idag välbesökt ur rekreationssynpunkt, vilket gestaltningen uppmärksammar och tar tillvara på.

Industrium

Precis som ett "Naturum fungerar som en port till naturen" (Naturvårdsverket u.å.) är tanken att Industrium ska fungera som en port till Malmö industrihamn. På Fiskekajen i områdets södra del bildar en containerbyggnad, inspirerad av de många containrarna och rätblockiga byggnaderna runt om i området, ett besökscentrum. Målpunkten utgör områdets huvudentré. Här informeras besökare genom utställningar och events om områdets processer, aktiviteter, värden och hot samt dess relevans för samhället. Alla de aspekter som återfinns i industrihamnen i relation till industriverksamheten, ekologi, rekreation och estetik inkluderas i informationen för att ge en så holistisk förståelse som möjligt. Här, precis som

i det verkliga området, får de olika aspekterna samexistera. Genom att samla information om området till de två entréerna tillåts övriga området att behålla en mer oprogrammerad karaktär och möjligheten till eget upptäckande. Att informera om platsen i besökscentret kan även skapa en förväntan vilken är kompatibel med det platsen erbjuder, liksom att det ramar in platsen som rekreationsområde. Taket på byggnaden utgör en utsiktsplats som kan ge en första överblick över området. Kajen där Industrium är lokaliserat är i utgångsläget en populär plats för fiske. Längs med kajkanten ställs därför sporadiskt betongblock som kan fungera som sittplatser utan att uppenbart programmera ytan. Se plan på följande sida.

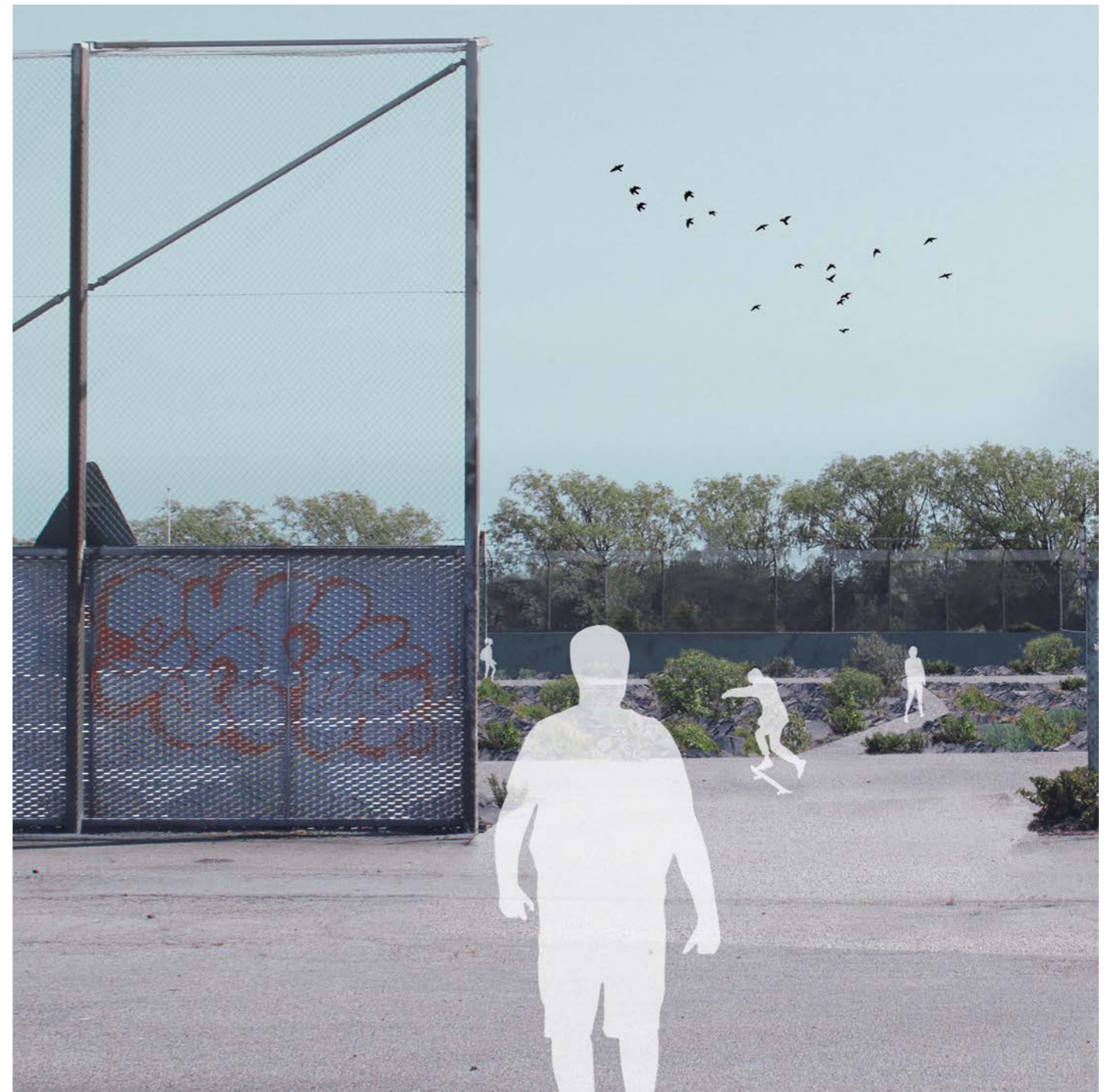
66/ Illustrationsplan

Bilaparken

På en bit av en kvartersyta som står oanvänd etableras en tillfällig park, direkt i anslutning till Industrium och Fiskekajen. Inspirationen till dess utformning är hämtad från den slitna asfaltsbeläggningen på marken som är full av sprickor och håligheter där vegetation spontant etablerat sig och vattenspeglar bildas regniga perioder. Sprickbildningen skyndas på och förstärks genom att bila upp marken. Vegetation tillåts att fritt etablera sig. För att bibehålla områdets karaktär av spänning mellan det ordnade och oordnade lämnas strikta gångar och mindre rumsligheter med tydliga kanter mellan ytorna med bilad asfalt och vegetation. Dessa utgör vistelseyta för människor att exempelvis promenera runt eller slå sig ned en stund. Anläggningsmetoden innebär att gestaltningen är billig och enkel att genomföra vilket, är passande i och med platsens ovissa tidshorisont och tillfälliga karaktär.

67/ Block i betong och sten från området används för att inreda parkens mindre rumsligheter. Dessa kan exempelvis användas för lek eller för att slå sig ned en stund.

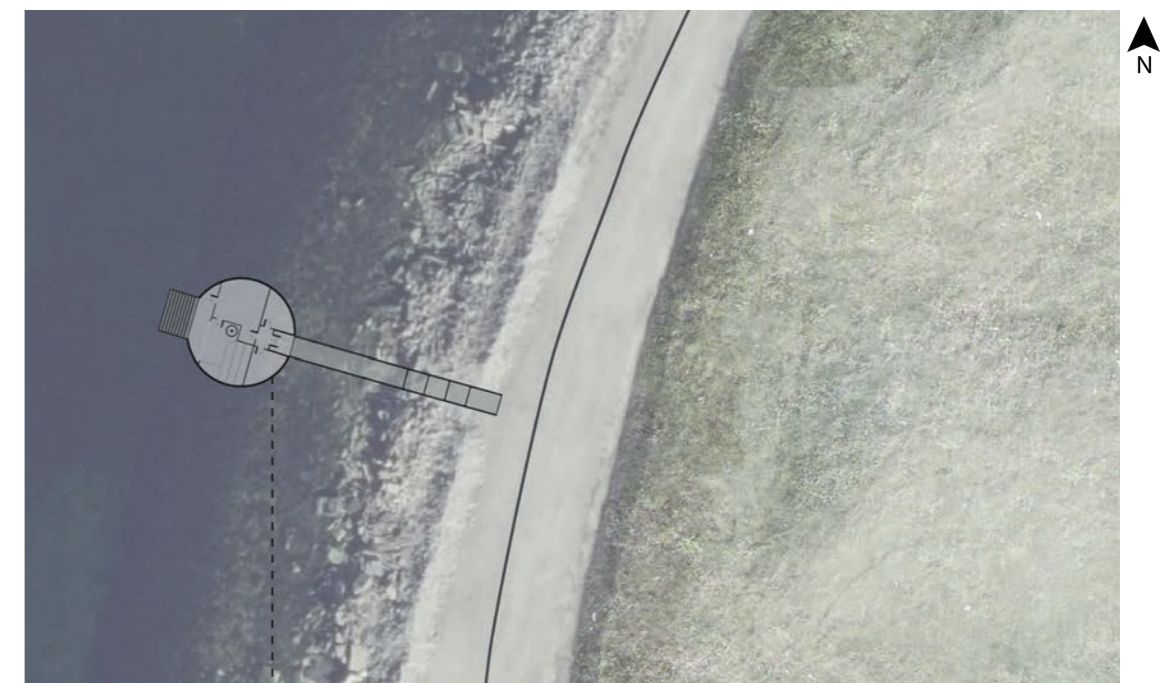
68/ Bilaparkens oprogrammerade karaktär gör det möjligt för många olika typer av aktiviteter och spontana initiativ.

Flytbastun

Då Malmö industrihamn även innefattas av riksintresse för kustzon visar denna målpunkt hur kustkontakt för allmänheten kan möjliggöras också i det tillfälliga industrilandskapet. Vid den yttre kustlinjen som i nuläget är provisoriskt utformad i väntan på beslut om framtida exploatering, längst ut vid vågbrytaren av rivningsmaterial, placeras en flytbastu. Att den flyter innebär att den vid behov går att flytta. Bastuns flyttbara egenskap är ett exempel på hur anpassning till platsens föränderlighet, och potentiella tillfällighet, kan appliceras. När och om området ska exploateras för industriändamål eller ytterligare byggas ut genom utfyllnad i havet flyttas bastun till en annan plats genom att lossas från förankringarna och dras på vattnet med båt till en ny plats. Dess utformning är ett exempel på hur återanvändning av material, färg och form kan ta sig i uttryck. Formen på bastun är inspirerad av industrihamnens många silos. Materialet som täcker fasad och tak består av återvunnen korrigerad plåt som precis på de många fasaderna i området här och där fått patina genom deformation eller missfärgning. Bryggan ut till bastun består av gallerdurk, vilket är ett vanligt förekommande material i området. Målpunkten visar även ett exempel som relaterar till zonerings då den medvetet placeras på behörigt avstånd från fågelbiotopens centrala delar.

69/ Flytbastuns placering vid den yttrekustlinjen innebär ett avskilt läge med utsikt över Öresund. Vågbrytaren av rivningsmaterial skapar en miljö utöver det vanliga.

70/ Illustrationsplan

Flytbastun

Västra slingan

Ruderatmark

Silostranden

I en vik mellan flera stora silos ligger en strandremsa dold nedanför en slänt bakom några buskage. Precis som målpunkten 'Flytbastun' illustrerar denna målpunkt ett sätt för människor att möta kusten även i denna kontext. Platsen är en av de mest fridfulla i hela området tack vare dess skyddade läge både i relation till land och hav. Det skyddade läget innebär även att det inte är helt lätt att hitta hit. För att tillgängliggöra på ett subtilt sätt förstärks stigarna som leder ner mot stranden för att ge en indikation om att 'här finns något att upptäcka'. En gabionmur skapas längs med slänten som vetter ned mot stranden för att göra det lättare för människor att ta sig ned, samt för att skapa sittmöjligheter. För att knyta an till karaktären

av antropocen geologi fylls gabionmuren med en blandning av rivningsmaterial, kalksten och drivved. Metallnätet som klär in muren inspireras formmässigt av alla de stängsel som finns runt omkring i området. Utformningen av muren gör att den samtidigt kan fungera som habitat för vissa växter och insekter. Gabionmuren är ett relativt stort ingrepp men låter platsen vara relativt oprogrammerad. Den smälter in i platsens karaktär och är multifunktionell, vilket ger utrymme till olika typer av användning. Denna gestaltungslosning är även mer beständig då platsen förväntas finnas kvar under en längre tid framöver. Visualiseringen visar även hur karaktären påverkats av skräpplockningen.

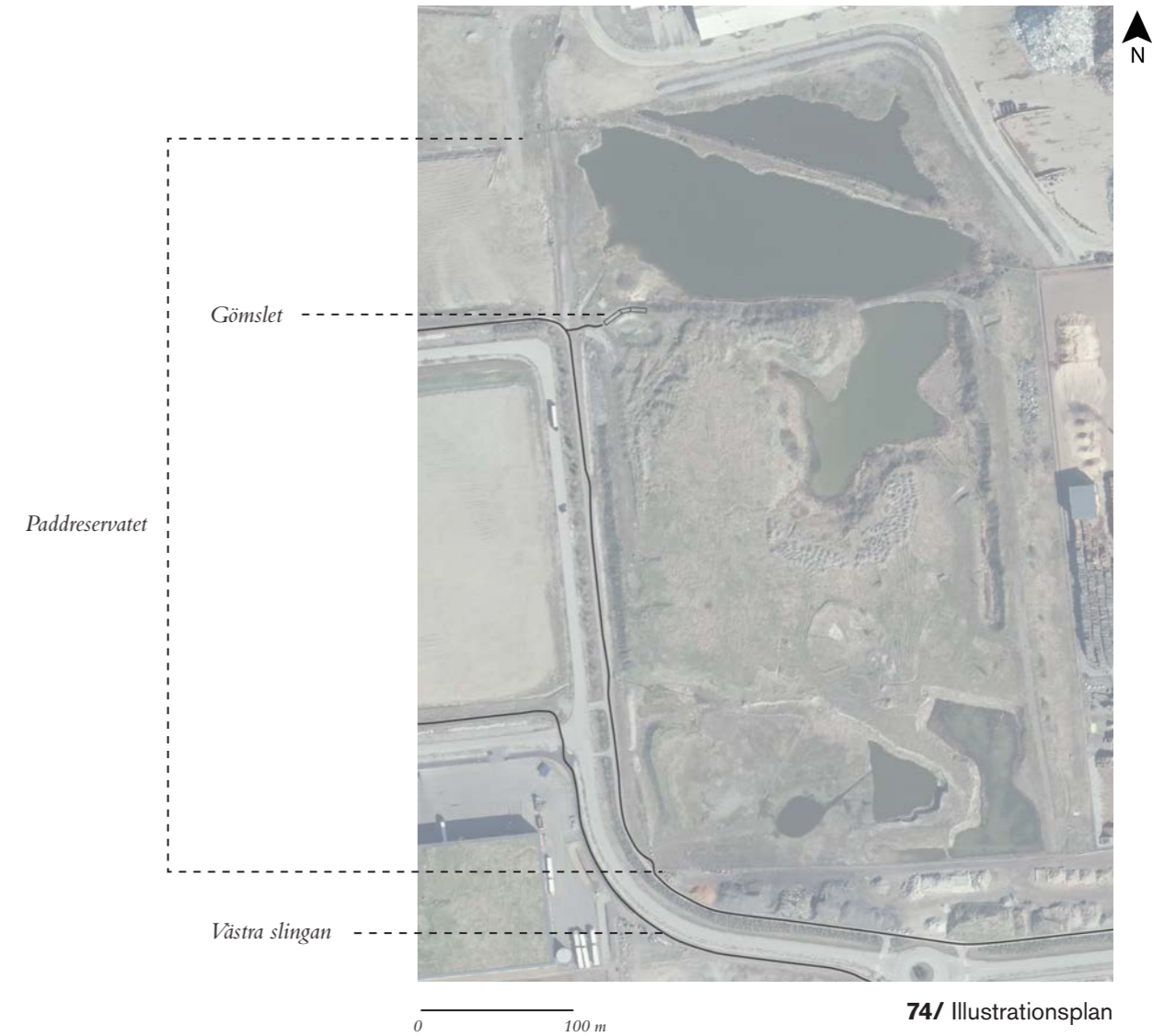
72/ Gabionmuren är klädd med stängsel och fylld med rivningsmaterial och drivved. Den underlättar för människor att nå stranden samt ger möjlighet att exempelvis sitta.

Gömslet

Paddreservatet som för närvarande är inhägnat med stängsel, utan möjlighet för besökare att ta sig in, tillgängliggörs genom att en självstängande grind och ett gömsle uppförs i anslutning till dess västra entré. Den självstängande grinden uppförs för att getter idag betar området under sommarhalvåret, vilket är en skötselregim som ska upprätthållas. Den ger även möjlighet att låsa ute besökare under fåglarnas häckningsperiod. Vegetationen vid Paddreservatetes entré döljer delvis sikten, vilket kan skapa en känsla av mystik och upptäckande samtidigt som detta motverkar störning av fågellivet. Där vegetationen upphör tar gömslet vid och leder upp på en höjd med utblick över platsen. Gömslet byggs av träplank, vilket förses med små utkikshål som möjliggör besökaren att titta ut men samtidigt skymmer dennes närvaro. Utformningen av gömslet är inspirerat av de träplank som återfinns i omgivningen och skapar visuella barriärer mot verksamheternas tomter, men som även skapar nyfikenhet genom att enstaka bortfallna plankor eller glipor bjuder in till upptäckande av vad som finns där bakom.

73/ Gömslet gör det möjligt att ta del av det känsliga djurlivet utan att störa det. Kontruktionen är inspirerad av de många träplank som finns i industrihamnen.

74/ Illustrationsplan

Diskussion

Syftet med detta examensarbete har varit att undersöka hur landskapsarkitektoniska tillvägagångssätt och teorier kan användas för att undersöka, synliggöra och förstärka befintliga och potentiella rekreativa och ekologiska kvaliteter i industrimiljö. Detta för att undersöka om industriområden kan bidra med att tillgodose ekologiska och rekreativa behov, skapa en ny typ av urban varande, samt i förlängningen omskapa den ohållbara natur-människa-relationen. Resultatet utgörs därmed av en reflektion över metodernas bidrag, slutsatser från litteraturstudie och analys, samt den faktiska gestaltningen. I detta kapitel diskuteras därför metod i relation till undersökningens resultat. Den första frågeställningen *“Hur påverkar föreställningar kring natur och rekreation hur industriområden uppfattas generellt?”* diskuteras i relation till litteraturstudien som metod. Den andra frågeställningen *“Vilka befintliga förutsättningar gällande karaktär och kvaliteter i relation till ekologi och rekreation finns hos Malmö industrihamn?”* behandlas i avsnittet Malmö industrihamns karaktär och kvaliteter. Den tredje frågeställningen *“Hur kan landskapsarkitektur användas för att undersöka, synliggöra och förstärka befintliga ekologiska och rekreativa kvaliteter i Malmö industrihamn och vilken potential innebär det för att skapa en mer hållbar människa-natur-relation?”* är mer övergripande och behandlas genomgående i diskussionen både i relation till metod, teori och gestaltning. Denna sammanfattas även i kapitlets sista avsnitt.

Metoder för djupgående förståelse

För att läsa, förstå, lära känna och utveckla landskapet har vi använt oss av olika kompletterande metoder och material. Vi har tagit del av tidigare forskning och teorier för att se och tolka relevanta aspekter hos landskapet samt utforma gestaltningslösningar. Vi har influerats av ett landskapsfenomenologiskt perspektiv där vi vistas och vandrar i landskapet. Detta har kompletterats med studier av kartor och dokument som undersöker landskapets befintliga förutsättningar och kontext. Gestaltning har kontinuerligt använts som en del i undersökandet. Arbetsprocessen kan beskrivas som *Analys genom syntes* och har gjort att problemformulering och lösning utkristalliserar efter hand. Att arbetet skett under denna iterativ process har haft stor betydelse då det inneburit en tillåtande process där undersökningen successivt kunnat utvecklas och utformas i en växelverkan från de intryck de olika metoderna genererat. Enligt både Lawson (2006) och Krupinska (2014) är detta en givande metod för att svara på komplexa designproblem. I detta examensarbete där området för fallstudien varit mycket komplext har denna process varit outhärlig för att kunna identifiera både vad problemet som bör undersökas är, samt hur svaret och lösningen kan se ut. Den rundgång som skapas genom att ständigt söka, analysera och syntetisera information har dock varit en cirkel som kunnat pågå under en mycket lång tid framöver. Komplexa problem har sällan en tydlig lösning, och landskap är inte ett fenomen som kan beskrivas och förstås outtömligt. Vi upplever dock att vi fått en allt mer relevant förståelse för landskapet, problemet och svaret allt efter arbetets gång. Men detta är ett tidskrävande arbete. Vår uppfattning av landskapsarkitekturs profession och arbetsmarknad är att de inte alltid tillåter dessa tidskrävande tillvägagångssätt. Detta skulle kunna innebära att både problemen och gestaltningslösningarna inte motsvarar det en plats skulle behöva. För att skapa hållbara samhällen och landskap kanske mer resurser behöver läggas på att göra grundliga och potentiellt tidskrävande arbeten. Detta skulle potentiellt även kunna generera positiva effekter i det långa loppet, såväl ekonomiskt som miljömässigt, då ett grundligt förarbete skapar förutsättningar för att lösa problem i lämplig skala och att faktiskt adressera grundproblematiken. Det kan minimera risken att projekt blir alltför omfattande eller tvingas åtgärdas i ett senare skede.

Teoretiska perspektiv

Litteraturstudien och de teoretiska perspektiven har hjälpt oss att utmana våra föreställningar och förstå industrimiljön, dess innehåll och dess tillblivelse. Litteraturstudien utforskade teoretiska perspektiv som kontinuerligt influerat och influerats av metodologiska tillvägagångssätt, analys

och gestaltning. Under platsbesök gjordes till exempel observationer som utforskades vidare och tolkades genom att studera relaterande litteratur och teoretiska perspektiv. Omvänt har de teoretiska perspektiven format vad det är vi uppmärksammat vid våra platsbesök och vilket nytt material som samlats in. De teoretiska perspektiven har även haft en central del i förståelsen av vad som utgör det övergripande problemet och lösningen. De teoretiska perspektiven har därmed hjälpt oss att utforska, förstå och tolka platsen samt att motivera och utforma gestaltningen. Ett annat urval av teoretiska perspektiv hade genererat andra tolkningar och kanske andra gestaltningslösningar.

Litteraturstudien har även hjälpt oss att svara på frågeställningen *“Hur påverkar föreställningar kring natur och rekreation hur industrimråden uppfattas generellt?”* Litteraturstudien visar bland annat att vårt sätt att förhålla oss till vad ett industrimråde är eller skulle kunna vara är påverkat av föreställningar som går långt tillbaka i historien. Dessa föreställningar separerar människan från naturen och kan ses som en av grundpelarna i miljökrisen (Hedenus et al. 2018). Natur är något som finns *‘därborta’*, frångått från våra vardagliga landskap (Saltzman 2009). Våra idéer om rekreation och friluftsliv har uppkommit som en motreaktion på vad industrimrådet symboliserar. Dessa områden förknippas därmed inte med dessa fenomen. Litteraturstudien synliggör att industrimråden och dess *‘mellanrum’* vanligtvis anses vara utan värde och ignoreras i planering då de inte passar in i planeringens och den sociala ordningens struktur. Men här framhävs även att det är viktigt att ta hänsyn till dessa platser, de kan ha viktiga värden och funktioner (Jorgensen & Tylecote 2007; Scheele 2016; Saltzman 2009). De hybrida landskap som ofta återfinns i industrimiljöer kan till exempel bidra till att nyskapa relationen mellan människa och natur (Jorgensen & Tylecote 2007).

Litteratur om föreställningar och förhållningssätt till landskap, natur och rekreation, samt dess konsekvenser har hjälpt oss att förstå varför landskapet, samhällsplaneringen och våra levnadssätt ser ut som de gör. Denna förståelse är enligt Spirn (2019) en central aspekt av att vara läskunnig i relation till landskap. Att kunna läsa landskap menar hon vidare är grundläggande för att kunna utveckla landskap på ett varsamt sätt, vilket hon anser bör vara en grundläggande aspekt av samhällsutvecklingen. Spirn (2019) anser dock att planerare och arkitekter sällan besitter förmågan att läsa landskap. Vår uppfattning är även att teoretiska perspektiv sällan används aktivt i yrkesutövandet. Detta skulle eventuellt kunna innebära att förutfattade meningar, okunskap eller slentrianmässiga arbetssätt fortsätter att reproducera problematiska strukturer. Att medvetet använda sig av tidigare forskning och teoretiska perspektiv inom professionen skulle kunna vara ett sätt att öka den landskapsmässiga läskunnigheten.

Vandrande och skrivbordstrudier

Landskapsfenomenologiska förhållningssätt, inkluderat teorier om vandrande, ligger till grund för metoden Vandra, observera, dokumentera och idégenerera vilken utövas vid platsbesök och kan sägas utgöra en av de mest centrala metoderna för att förstå och utveckla gestaltungsområdet. Denna används som ett sätt att läsa landskapet genom utgångspunkt i den levda och kroppsliga erfarenheten och då frångå en statisk och distanserad landskapssyn.

Vandrande är enligt Schultz och Etteger (2016) en bra metod för att lösa komplexa och okända problem, generera idéer och hitta lösningar. Detta är även vår uppfattning efter att ha tillämpat metoden i denna undersökning. Vandrandet har varit centralt i idégenereringen. Gestaltungslösningar har diskuterats och testats i direkt relation till platsen och vår upplevelse av den. Det fenomenologiska förhållningssättet har gjort att landskapet som fenomen har varit en medgestaltare. Genom att bli en del av platsen har platsen i större utsträckning fått delta i gestaltandet. Vistelsen på platsen har gett viktiga insikter och upplevelser som gett en ny förståelse av vad industriområden kan vara. Tilläggas bör dock att vi upplever att denna metod som fristående inte på långa vägar skulle ha bidragit med samma djupgående förståelse.

I relation till landskapsarkitektoniskt arbete är vår uppfattning att vi gjort förhållandevis många och långa platsbesök. Under utbildningen är detta något som sällan fått ta detta utrymme. Ofta har ett platsbesök gjorts. Ibland två. Och i fåtal fall tre. Den här undersökningen har gett insikter om vilken stor betydelse upprepade besök har för förståelse av en plats. De första mötena med platsen genererade helt andra upplevelser än de som skapades när vi var mer välbekanta med platsen. En successivt ökande förståelse skapades, vilket omformade våra gestaltungsförslag till att vara mer och mer trogen platsens karaktär. Och i vår mening, skapa en mer relevant och hållbar gestaltning. Likt arbetssättet *Analys genom syntes* befärs vi dock att även detta arbetssätt är så pass tidskrävande, och därmed ekonomiskt resurskrävande, att det sällan prioriteras inom professionen. Schultz och Etteger menar även att vandrande i ett landskap innebär att vandraren blir en del av landskapet och därmed är med och skapar detta både fysiskt och mentalt (Schultz & Etteger 2016). Det landskap vi beskriver är därmed delvis skapat genom oss själva och uttrycker vår subjektiva förståelse av det. Denna skulle kunna kompletteras med fler och mer djupgående samtal med befintliga användare av platsen liksom en bredare allmänhet för att skapa en bättre gestaltning.

Studier av kartor och planeringsdokument har kompletterat platsbesöken och bidragit med information och insikter som inte hade kunnat genereras genom vår kroppsliga och sinnliga erfarenhet av platsen. De har gett förståelse för områdets utveckling, förutsättningar, utmaningar och potential, vilket ytterligare hjälpt oss att läsa, förstå och utveckla platsen. De har

även synliggjort att man i Malmö i vissa avseenden går emot trenden att ignorera ekologiska värden i dessa miljöer. Dokumenten och kartorna har varit särskilt givande i relation till kunskap där vår kompetens som landskapsarkitekter inte helt räcker till. Men att enbart utgå från dessa material hade dock gett en minst sagt bristfällig förståelse. Ett företrädesvis kartografiskt perspektiv hade med största sannolikhet bidragit till att många av de kvaliteter och platser vi identifierat som betydelsefulla framstått som tomma ytor på en karta (jfr. Scheele 2016). Enligt Scheele (2016) är detta ett förhållningssätt som planerare och liknande yrkesgrupper tenderar att anta vilket, innebär att de ser *'urbana mellanrum'* som tomma ytor att realisera sina planer på.

Inkludering av såväl andra professioner samt användare av platsen hade gynnat både analys och gestaltning. Detta är en viktig insikt som även kan relateras till andra projekt inom landskapsarkitektur och planering. Landskapsarkitektyrket är ett maktutövande yrke och det är därmed av särskilt stor betydelse att förvalta rollen med varsamhet. Att vara medveten om när ens kompetens som landskapsarkitekt inte räcker till är viktigt för att kunna inhämta den kunskap som behövs. Det är viktigt att både ta hänsyn till platsens användare och till landskapets olika förutsättningar för att skapa ett socialt, ekologiskt, ekonomiskt och estetiskt hållbart samhälle.

Malmö industrihamns karaktär och kvaliteter

Genom att anta olika teoretiska perspektiv, studera kartor och dokument samt vandra i området, har vi svarat på frågeställningen *"Vilka befintliga förutsättningar gällande karaktär och kvaliteter i relation till ekologi och rekreation finns hos Malmö industrihamn?"*. Malmö industrihamn flätas samman av materiella och immateriella fenomen i olika skalor till ett sammansatt stort, komplext och mångbottnat fenomen som är i ständig tillblivelse. Området är ett mångfacetterat och komplext fenomen med karaktär, kvaliteter, problem och potentialer som inte enkelt låter sig sammanfattas. Undersökningen synliggör dock några av de många kvaliteter en industriområde faktiskt kan innebära i relation till ekologi och rekreation. Genom att bland annat utgå från Kaplan, Kaplan & Ryans (1998) teorier, i kombination med vandrande i området, har befintliga och potentiella rekreativa värden uppmärksammas. Dessa rekreativa kvaliteter erbjuds till exempel genom möjligheten till eget upptäckande, liksom restaurativa upplevelser i form av känslan att komma iväg, uppleva att man är i en egen värld samt upplevelsen av fascination. Ekologiska kvaliteter har framförallt identifierats genom studier av kartor, dokument och litteratur. Detta har visat att området bland annat rymmer ruderatmarker som erbjuder habitat för vanliga och ovanliga insekts-, djur- och växtarter (Malmö stad 2022). En stor del av de rekreativa och ekologiska kvaliteterna kan kopplas till områdets oprogrammerade, ogestaltade och otillgängliga karaktär, vilken genererar en ny typ av urbant varande. Precis som Saltzman (2009) uttrycker det, kan området ses som en frizon för aktiviteter, biotoper och individer

som inte har en självklar plats i stadens ordnade rum.

I industrihamnen återfinns ett virrvarr av det som kodas som mänskligt respektive naturligt. Områdets tydligt hybrida karaktär kan i sin tur innebära en möjlighet i relation till nyskapandet av människa-natur-relationen (jfr Jorgensen & Tylecote 2007). Vistelse i området innebär dessutom en kvalitet i form av ett medvetandegörande av de kvaliteter och problem industriområdet innebär. Detta kan skapa medvetenhet kring vårt levnadssätt och relaterade miljöproblem (jfr Meyer 2008). Genom att tillgängliggöra industriområdet för en bredare målgrupp kan denna potential få större effekter. Om dessa kvaliteter synliggörs och tas tillvara på finns det potential för området att dels bidra med ekologiska och rekreativa behov i den urbana kontexten och dels utmana och utveckla rådande föreställningar om människa-natur-relationen.

Att uppmärksamma dessa kvaliteter är av stor vikt för att kunna ta hänsyn till dem i områdets fortsatta utveckling. Undersökningen och dess resultat visar även att det är viktigt att vid planering och transformering av andra industriområden göra grundliga undersökningar för att ha en chans att ta tillvara på befintliga kvaliteter och funktioner. De metoder och teorier som används är i sin tur helt avgörande för vilka kvaliteter och vilken karaktär som identifieras. För att förstå och förklara ett annat industriområde med dess specifika problem och potentialer kan andra angreppssätt än de som använts i detta arbete vara lämpliga. Men en kombination av teoretiska perspektiv, vistelse på platsen och skrivbordsstudier skulle kunna utgöra en bra grund även för att undersöka andra industriområden. Utifrån kritik som tidigare lyfts kring arbetssättet i detta examensarbete kan här tilläggas att även inkludering av andra kompetenser samt inkludering av områdets användare har potential att ytterligare stärka förståelsen ytterligare.

Gestaltningen

Arbetets metoder har bidragit till en djupgående förståelse för platsen, vilken vi anser utmanar förutfattade meningar om industriområden. Ett djupgående perspektiv, som i likhet med det Spirn (2019) beskriver, lett till förståelse för både problem och resurser samt hur dessa uppstått, upprätthålls och är relaterade. Precis som Spirn (2019) menar även vi att denna förståelse skapat möjlighet till ett mer varsamt utformat gestaltungs-förslag med ingrepp i lämplig skala som tar tillvara på områdets resurser och omvandlar problem till möjligheter.

För att bevara Malmö industrihamns ekologiska och rekreativa kvaliteter har vi i gestaltningen arbetat med att medvetet bygga vidare på den befintliga karaktären. En stor del av karaktären kan som sagt relateras till att området inte upplevs gestaltat, att det är förhållandevis otillgängligt och oprogrammerat (i alla fall i förhållande till rekreativt varande). Samtidigt har vi haft för avsikt att tillgängliggöra, stärka och synliggöra platsen. Vi

vill att människor ska vilja vara där då det är viktigt att människor ska få uppleva denna typ av miljö. Det finns en paradox i att jobba med gestaltning för att tillgängliggöra platsen för en större målgrupp samtidigt som karaktären ska bevaras. Som svar på detta dilemma har vi valt att göra tilllägg som inte sticker ut utseendemässigt. Samt göra förhållandevis få, och ibland små och subtila, förändringar. Undersökningen visar att modesta gestaltungs lösningar som tar hänsyn till platsens karaktär och föränderlighet kan bevara och stärka befintliga ekologiska och rekreativa kvaliteter. De kan tillgängliggöra utan att dramatiskt förändra karaktären och dess kvaliteter. Gestaltningen blev en prövning i hur man gestaltar en miljö som inte ska upplevas gestaltad.

Gestaltningen ramar in platsen som rekreationsområde och besöksmål. Även om vi arbetar med att göra modesta tilllägg som tar till vara på platsens karaktär avser gestaltningen fortfarande att i någon grad tillgängliggöra platsen för en bredare målgrupp. Detta kan göra att besökstrycket ökar, vilket i sig förändrar områdets karaktär, funktion och tillblivelse som fenomen. Potentiellt kan detta göra att de som använder platsen idag trycks undan, eller att platsens karaktär inte längre erbjuder de kvaliteter som i utgångsläget identifierats som givande. Vilka konsekvenser tillgängliggörande av denna typ av miljö har på dess befintliga karaktär och kvaliteter skulle kunna vara en fråga för vidare studier.

Huruvida konfrontation med dessa hybrida industriområden i realiteten skapar medvetenhet kring miljöproblem och främjar en mer hållbar människa-natur-relation är ytterligare en fråga att undersöka vidare. Vi ser en risk att vistelse i området potentiellt skulle kunna generera motsatt effekt. Konfrontationen med området som ett rekreationsområde skulle eventuellt kunna normalisera problematiska aspekter däri samt vårt ohållbara levnadssätt. Detta står i kontrast till Meyers (2008) tankar om att sinnliga och estetiska upplevelser av platsen skapar medvetenhet, empati och handlingskraft, vilket också varit ett grundantagande i detta arbete. Frågan vi ställt oss är därför hur vi kan synliggöra och medvetandegöra utan att normalisera problematiska aspekter. På vilket sätt vi kan inkludera området i den sociala ordningen. I gestaltningen hanteras detta till exempel genom att dra leden så att verksamheter synliggörs, samt att informera om området på ett nyanserat sätt i besökscentret Industrium. Om detta är en tillräcklig lösning skulle som sagt behöva utredas närmre, gärna genom utvärdering av praktisk tillämpning. Den praktiska tillämpningen och förhållningen med till exempel säkerhetsaspekter, industriella funktioner och regelverk är andra aspekter som kräver närmare efterforskning.

Tilläggs bör även att de gestaltungs lösningar som presenteras i detta arbete är relaterade till detta industriområdes karaktär och kvaliteter. För att ta tillvara på kvaliteter i andra områden kan gestaltungs lösningarna komma att se annorlunda ut. Andra industriområden kan ha andra karaktärer och kvaliteter. Samtidigt kan generella tendenser och gemensamma drag finnas, vilket indikerar att fler av dessa områden potentiellt skulle kunna bidra med rekreativa och ekologiska funktioner i den urbana kontexten. Samt att vistelse även i dessa potentiellt skulle kunna skapa medvetenhet om miljöproblem och omskapa människa-natur-relationen.

Sammanfattande diskussion

Undersökningen har som helhet hjälp till att svara på frågeställningen *“Hur kan landskapsarkitektur användas för att undersöka, synliggöra och förstärka befintliga ekologiska och rekreativa kvaliteter i Malmö industrihamn och vilken potential innebär det för att skapa en mer hållbar människa-natur-relation?”*. Undersökningen visar att Malmö industrihamns ekologiska och rekreativa kvaliteter kunnat synliggöras och stärkas genom landskapsarkitektoniska metoder som kompletterat varandra och möjliggjort en djupgående förståelse för platsen. En gestaltning som bygger vidare på den befintliga karaktären kan bevara och till viss del stärka dess associerade kvaliteter samtidigt som området tillgängliggörs. Att främja vistelse i området kan potentiellt skapa medvetenhet kring dess problem och kvaliteter samt främja en mer hållbar människa-natur-relation.

Detta arbete visar därmed att industrimiljöer har potential att fungera som ett komplement för att tillgodose rekreativa och ekologiska behov i den urbana kontexten. Samt att de potentiellt kan skapa medvetenhet om industrimiljöns roll i vårt samhälle och vår påverkan på jordens ekosystem. En hybrid karaktär kan dessutom bidra till att omskapa den i dag ohållbara människa-natur-relationen. Vi hävdar dock inte att alla industriområden är ämnade för detta men vill synliggöra att en djupgående undersökning och varsam gestaltning kan uppmärksamma och ta tillvara på dess potentialer. Industriområden och dess “mellanrum” bör inte ses som tomma ark, vilket de traditionell gjort inom stadsplanering. Undersökningen synliggör ett nytt sätt att förhålla sig till industrimiljö som kan påverka hur vi planerar och sköter våra städer, vilket är av stor betydelse i en tid av konkurrerande markintressen, urbanisering, minskande grönytor, överprogrammerade grönytor och förlust av biologisk mångfald.

- Artdatabanken (2022). Rapportering och fotografering - etiskt förhållningssätt. Artdatabanken, SLU <https://www.artdatabanken.se/arter-och-natur/Dagens-natur/rapportering-och-fotografering--etiskt-forhallningsatt/> Hämtad: 2023-08-06
- Artdatabanken (2023). *Artportalen*. SÖK. [sökformular]. Artdatabanken, SLU. <https://www.artportalen.se/ViewSighting/ViewSpeciesList> [2023-09-02]
- Bauer, N. (2005) Attitudes towards wilderness and public demands on wilderness areas. In: Kowarik, I. & Körner, S. (red). *Wild Urban Woodlands. New perspectives for urban forestry*. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag Berlin Heidelberg https://doi.org/10.1007/3-540-26859-6_3
- Berlin, G., Ek, C., Gustafsson, L., & Niss, J. (2020). *Grön infrastruktur i Skåne – nulägesbeskrivning 2020. Handlingsplanen för grön infrastruktur*. (2020:11). Malmö: Miljöavdelningen, Länsstyrelsen Skåne.
- Berlin, G. & Niss, J. (2019). *Handlingsplan för grön infrastruktur - insatsområden för grön infrastruktur 2019-2030, aktuell period 2019-2022*. (2019:3) Malmö: Länsstyrelsen Skåne Miljö.
- Braae, E. (2015). *Beauty Redeemed: Recycling Post-Industrial Landscape*. Risskov: Ikaros
- Curran, W. & Hamilton, T. (2020). Nature-based solutions in hiding: goslings and greening in the still-industrial city. *Socio-ecological practice research*, 2 (4), 321–327. <https://doi.org/10.1007/s42532-020-00064-1>
- Eide, W. Ahren, K. Bjelke, U., Nordström, S., Ottosson, E., Sandström, J., & Sundberg, S. (2020). *Tillstånd och trender för arter och deras livsmiljöer – rödlistade arter i Sverige 2020*. SLU Artdatabanken rapporterar 24. SLU Artdatabanken, Uppsala. <https://www.artdatabanken.se/globalassets/ew/subw/artd/6-publikationer/32.-tillstand-och-trender-2020/tillstand-trender.pdf>
- Elbakidze, M., Dawson, L., Milberg, P., Mikusi ski, G., Hedblom, M., Kruhlov, I., Yamelynets, T., & Schaffer, C., Johansson, K., & Grodzynskyi, M. (2022). Multiple factors shape the interaction of people with urban greenspace: Sweden as a case study. *Urban Forestry & Urban Greening*. 74. 127672. [10.1016/j.ufug.2022.127672](https://doi.org/10.1016/j.ufug.2022.127672).
- Europarådet (2000). *Europeisk landskapskonvention*. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802f3f3be> [2023-09-02]
- Flyvbjerg, B. (2006). Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Qualitative Inquiry*, 12(2), 219–245. <https://doi.org/10.1177/1077800405284363>
- Gradén, L. & Kaijser, L. (2011). Fotografi och film. I: Kaijser, L. & Öhlander, M. (red.) *Etnologiskt fältarbete. 2.*, [omarb. och utök.]. Lund: Studentlitteratur. 175–204
- Gobster, P.H., Nassauer, J.I., Daniel, T.C. & Fry, G. (2007). The shared landscape: What does aesthetics have to do with ecology? *Landscape ecology*, 22 (7), 959–972. <https://doi.org/10.1007/s10980-007-9110-x>
- Haaland, C. & van den Bosch, C.K. (2015). Challenges and strategies for urban green-space planning in cities undergoing densification: A review. *Urban forestry & urban greening*, 14 (4), 760–771. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2015.07.009>
- Hedblom, M., Andersson, E. & Borgström, S. (2017). Flexible land-use and undefined governance: From threats to potentials in peri-urban landscape planning. *Land use policy*. vol.63, 523–527.

- Hedblom, M. & Söderström, B. (2008). Woodlands across Swedish urban gradients: Status, structure and management implications. *Landscape and urban planning*, 84 (1), 62–73. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2007.06.007>
- Hedenborg, S. & Kvarnström, L. (red.) (2019). *Det svenska samhället 1720-2018: böndernas och arbetarnas tid*. Sjötte upplagan Lund: Studentlitteratur
- Hedenus, F., Persson, M. & Sprei, F. (2018). *Hållbar utveckling - nyanser och tolkningar*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Hunter, P. (2014). Brown is the new green: brownfield sites often harbour a surprisingly large amount of biodiversity. *EMBO reports*, 15 (12), 1238–1242.
- Kaplan, R., Kaplan, S. & Ryan, R.L. (1998). *With people in mind: design and management of everyday nature*. Washington, D.C.: Island Press.
- Kowarik, I. (2011). Novel urban ecosystems, biodiversity, and conservation. *Environmental Pollution*. vol 159, 8–9, 2011, 1974–1983, ISSN 0269-7491, <https://doi.org/10.1016/j.envpol.2011.02.022>. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0269749111000960>
- Krupinska, J. (2014). *What an architecture student should know*. New York: Routledge
- Lawson, B. (2006). *How designers think: the design process demystified*. 4. ed. Oxford: Architectural Press
- Lee, G. & Diedrich, L. (2019). Transareal excursions into landscapes of fragility and endurance: A contemporary interpretation of Alexander von Humboldt's mobile science. *Routledge Research Companion to Landscape Architecture*. 1. ed Routledge, 90–101. <https://doi.org/10.4324/9781315613116-10>
- Lindberg, K. & Nygren, E. (2022). *Vegetation som social konstruktion. En kritisk granskning av värderingar och föreställningar om ordning och oordning vid omvandling av industriområdet Librobäck*. [Kandidatarbetet]. Uppsala: Institutionen för stad och land, Slu
- Länsstyrelsen Skåne (2007). *Det skånska landsbygdsprogrammet - ett utvecklingsprogram med landskapsperspektiv*. Malmö: Länsstyrelsen Skåne
- Malmö stad (2021a). *Handlingsplan för arbetet 2019-2023 med att stärka Malmös roll som framtidens kuststad*. Malmö: Malmö stad
- Malmö stad (2020). *Masterplan för Malmö hamn*. Malmö: Malmö stad
- Malmö stad (2022). *Naturvårdsplan för Malmö - Områdesbeskrivningar*. Malmö: Malmö stad
- Malmö stad (2015). *Planbeskrivning - Detaljplan för del av fastigheterna Hamnen 22:164 och Hamnen 22:163 i Hamnen i Malmö*. Malmö: Malmö stad
- Malmö stad (2021b). *Planbeskrivning - Detaljplan för del av fastigheten Hamnen 22:164 m.fl. (Norra hamnen, delområde 2) i Hamnen i Malmö*. Malmö: Malmö stad
- Malmö stad (2006). *Planprogram för Norra Hamnen - Logistikcentrum*. Malmö: Malmö stad
- Malmö stad (2018). *Översiktsplan för Malmö - Planstrategi*. Malmö: Malmö stad
- Mathey, J., Arndt, T., Juliane Banse, Rink, D. (2018). Public perception of spontaneous vegetation on brownfields in urban areas—Results from surveys in Dresden and Leipzig (Germany). *Urban Forestry & Urban Greening*, 29, 2018, 384–392 <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2016.10.007>.
- Meyer, K. E. (2008) Sustaining beauty. *The performance of appearance, Journal of Landscape Architecture*, 3:1, 6–23. <https://doi.org/10.1080/18626033.2008.9723392>
- Naturvårdsverket (u.å.). *Naturum*. <https://www.naturvardsverket.se/naturum> [2023-08-22]
- Norberg-Schulz, Christian (1980). *Genius loci: towards a phenomenology of architecture*. New York: Rizzoli
- Jacks, B. (2004). Reimagining Walking: Four Practices. *Journal of architectural education (1984)*, 57 (3), 5–9. <https://doi.org/10.1162/104648804772745193>
- Jorgensen, A & Tylecote, M. (2007). Ambivalent landscapes - Wilderness in the urban interstices. *Landscape Research*. 32. 443–462. https://www.researchgate.net/publication/248993823_Ambivalent_landscapes_-_Wilderness_in_the_urban_interstices.
- Prominski, M. (2019). Designing landscapes of entanglement. *Routledge Research Companion to Landscape Architecture*. 1. ed Routledge, 171–182. <https://doi.org/10.4324/9781315613116-17>
- Qviström, M. (2007). Landscapes out of order: studying the inner urban fringe beyond the rural - urban divide. *Geografiska annaler. Series B, Human geography*, 89 (3), 269–282.
- Qviström, M. (2015). Putting accessibility in place: A relational reading of accessibility in policies for transit-oriented development. *Geoforum*, 58, 166–173.
- Qviström, M. & Saltzman, K. (2006). Exploring landscape dynamics at the edge of the city: Spatial plans and everyday places at the inner urban fringe of Malmö, Sweden. *Landscape Research*, 31:1, 21–41. <https://doi.org/10.1080/01426390500448534>
- Saltzman, K. (2009). *Mellanrummens möjligheter : studier av föränderliga landskap*. Göteborg: Makadam.
- Saltzman, K. (2021). Naturen i vardagen. Etnologiska perspektiv på upplevelser av biologisk mångfald. I: Tunon, H. & Sandell, K. (red.) *Biologisk mångfald, naturnyttor, ekosystemtjänster. Svenska perspektiv på livsviktiga framtidsfrågor*. Uppsala: SLU, Centrum för Biologisk Mångfald. 235–243.
- Schadek, U., Strauss, B., Biedermann, R. et al. (2009). Plant species richness, vegetation structure and soil resources of urban brownfield sites linked to successional age. *Urban Ecosyst* 12, 115–126. <https://doi.org/10.1007/s11252-008-0072-9>
- Schéele, C von. (2016). *The void: urban wasteland as political space*. Diss. Lund:Lunds universitet.
- Schultz, H. (2019). Walk with me! How walking inspires designing. *Design Research for Urban Landscapes*. 1. ed United Kingdom: Routledge, 70–85. <https://doi.org/10.4324/9781351104241-5>
- Schultz, H. & van Etteger, R. (2016). “Walking”. Research in Landscape Architecture. *Methods and Methodology*, ed. A., Brink, D., Bruns, Hilde Tobi, & S., Bell, 179–93. London: Routledge.
- Spirn, A. W. (2014). Ecological urbanism: A framework for the design of resilient cities (2014). *The ecological design and planning reader*, 557–571.
- Spirn, A. W. (2019). Landscape literacy and design for ecological democracy: the nature of Mill Creek, West Philadelphia. *Grounding Urban Natures: Histories and Futures of Urban Ecologies*, 109.

Statistiska centralbyrån. (2010). *Förändring av vegetationsgrad och grönytor inom tätorter 2000-2005*. Statistiska centralbyrån. ISSN 1403-8978 Serie MI12 – Grönytor. 19 november 2010.

Steffen, W., Grinevald, J., Crutzen, P. & McNeill, J. (2011). The Anthropocene: conceptual and historical perspectives. *Philosophical transactions of the Royal Society of London. Series A: Mathematical, physical, and engineering sciences*, 369 (1938), 842–867. <https://doi.org/10.1098/rsta.2010.0327>

Söderberg, J. (2020). *Vår världens ekonomiska historia D.1 Den förindustriella tiden*. Tredje upplagan Lund: Studentlitteratur

Wolf-watz, D., Beery, T., Sandell, K. & Öhman, J. (2014). *Friluftsliv och miljöengagemang*. I: Fredman, P., Sandell, K. & Stenseke, M. (red.) *Friluftsliv i förändring: studier från svenska upplevelselandskap*. Stockholm: Carlsson bokförlag. 145-159.

Wolsink, M. (2016). Sustainable city' requires 'recognition' - the example of environmental education under pressure from the compact city. *Land use policy*, vol.52, 174-180.

Wylie, J. (2019). Landscape and phenomenology. *The Routledge Companion to Landscape Studies*. 2. ed Routledge, 127-138. <https://doi.org/10.4324/9781315195063-10>

Sveriges domstolar (2022). *Malmö stad nekas miljötillstånd för utfyllnad i Norra hamnen*. <https://www.domstol.se/nyheter/2022/01/malmo-stad-nekas-miljotillstand-for-utfyllnad-i-norra-hamnen/> [2023-05-12]

/ Figurförteckning

Om inget annat anges © Lindberg & Nygren.

Figur 1, 6, 7, 16, 20, 21, 22. Samtliga analyskartor har ortofoto från lantmäteriet som kartunderlag. Malmö, ortofoto [kartografiskt material]. SWE REF 99 TM, RH 2000. ©Lantmäteriet. <https://minkarta.lantmateriet.se/> [2023-09-03]

Figur 2, 3, 5, 10, 12, 13, 17-19, 25-55, 67. Fotografier tagna av författarna.

Figur 4, 57-62, 64, 65, 68, 69, 72, 73. Visualiseringar gjorda av författarna.

Figur 8, 9, 11, 14. Illustrationer gjorda av författarna.

Figur 15. Egna illustrationer med kartunderlag från Lantmäteriet.

Till vänster med underlag av historiskt flygfotot av Malmö hamn från 1960 [kartografiskt material]. SWE REF 99 TM, RH 2000. ©Lantmäteriet. <https://minkarta.lantmateriet.se/> [2023-09-03]

Till höger med underlag av Malmö hamn, ortofoto [kartografiskt material]. SWE REF 99 TM, RH 2000. ©Lantmäteriet. <https://minkarta.lantmateriet.se/> [2023-09-03]

Figur 23. Kollage av fotografier och illustrationer, författarnas egna.

Figur 24, 56. Kartunderlag från lantmäteriet med egen bearbetning och fotografier tagna av författarna. Malmö industrihamn, ortofoto [kartografiskt material]. SWE REF 99 TM, RH 2000. ©Lantmäteriet. <https://minkarta.lantmateriet.se/> [2023-09-03]

Figur 63, 66, 70, 71, 74. Samtliga illustrationsplaner har ett underlag i form av ortofoto från Lantmäteriet. Malmö industrihamn, ortofoto [kartografiskt material]. SWE REF 99 TM, RH 2000. ©Lantmäteriet. <https://minkarta.lantmateriet.se/> [2023-09-03]

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen.

Om du kryssar i JA, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i NEJ, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan: <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

JA, vi ger härmed vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, vi ger inte vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering